

RAZVOJNI SVET
KOHEZIJSKE REGIJE
ZAHODNA
SLOVENIJA

Izhodišča za Strategijo razvoja KRZS

2030

Številka: 3030-38/2019/25

Potrjena na 5. dopisni seji Razvojnega sveta KRZS dne 11. 4. 2019.

Kazalo

1.	UVOD	3
2.	KOHEZIJSKA REGIJA ZAHODNA SLOVENIJA	4
3.	SWOT ANALIZA	5
4.	KAKŠNO KOHEZIJSKO REGIJO SI ŽELIMO.....	6
5.	TEMELJNA IZHODIŠČA.....	7
PRILOGA	Izzivi in razvojne potrebe kohezijske regije	16
A.1	Celosten razvoj in upravljanje	16
A.2	Povezana regija	20
A.3	Zelena, nizkoogljična regija	26
A.4	Pametna regija	35
A.5	Regija za ljudi	43
A.6	Mednarodno sodelovanje.....	51

1. UVOD

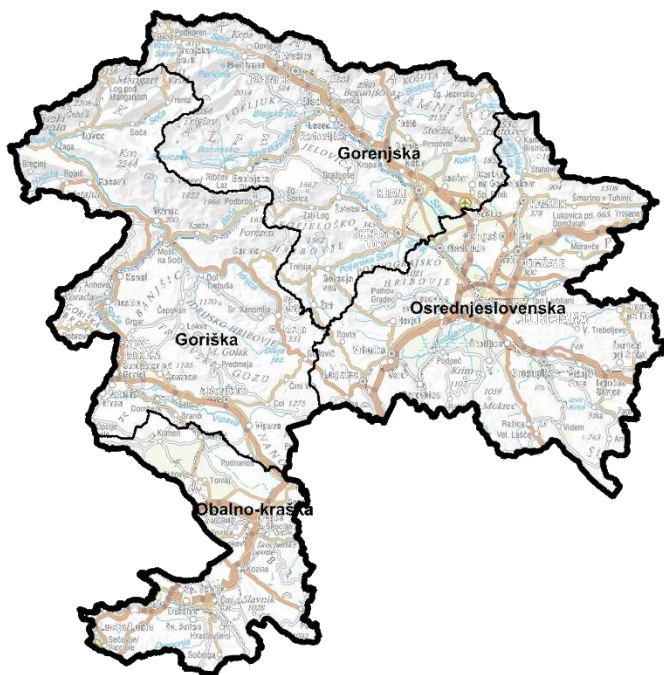
Izhodišča za Strategijo razvoja KRZS so rezultat prvih razmislekov in razprav o razvoju kohezijske regije Zahodna Slovenija po letu 2020. Predstavljajo zbir izhodiščnih poudarkov o prihodnjem razvoju, **zbranih in usklajenih s strani predstavnikov vseh razvojnih regij v KRZS**: Osrednjeslovenske, Gorenjske, Goriške in Obalno-Kraške.

Dokument pomeni **podlago za pripravo Strategije razvoja KRZS**, za katero je predviden časovni okvir do leta 2030. Kot zapis **skupnega, enotnega glasu razvojnih regij v KRZS obenem pomeni dragoceno informacijo za pripravo tudi drugih razvojnih dokumentov** na različnih teritorialnih ravneh, ki (so)opredeljujejo prihodnji razvoj KRZS, med katerimi je treba omeniti **operativni program za izvajanje EKP v obdobju 2021–2027**. Vendar je zaradi napovedi o drastičnem zmanjšanju sredstev EKP, do katerih bo po letu 2020 (ne)upravičena sicer bolj razvita KRZS, nujno z razmišljanji o prihodnjem razvoju KRZS preseči okvir kohezijske politike. Temu sledijo v tem dokumentu zbrana izhodišča, ki tako sočasno naslavljajo tudi domačo **endogeno regionalno politiko** in izpostavljajo **nujnost njene okrepitve**. Dokument predstavlja podlago za pripravo nove generacije **regionalnih razvojnih programov** razvojnih regij v KRZS, kot dopolnjujoč pogled »od spodaj navzgor« pa tudi pomembno informacijo za pripravo državnega srednjeročnega razvojnega dokumenta - **Državnega programa razvojnih politik**.

Poleg kratke predstavitve kohezijske regije dokument vključuje **analizo prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti KRZS** (SWOT analiza), pogled razvojnih regij na vprašanje, **kakšno kohezijsko regijo si želimo leta 2030** in nabor **temeljnih izhodišč** za pripravo razvojnih usmeritev KRZS. Slednja vključujejo tudi nabor ključnih **razvojnih potreb in izzivov** KRZS, ki zahtevajo prednostno obravnavo, podrobneje pa so ta predstavljena v **prilogi** k dokumentu. Z mislijo na razvoj KRZS do leta 2030 nabor razvojnih potreb in izzivov vključuje tako kratkoročne kot dolgoročne potrebe in izzive, dopolnjene z indikativnim seznamom predlogov projektov.

2. KOHEZIJSKA REGIJA ZAHODNA SLOVENIJA

Kohezijska regija Zahodna Slovenija je ena od 281 evropskih regij na ravni NUTS 2 in združuje **štirih slovenske razvojne regije**: Osrednjeslovensko, Gorenjsko, Goriško in Obalno-Kraško.

Je **prostor številnih stičišč**: stičišče alpskega, dinarsko-gorskega in sredozemskega sveta, stičišče mednarodno pomembnih prometnih poti z izhodom na morje, stičišče raznolikih kultur in jezikov, itd. Zanimuje jo **velika raznolikost na majhnem prostoru**, predvsem visoka krajinska pestrost in biotska raznovrstnost. Poleg **odlične geostrateške lege** je ena od njenih največjih primerjalnih prednosti v evropskem prostoru njena **visoka naravna ohranjenost**. Je ena izmed najbolj zelenih evropskih regij z enim od najvišjih deležev pokritosti z gozdovi, deležev zavarovanih območij narave in z izjemno bogatimi vodnimi viri.

Slika: Območje kohezijske regije Zahodna Slovenija

V KRZS se nahaja **glavno mesto** Slovenije - Ljubljana, **najvišji vrh** Slovenije - Triglav (2864 m) in **edini narodni park** v Sloveniji - Triglavski narodni park, **največje mednarodno letališče** v Sloveniji – Letališče Jožeta Pučnika, posebej pa je treba izpostaviti tudi **morje z obalo** in **pristaniščem za mednarodni promet** v Kopru kot »oknom v svet«.

Kohezijska regija Zahodna Slovenija v številkah¹:

število prebivalcev:	977.163
površina (km ²)	7.840
število razvojnih regij:	4
število občin:	64
število naselij:	2.081
gostota poselitve (št. prebivalcev / km ²):	124,6

¹ vir: SURS, 2018

3. SWOT ANALIZA

Analiza prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti KRZS

Prednosti	Slabosti
<p>Ugodna geostrateška lega</p> <p>Stik s tremi državami</p> <p>Ohranjene naravne in kulturne kakovosti, velik delež zavarovanih območij narave z edinim narodnim parkom v Sloveniji in bogata kulturna dediščina</p> <p>Prestolnica RS</p> <p>Morje in obala</p> <p>Visoka izobrazbena struktura prebivalstva, ki se še izboljšuje, koncentracija univerz ter razviti programi vseživljenjskega učenja</p> <p>Koncentracija raziskovalnih institucij in velikih, konkurenčnih gospodarskih družb</p> <p>Razvita turistična infrastruktura in produkti</p> <p>Varna regija</p> <p>Bogate izkušnje s čezmejnimi in transnacionalnim sodelovanjem</p>	<p>Velike razlike v stopnji razvitosti med razvojnimi regijami in med občinami znotraj razvojnih regij</p> <p>Nizka učinkovitost sodelovanja med izobraževalnimi in raziskovalnimi institucijami ter gospodarstvom, nestabilno okolje ter posledično strukturno neskladje na trgu dela in nezadostno razvita podjetniška in inovacijska kultura</p> <p>Pomanjkanje cenovno dostopnih in najemnih stanovanj</p> <p>Nepripravljena prometna infrastruktura</p> <p>Neustrezna finančna podpora države za ureditev osnovne okoljske infrastrukture (investicije v infrastrukturo za odvajanje in čiščenje odpadnih voda v primeru aglomeracij z obremenitvijo do 2.000 PE in gradnja infrastrukture za oskrbo s pitno vodo v sistemu, ki oskrbuje do 10.000 prebivalcev).</p> <p>Ne dovolj učinkovito podporno okolje</p> <p>Slaba povezanost turističnih produktov in storitev</p> <p>Neučinkovito prostorsko in regionalno razvojno načrtovanje</p>
Priložnosti	Nevarnosti
<p>Privabljanje in zadrževanje visoko izobraženih mladih</p> <p>Trajnostna mobilnost</p> <p>Krožno gospodarstvo</p> <p>Razvoj in prilagajanje storitev splošnega družbenega pomena demografskim spremembam ter krepitev medgeneracijskega sodelovanja in vseživljenjskega učenja</p> <p>Spodbujanje napredka inovacij skladno s trendom 4.0 industrije in nadaljnja krepitev inovacijskih ekosistemov ob mednarodnem povezovanju in sodelovanju</p> <p>Nadaljnja krepitev zdravega življenja (zdrav življenjski slog, zdravo okolje)</p> <p>Izkoriščanje potencialov za nadaljnji razvoj turizma, vezanih predvsem na digitalizacijo v turizmu, oživitev in obnovo kulturne dediščine ter naravne potenciale</p>	<p>Odseljevanje (predvsem visoko izobraženih mladih), praznjenje podeželja in zaraščanje kmetijskih zemljišč</p> <p>Neustrezna modernizacija in prilagajanje izobraževalnih programov izzivom prihodnosti</p> <p>Centralizirano odločanje in razpolaganje s finančnimi viri</p> <p>Nepripravljenost storitev splošnega družbenega pomena demografskim spremembam</p> <p>Neustrezno prilagajanje podnebnim spremembam ter onesnaževanje okolja</p> <p>Necelovito razvojno in prostorsko načrtovanje</p>

4. KAKŠNO KOHEZIJSKO REGIJO SI ŽELIMO

Ob zavezanosti načelom družbene odgovornosti in trajnostnega razvoja ter prehodu v nizkoogljično družbo si želimo, da bi bila kohezijska regija Zahodna Slovenija:

Regija z visoko kakovostjo življenja in bivanja vseh prebivalcev in obiskovalcev

Regija z vključujočo in zdravo družbo, ki trajnostno gospodari z naravnimi viri in prostorom, z ohranjeno naravo, bogato biotsko raznovrstnostjo, kakovostno prehransko samooskrbo, bogato kulturo, čistim okoljem ter z visoko stopnjo varnosti.

Inovativna in ustvarjalna regija s konkurenčnim gospodarstvom

Regija z bogatim znanjem, ki je v mednarodnem prostoru prepoznana kot inovativna in ustvarjalna regija s trajnostnim in konkurenčnim gospodarstvom.

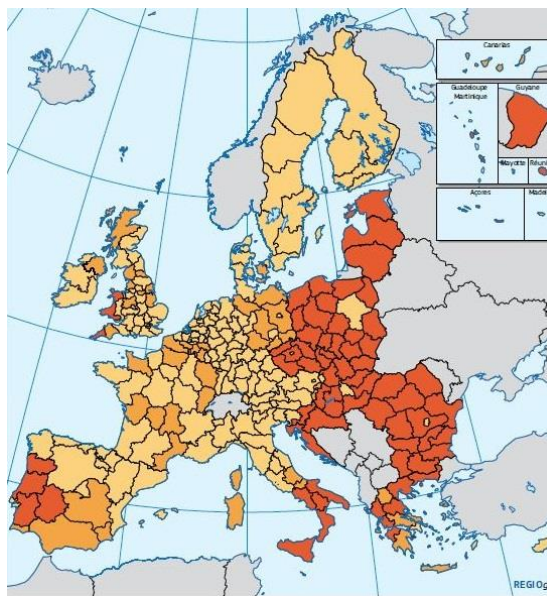
Povezana regija z učinkovitim upravljanjem

Okrepljena z lastnimi pristojnostmi in učinkovitim sistemom upravljanja je regija trdno notranje povezana in aktivno vpeta v širši mednarodni prostor.

5. TEMELJNA IZHODIŠČA

5.1 KRZS sodi med bolj razvite evropske regije

Skladno s pravili evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020 sodi KRZS med bolj razvite evropske regije, katerih BDP na prebivalca presega 90 % povprečja EU². Leta 2015 je BDP na prebivalca v KRZS dosegel 97 % povprečja EU, v letu 2016 se je dvignil na 99 % povprečja EU, v letu 2017 pa se je njegova vrednost še nekoliko povečala. Izračuni razmerij glede na povprečje EU za leto 2017 še niso pripravljene, prav tako tudi še niso znani končni podatki za uvrstitev regij v kategorije razvitosti, ki bodo veljale v naslednjem programskem obdobju 2024–2027³. Ne glede na to je mogoče povzeti, da se **KRZS s povprečnimi vrednostmi kazalnika razvitosti v EU uvršča med močnejše oz. razvitejše regije**. S tem kot enakovreden partner ostalim, bolj razvitim evropskim regijam nosi odgovorno vlogo spodbujanja in usmerjanja nadaljnega razvoja v Evropi.

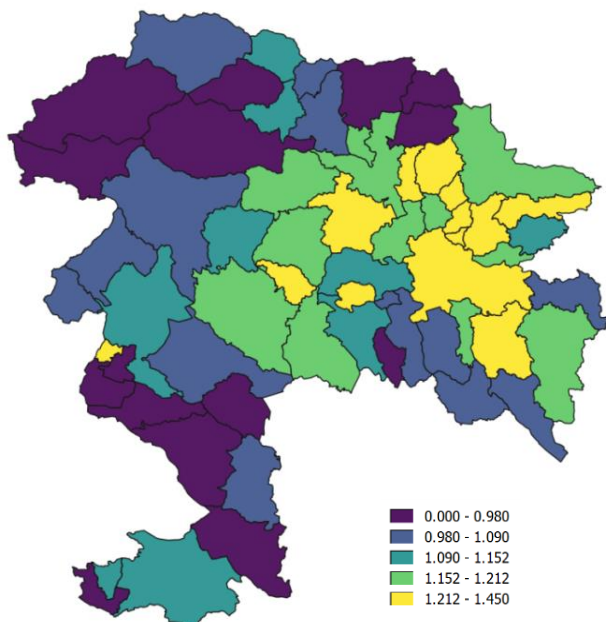

Slika: Kategorije regij v EKP 2014–2020

(vir: DG REGIO)

Category
Less developed regions (GDP/head < 75% of EU-27 average)
Transition regions (GDP/head between >= 75% and < 90% of EU-27 average)
More developed regions (GDP/head >= 90% of EU-27 average)

5.2 Znotraj KRZS so velike neenakosti v stopnji razvitosti

Slika: Koefficient razvitosti občin 2018-2019

Znotraj KRZS so prisotne velike razlike v stopnji razvitosti tako med razvojnimi regijami, kot tudi znotraj njih. **Ne glede na dejstvo, da je KRZS uvrščena med bolj razvite evropske regije, se je pri pripravi razvojnih dokumentov nujno treba zavedati razvojnih razlik in obstoja številnih slabše razvitih območij znotraj nje, ki za uresničevanje temeljnega cilja Strategije razvoja Slovenije – zagotavljanje kakovostnega življenja vseh njenih prebivalcev – potrebujejo intenzivnejšo podporo.**

Potreba po intenzivnejši podpori je kritična v luči napovedanih drastičnih znižanj sredstev EKP za KRZS po letu 2020, ki so doslej pomenila ključna razvojna sredstva. Ne glede na dejstvo, da so številna območja v KRZS, enako ali slabše razvita od številnih območij v KRVS, bodo imela prva bistveno težji in drastično omejen dostop do sredstev EKP. S tem dejstvom je povezana **resna grožnja oteženega nadaljnega razvoja slabše razvitih območij v KRZS.**

² Merjeno v standardih kupne moči.

³ V predlogu zakonodaje EKP 2021-2027 so po novem kot bolj razvite regije predlagane tiste, katerih BDP na prebivalca presega 100 % povprečja EU.

5.3 Znotraj KRZS obstajajo različne razvojne potrebe in izzivi

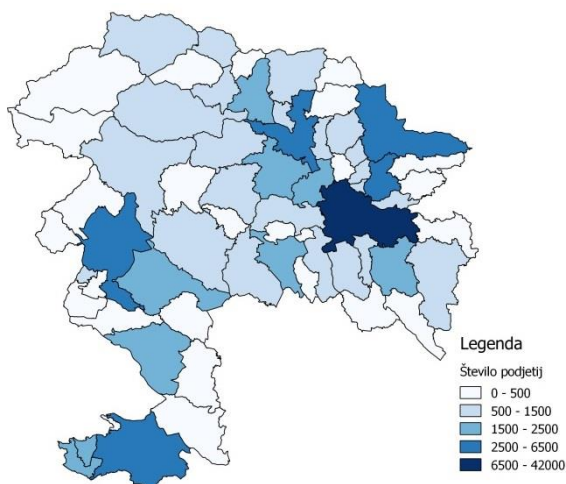
Različna območja znotraj KRZS imajo **različne, pogosto celo nasprotujoče si razvojne potrebe in izzive**⁴. Medtem ko se na primer Goriška razvojna regija sooča s problemom praznjenja in nadpovprečno hitrim staranjem prebivalstva glede na slovensko povprečje, se Osrednjeslovenska razvojna regija sooča z najvišjim skupnim prirastom prebivalstva med slovenskimi razvojnimi regijami ter s problemom pomanjkanja družbene infrastrukture, ki temu trendu ne sledi. Kot ugotavlja UMAR, regionalne projekcije prebivalstva nakazujejo povečanje neenakomernosti staranja prebivalstva po regijah⁵, s čimer posredno izpostavlja pomen regionalne obravnave enega od štirih ključnih razvojnih izzivov države⁶ - prilagajanje demografskim spremembam.

Velika heterogenost KRZS, ki jo nazorno kažejo razlike v stopnji razvitosti (občin) in na katero močno vplivajo velike in še naraščajoče razlike v demografiji, se kaže na številnih področjih, med drugim tudi npr. na področju prometne dostopnosti, dostopnosti do storitev splošnega družbenega pomena, zdravstvenega stanja prebivalcev, onesnaženosti (bivalnega) okolja in degradacije prostora ter delovnih migracij. V KRZS so najredkeje in najgosteje poseljene občine v Sloveniji, izrazito delovne in izrazito bivalne občine, območja z velikim deležem stanovanj brez osnovne infrastrukture ter območja z izrazitim pomanjkanjem dostopnih stanovanj, območja z visoko stopnjo ogroženosti zaradi naravnih nesreč itd.

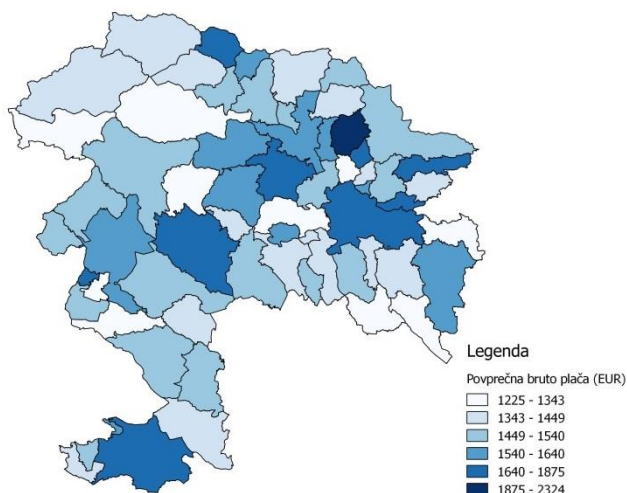
Ne glede na splošno visoko razvitost KRZS je pomembno izpostaviti, da so v njej še vedno območja brez ustrezne osnovne infrastrukture za odvajanje in čiščenje odpadnih voda, infrastrukture za oskrbo s pitno vodo, s slabo prometno infrastrukturo oz. z različno odprtostjo oz. povezanostjo z drugimi deli regije, države ali čezmejno. Območja s potrebo po izgradnji ali nadgradnji osnovne infrastrukture so prisotna v vseh štirih razvojnih regijah KRZS.

Razvojne usmeritve z viri je treba usmerjati v reševanje največjih razvojnih potreb in izzivov, ki pa se med območji razlikujejo. Za uspešen razvoj KRZS kot celote, s tem pa tudi države, je nujno razvojne usmeritve teritorialno diferencirati oz. jih prilagoditi značilnostim in potrebam območij znotraj KRZS (»place-based solutions«).

Slika: Število podjetij, 2016
(vir: SURS)

Slika: Povprečna bruto plača, 2017
(vir: SURS)

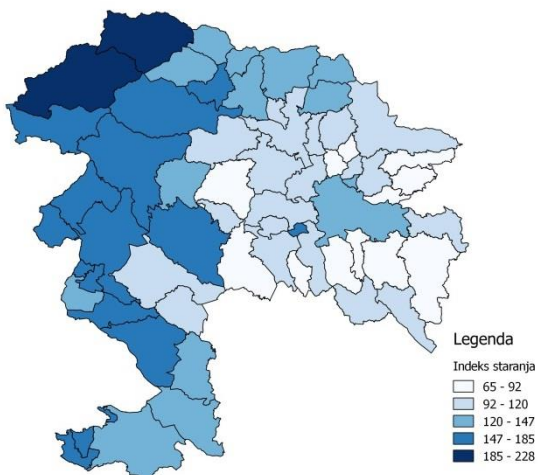

⁴ Raznolikost potreb in izzivov KRZS je podrobneje predstavljena v Prilogi.

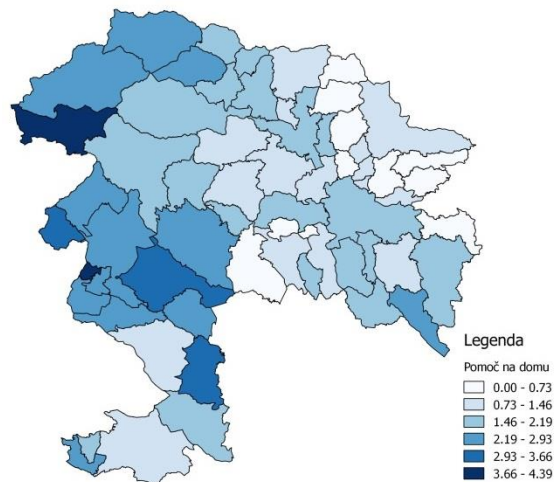
⁵ Demografske spremembe ter njihove ekonomske in socialne posledice, UMAR, 2016.

⁶ Poročilo o razvoju 2018, UMAR.

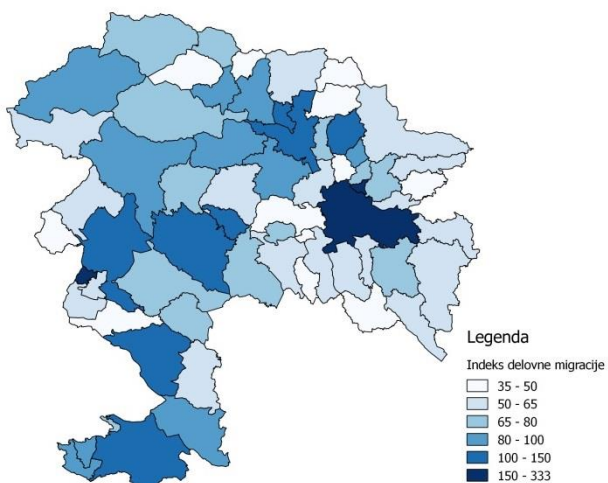
Slika: Indeks staranja, 2018
(vir: SURS)

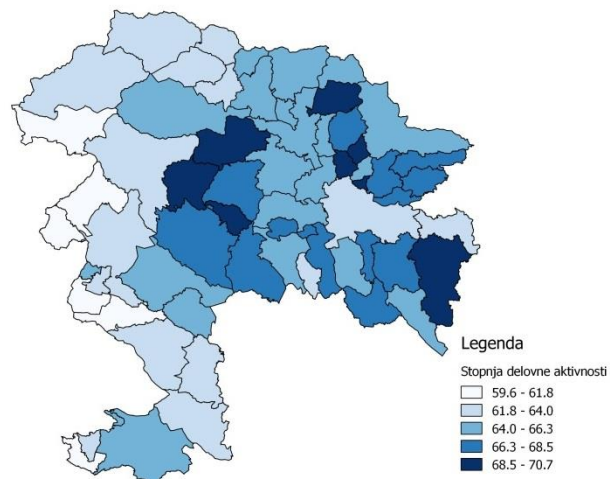
Slika: Pomoč na domu (65 let in več)
(vir: Zdravje v občini 2018, NIJZ)

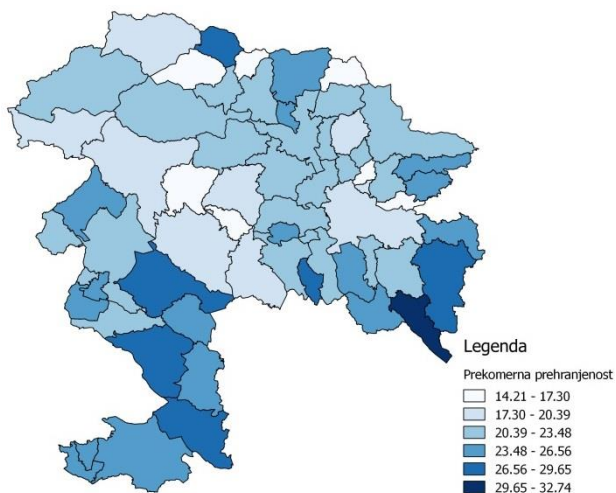
Slika: Indeks delovne migracije, 2017
(vir: SURS)

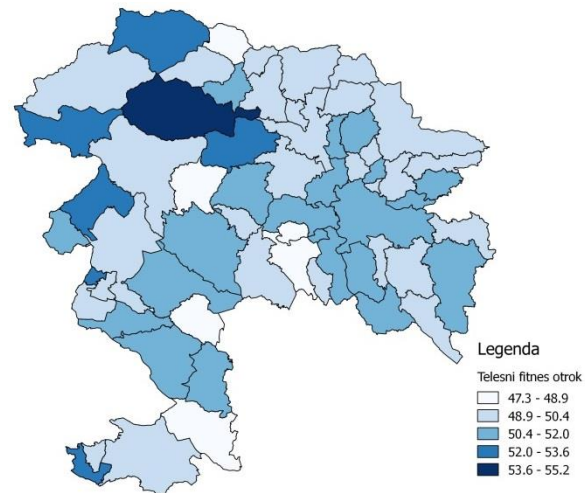
Slika: Stopnja delovne aktivnosti, 2017
(vir: SURS)

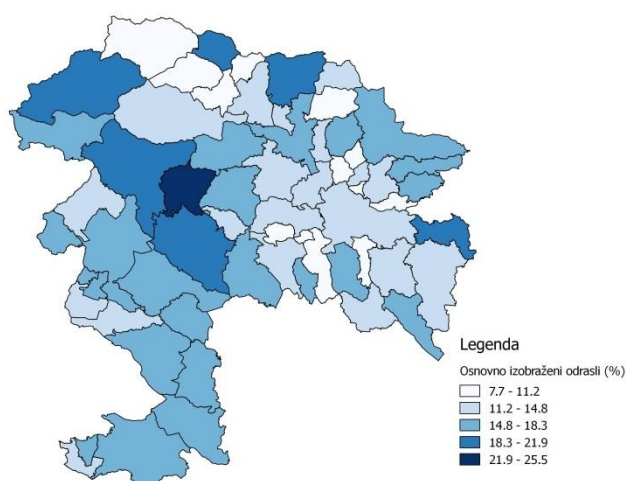
Slika: Prekomerna prehranjenost otrok (6-14 let)
(vir: Zdravje v občini 2018, NIJZ)

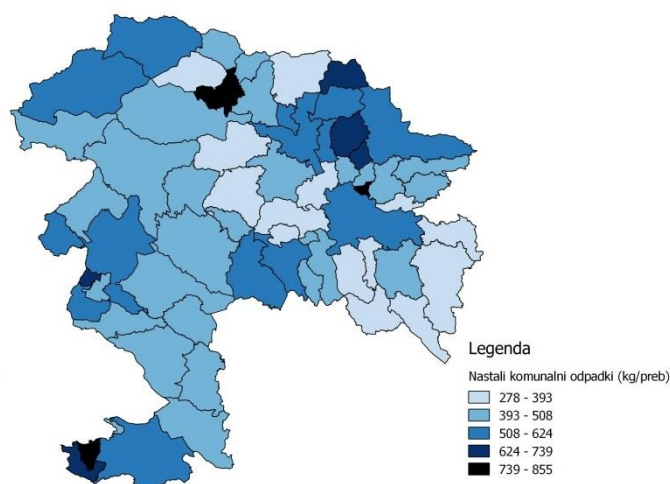
Slika: Telesni fitnes otrok (6-14 let)
(vir: Zdravje v občini 2018, NIJZ)

Slika: Osnovno izobraženi odrasli (OŠ ali manj), 2016
(vir: Zdravje v občini 2018, NIJZ)

Slika: Nastali komunalni odpadki, 2016
(vir: SURS)

5.4 Regionalna politika mora ostati politika za vse regije

Da evropska regionalna oz. kohezijska politika tudi po letu 2020 ostane politika za vse regije, tudi za razvite, je soglasno stališče evropskih regij, izraženo preko različnih pobud in organizacij (pobuda Regions4Cohesions, stališča evropskega Odbora regij, Zavezništvo za kohezijo itd.), skladno s katerim je Evropska komisija že pripravila predlog večletnega finančnega okvirja in predlog zakonodajnega okvirja za obdobje 2021–2027. Predvideno je, da bodo evropske regije, ki še vedno zaostajajo v smislu rasti ali dohodkov, tudi v prihodnje deležne pomembne podpore EU. Kohezijska politika pa bo še naprej vlagala v vseh evropskih regijah, saj se mnoge med njimi, tudi v bogatejših državah članicah, srečujejo s težavami pri izvedbi industrijske tranzicije, boju proti brezposelnosti in uveljavljanju v globaliziranem gospodarstvu⁷.

Težave in iz njih izhajajoče potrebe ostajajo sorodne oz. enake pri razpravi o vsakršni regionalni politiki. Zato je **pomembno, da vsa regionalna politika, ne le evropska, pač pa tudi endogena regionalna politika v Sloveniji, ostane politika za vse regije, ne glede na stopnjo razvitosti.** S podpiranjem nadaljnjega razvoja KRZS, ki velja za bolj razvito kohezijsko regijo od KRVS, se prispeva k razvoju države kot celote. V duhu pregovora »ne pozabi hraniti konj, ki vlečejo voz« je pomembno, da država enakovredno in skladno s specifičnimi potrebami in izzivi podpira in spodbuja razvoj obeh kohezijskih regij in vseh razvojnih regij v Sloveniji.

5.5 Predpogoj za razvoj regij je zagotovljeno zadostno in stabilno financiranje

Skladno z izhodiščem o regionalni politiki za vse regije, ki bo vodila v uspešen razvoj države kot celote, je treba zagotoviti osnovne pogoje za razvoj vseh regij. Med njimi je ključen (pred)pogoj zagotoviti zadostno in stabilno financiranje.

Po letih, v katerih je razvoj slovenskih regij pretežno ali skoraj izključno slonel na razpoložljivih sredstvih EKP, se za bolj razvito KRZS po letu 2020 napoveduje drastično znižanje teh sredstev. **Nenadno drastično znižanje razvojnih sredstev za KRZS je nesprejemljivo in škodljivo ne le za regijo, pač pa tudi širše – za državo in celo EU, kar je popolnoma skladno s stališčem RS,** ki glede prihodnje EKP pravi, da »... Slovenija ves čas poudarja, da je strukturno preoblikovanje dolgoročen proces, ki ga je treba še pospešiti in poglobiti, predvsem pa zagotoviti njegovo trajnost... Stanja, ko posamezna območja ob prehodu med večletnimi finančnimi okviri

⁷ Proračun EU: regionalni razvoj in kohezijska politika po letu 2020, EK sporočilo za medije z dne 29. 5. 2018.

nenadoma izgubijo pretežni del razvojnega financiranja, so ne samo politično nesprejemljiva, ampak predvsem škodljiva za prehod teh območij med najbolj razvita, s čimer izgublja EU kot celota«⁸.

V primeru napovedanega znižanja sredstev EKP je zato nujno, da država za nadaljnji razvoj KRZS zagotovi zadostna sredstva iz državnega proračuna. Za stabilen in dolgoročen razvoj regij so potrebni stabilni in kolikor mogoče vnaprej znani finančni okvirji. V ta namen je nujno potrebna odprtost resornih ministrstev, njihovo razumevanje in tesno več-nivojsko sodelovanje pri uresničevanju razvojnih ciljev KRZS in njenih razvojnih regij. V sklopu zagotavljanja finančnih sredstev za nadaljnji razvoj KRZS naj imajo nepovratna sredstva prednost pred uporabo finančnih instrumentov.

Napovedana pričakovana delitev sredstev EKP 2021–2027 med KRZS in KRVS (1:6 ali 1:8 ali celo 1:10) nikakor ne odraža razmerij med kohezijskima regijama z vidika njune razvitosti in razvojnih potreb. (Ne)sorazmerja so ilustrativno prikazana na primerih kazalnikov v spodnji tabeli.

Tabela: Vrednosti izbranih kazalnikov po kohezijskih regijah in njuna razmerja - 1

kazalnik	KRVS	KRZS	razmerje
Neto razpoložljiv dohodek na prebivalca (SURS, 2017)	10.996,6	11.529,2	1 : 1,04
BDV na zaposlenega (SURS, 2017)	34.906	40.431	1 : 1,16
BDP na prebivalca – indeks ravni (SURS, 2017)	82,4	119,7	1 : 1,45
Pričakovana leta življenja (Eurostat, 2017)	80,3	82,3	1 : 1,02
Samooocena splošnega zadovoljstva z življenjem - povprečje (SURS, 2017)	7,1	7,4	1 : 1,04
Stopnja delovne aktivnosti (20-64 let) (SURS, 2017)	54,1	55,2	1 : 1,02
Delež delovno aktivnega prebivalstva (15 do 64 let) (SURS, 2018H2)	65,5	65,0	1 : 0,99
Stopnja tveganja revščine (SURS, 2017)	14,8	11,4	1 : 0,77
Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo (25-64 let) (Eurostat, 2017)	28,2	37,5	1 : 1,33
Napovedano razmerje razpoložljivih sredstev EKP 2021–2027			8 : 1

Številni kazalniki izkazujejo slabšo sliko oz. večje razvojne izzive in probleme za KRZS, kot za KRVS, kar zgolj ilustrativno prikazuje spodnja tabela.

Tabela: Vrednosti izbranih kazalnikov po kohezijskih regijah in njuna razmerja – 2

kazalnik	KRVS	KRZS	razmerje
Stopnja prenaseljenosti stanovanja (% oseb) (SURS, 2017)	11,4	14,6	1 : 1,28
Število potreb po javnih najemnih stanovanjih (Anketa SSRS, 2017)	2.906	6.261	1 : 2,15
Koeficient starostne odvisnosti (SURS, 2018H2)	52,6	53,9	1 : 1,02
Delež prebivalcev, starih 80 ali več let (SURS, 2018H2)	5,2	5,4	1 : 1,04
Število funkcionalno degradiranih območij ⁹	508	573	1 : 1,13
Neprečiščena odpadna voda izpuščena v javno kanalizacijo [%] (SURS, 2017)	15,5	39,1	1 : 2,52
Nastali komunalni odpadki - kg/prebivalca (SURS, 2017)	447	512	1 : 1,15
Delež gospodinjstev, ki so poročala o težavah s kriminalom, vandalizmom ali nasiljem v svojem bivalnem okolju (SURS, 2017)	7	10	1 : 1,43

⁸ Stališče Republike Slovenije k Predlogu uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi skupnih določb o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu plus, Kohezijskem skladu in Evropskem skladu za pomorstvo in ribištvo in o finančnih pravilih zanje ter za Sklad za azil in migracije, Sklad za notranjo varnost in Instrument za upravljanje meja in vizume, EPA 237-VIII, EU U 899 (DZ, 16. 11. 2018)

⁹ Lampič, B. in sod.: Celovita metodologija za popis in analizo degradiranih območij, izvedba pilotnega popisa in vzpostavitev ažurnega registra, CRP V6510, 2017

5.6 Okrepitev vloge KRZS na državni in mednarodni ravni ter okrepitev partnerskega sodelovanja

Pomemben izziv KRZS je **zastopati potrebe in interese kohezijske regije ter dvigniti njeno prepoznavnost tudi v širšem mednarodnem prostoru**. V ta namen je treba okrepiti vpetost KRZS v mednarodne mreže in zaveznitva s poudarkom na **povezovanju in sodelovanju z evropskimi regijami** predvsem pri prizadevanjih za močno, prenovljeno kohezijsko politiko po letu 2020 za vse regije. V tem okvirju je prioriteta vključenost predstavnikov KRZS v Evropski odbor regij (CoR) in Skupščino evropskih regij (AER).

Za uspešno izvajanje **evropske kohezijske politike** v KRZS in Sloveniji po letu 2020 je treba predstavnike kohezijskih regij **vključiti v proces pogajanj in priprave dokumentov** že v začetnih fazah ter jih vključiti v pristojne delovne skupine na državni ravni. Prizadevati si je treba, da se ne ponovi zgodba iz programskega obdobja 2014-2020, ko tudi zaradi nezadostnega in prepoznega vključevanja lokalne in regionalne ravni v pripravo in izvajanje kohezijske politike država na sredini programskega obdobja intenzivno išče rešitve in ukrepe za slabo črpanje evropskih sredstev¹⁰.

Ob nadaljnji **kreptvi partnerskega povezovanja in sodelovanja znotraj KRZS**, v sklopu katerih je treba vzpostaviti učinkovito povezavo med odločevalci na nivoju razvojnih regij (Svet regije in Razvojni svet regije) in kohezijske regije (Razvojni svet), je nasploh treba **okrepiti trenutno šibek dialog med državno in regionalno ravno**, v tem okvirju okrepiti vlogo Razvojnih svetov kohezijskih regij ter jih aktivno vključevati v vse vsebine, pomembne za razvoj države in regij. Poleg dokumentov za izvajanje EKP je v bližnji prihodnosti ključno njihovo **vključevanje v pripravo Državnega programa razvojnih politik**, ki srednjeročno izvedbeno operacionalizira Strategijo razvoja Slovenije.

5.7 Trajnostni razvoj KRZS

Razvoj KRZS mora slediti načelom trajnostnega razvoja v njegovem najširšem pomenu, t.j. **zadovoljiti trenutne potrebe, ne da bi pri tem ogrozili zadovoljevanje potreb prihodnjih generacij**¹¹. To zahteva celovito in sistemsko usmerjanje razvoja na osnovi tesnega med-sektorskega in več-nivojskega sodelovanja in usklajevanja.

Skladno z zavezo RS mora razvoj KRZS slediti ciljem Agende za trajnostni razvoj do leta 2030¹², ki je vključujoča, usmerjena v ljudi in planet ter ima močan preobrazbeni potencial. Delovati je treba etično, odločitve o razvoju nasloniti na kakovostne podlage in alternativne rešitve ter vključevati širšo javnost v procese odločanja.

5.8 Proaktivni pristopi v luči pričakovanih demografskih gibanj

KRZS se sooča z intenzivnimi spremembami starostne strukture prebivalstva, ki se bodo po napovedih še stopnjevale. Opredeljuje jih predvsem povečevanje števila in deleža starejših, v določenih razvojnih regijah pa tudi intenzivno zmanjševanje deleža delovno sposobnih.

Demografska gibanja vplivajo na številna področja, zlasti na trg dela, socialne storitve, zdravstvo in izobraževanje. Vse večji izziv je zagotavljanje zadostnega obsega ustrezno usposobljene delovne sile v skladu s potrebami gospodarstva ter zagotavljanje kakovostnih storitev zdravstva in storitev dolgotrajne oskrbe za starejše.

Le s proaktivnim delovanjem ter pravočasno pripravo ustreznih politik in ukrepov na različnih razvojnih področjih bo v prihodnosti mogoče zagotoviti dostojno in kakovostno življenje prebivalcev KRZS. Potrebni so ukrepi v smeri **povečanja deleža delovno aktivnega prebivalstva ter prilagajanja potrebam trga**. Potrebni so

¹⁰ Seja DZ z dne 9. 11. 2018.

¹¹ Definicija Svetovne Komisije za Okolje in Razvoj (Brundtlandina komisija), 1987.

¹² Združeni narodi sprejeli septembra 2015.

proaktivni pristopi v smeri **izboljšanja položaja starejših**, s poudarkom na prilagajanju in razvoju **socialnih in zdravstvenih storitev** ter na ukrepih na področju **stanovanjske in prometne politike** za izboljšanje dostopnosti predvsem do storitev splošnega družbenega pomena.

5.9 Ključne razvojne potrebe in izzivi KRZS, ki zahtevajo prednostno obravnavo

Celosten razvoj in upravljanje

- **Okrepitev regionalnega razvoja, z njim povezane vloge in pristojnosti RRA-jev kot nosilcev regionalnega razvoja in okrepitev regionalnih pristopov:** regionalno razvojno načrtovanje, regionalno prostorsko načrtovanje, regijsko podporno okolje, regijske štipendijske sheme, regijske garancijske sheme, celostne regijske prometne strategije, regijske inovacijske strategije itd¹³.
- **Okrepitev instrumentov celostnih teritorialnih pristopov** EKP, njihova širitev na širša urbana območja, območja občin, območje Triglavskega narodnega parka in območja, ki so na UNESCO-vem seznamu kulturne in naravne dediščine¹⁴.
- **Celosten razvoj funkcionalnih območij** (mesto in podeželje), širših zavarovanih območij narave, zaščitene območij kulturne dediščine in drugih zaokroženih območij (npr. Julijske Alpe)¹⁵.
- **Razvoj obmejnih območij**, ohranjanje poselitve in okrepljeno čezmejno sodelovanje¹⁶.

Povezana regija

- **Razvoj železniške infrastrukture in povezanost transportnih sistemov** sta ključna za razvoj trajnostne mobilnosti in energetske učinkovitosti v regiji. Nujna je posodobitev in nadgradnja železniške povezave Ljubljana – Koper ter vzpostavitev Ljubljanskega železniškega vozlišča, poleg tega pa tudi posodobitev in nadgradnja Bohinjske proge, železniške povezave Ljubljana-Jesenice, vzpostavitev čezmejne železniške povezave Nova Gorica-Gorica ter drugih povezav¹⁷.
- **Krepitev trajnostne mobilnosti z drugimi ukrepi in spodbudami na celotnem območju KRZS**, torej tudi izven urbanih območij. Največje potrebe so po nadaljnjih investicijah v izgradnjo **sklenjenih kolesarskih mrež** za izboljšanje povezanosti znotraj KRZS, v širšem čezmejnem prostoru in z drugimi deli države, po **integraciji javnega potniškega prometa s pametnim upravljanjem in uvedbo enotne vozovnice** za vse prebivalce ter po vzpostavitvi učinkovitih **intermodalnih stičišč**¹⁸.
- **Povezava glavnega mesta s pristaniščem in letališčem** je ključna za konkurenčnost regije v širšem prostoru.
- **Investicije v cestno infrastrukturo** za povečanje mobilnosti znotraj KRZS ter povezanosti z ostalimi deli države in čezmejno. Potrebe so predvsem po nadaljnjem vlaganju v izboljšavo in razvoj **4. razvojne osi** ter navezav nanjo za izboljšanje prometne dostopnosti Posočja, Cerkljanskega in Idrijskega ter nasploh boljšo povezanost primorskega in gorenjskega dela kohezijske regije¹⁹.

¹³ Več je navedeno v točki 1 poglavja A.1 v Prilogi.

¹⁴ Več je navedeno v točki 2 poglavja A.1 v Prilogi.

¹⁵ Več je navedeno v točki 3 poglavja A.1 v Prilogi.

¹⁶ Več je navedeno v točki 4 poglavja A.1 v Prilogi.

¹⁷ Več je navedeno v točki 7 poglavja A.2 v Prilogi.

¹⁸ Več je navedeno predvsem v točkah 8, 9, 11 in 12 poglavja A.2 v Prilogi.

¹⁹ Več je navedeno v točki 10 poglavja A.2 v Prilogi.

Zelena, nizkoogljična regija

- **Prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo** oz. zeleno ekonomijo²⁰.
- **Povečanje energetske učinkovitosti regije in rabe energije iz obnovljivih virov**, s čimer bi se v kohezijski regiji, ki je trenutno visoko energetska odvisna od zunanjih virov, postopoma povečala **energetska samooskrba**²¹.
- **Vzpostavitev ustrezne infrastrukture za odvajanje in čiščenje odpadnih voda**, kjer še vedno obstajajo za to potrebe, vključno z aglomeracijami z obremenitvami pod 2.000 PE²².
- **Oskrba vseh prebivalcev s pitno vodo** s sanacijo in izgradnjo velikih vodovodnih sistemov ter z izgradnjo manjših vodovodnih sistemov za oskrbo do 10.000 prebivalcev²³.
- Povečanje **prehranske samooskrbe** ob spodbujanju razvoja trajnostnih oblik kmetovanja²⁴.
- **Ohranjanje naravnih danosti in krajine** z različnimi ukrepi in spodbudami, tudi z razvojem in uporabo **zelenih tehnologij**. Z ohranjanjem naravnih vrednot in biotske raznovrstnosti, ki predstavljajo primerjalno prednost regije v evropskem prostoru, je treba **krepitev ekosistemskih storitev**²⁵.
- Ukrepi za **zmanjšanje ogroženosti oz. omilitev posledic naravnih nesreč** (poplav, potresov, suš, zemeljskih plazov, požarov in drugih)²⁶.

Pametna regija

- Z nadaljnjo krepitvijo sodelovanja med izobraževalno-raziskovalnimi ustanovami in gospodarstvom, pospeševati nastajanje novih ter podpora že obstoječim **inovativnim podjetjem** s ciljem povečati dodano vrednost, ki bo podprto z inovacijami, spodbujanjem ustvarjalnosti, digitalizacijo²⁷.
- Spodbujanje **podjetništva, rasti MSP in internacionalizacije**²⁸.
- Spodbujanje **kulturnih in kreativnih industrij**²⁹.
- Krepitev **povezovanja in dvig kakovosti zelene turistične ponudbe**³⁰.
- Spodbujanje nastanka **pametnih mest in vasi** na podlagi **digitalizacije**³¹.

Regija za ljudi

- **Zagotovitev ustrezne družbene infrastrukture** z obnovo oz. gradnjo novih kulturnih objektov (knjižnic, kulturnih domov, medkulturnih centrov itd.), objektov za vzgojo in izobraževanje, športnih centrov oz. parkov in druge športne infrastrukture, bolnišnic, varnih hiš, varovanih stanovanj, domov za ostarele, medgeneracijskih centrov, itd.³²
- Povečati privlačnost kohezijske regije za mlade in mlade družine z **zagotovitvijo primernih in dostopnih stanovanj**³³.

²⁰ Več je navedeno v točki 16 poglavja A.3 v Prilogi.

²¹ Več je navedeno v točki 17 poglavja A.3 v Prilogi.

²² Več je navedeno v točki 18 poglavja A.3 v Prilogi.

²³ Več je navedeno v točki 19 poglavja A.3 v Prilogi.

²⁴ Več je navedeno v točki 22 poglavja A.3 v Prilogi.

²⁵ Več je navedeno v točki 20 poglavja A.3 v Prilogi.

²⁶ Več je navedeno v točki 21 poglavja A.3 v Prilogi.

²⁷ Več je navedeno v točkah 25 in 30 poglavja A.4 v Prilogi.

²⁸ Več je navedeno v točkah 26 in 29 poglavja A.4 v Prilogi.

²⁹ Več je navedeno v točki 28 poglavja A.4 v Prilogi.

³⁰ Več je navedeno v točki 32 poglavja A.4 v Prilogi.

³¹ Več je navedeno v točki 25 in 29 poglavja A.4 v Prilogi.

³² Več je navedeno v poglavju A.5 v Prilogi.

³³ Več je navedeno v točki 33 poglavja A.5 v Prilogi.

- **Povečanje raznovrstnost in dostopnosti storitev splošnega družbenega pomena** (zdravstvo, socialno varstvo, izobraževanje, kultura, šport in rekreacija) v skladu s potrebami **vseh skupin prebivalcev**³⁴.
- Okrepitev **medgeneracijskega povezovanja in sodelovanja**³⁵.
- **Krepitev zdravega življenjskega sloga** za višjo kakovost življenja prebivalcev predvsem z razvojem kakovostnih programov, povečanjem njihove dostopnosti različnim ciljnim skupinam ter z izgradnjo ustrezne infrastrukture³⁶.
- **Zagotovitev višjega deleža delovno aktivnega prebivalstva s poudarkom na zaposlovanju težje zaposljivih skupin prebivalstva** predvsem v območjih praznjenja oz. intenzivnega staranja prebivalstva³⁷.

Navedene razvojne potrebe in izzivi so podrobneje opisani v Prilogi k dokumentu.

³⁴ Več je navedeno v točki 34 poglavja A.5 v Prilogi.

³⁵ Več je navedeno v točki 35 poglavja A.5 v Prilogi.

³⁶ Več je navedeno v točkah 36 in 38 poglavja A.5 v Prilogi.

³⁷ Več je navedeno v točki 39 poglavja A.5 v Prilogi.

PRILOGA Izzivi in razvojne potrebe kohezijske regije

Razvojne potrebe in izzivi so skupaj s predlogi projektov razvrščeni v sklope, vsebinsko delno sorodne predlaganim ciljem evropske kohezijske politike v obdobju 2021–2027:

- **Celosten razvoj in upravljanje** (regionalni razvoj, prostorsko načrtovanje, celostni teritorialni pristopi, razvoj podeželja, večnivojsko sodelovanje in upravljanje itd.)
- **Povezana regija** (prometna infrastruktura, trajnostna mobilnost, IKT infrastruktura)
- **Zelena, nizkoogljična regija** (naravni viri, biotska raznovrstnost, okoljska infrastruktura, krožno gospodarstvo, energetska učinkovitost in obnovljivi viri energije, naravne nesreče)
- **Pametna regija** (razvoj in inovacije, podjetništvo, digitalizacija, turizem, kreativne industrije, izobraževanje in trg dela)
- **Regija za ljudi** (stanovanja, zdravstvo, socialno varstvo, kultura, šport in rekreacija, varnost)
- **Mednarodno sodelovanje**

A.1 Celosten razvoj in upravljanje

Regionalni razvoj, prostorsko načrtovanje, celostni teritorialni pristopi, razvoj podeželja, večnivojsko sodelovanje in upravljanje itd.

Potrebe in izzivi:

1. Okrepitev regionalnega razvoja, z njim povezane vloge ter pristojnosti RRA-jev kot nosilcev regionalnega razvoja ter krepitev regionalnih pristopov

Regionalni razvoj, vključno s celovitim razvojnim in prostorskim regionalnim načrtovanjem, je prostor soočanja potreb in interesov lokalne in nacionalne ravni na osnovi več-nivojskega sodelovanja. Nosilci regionalnega razvoja delujejo tudi kot horizontalno-povezovalni faktor med občinami, gospodarstvom in nevladnim sektorjem. Z okrepitevijo regionalnega razvoja in vloge njegovih nosilcev bi pomembno prispevali k reševanju enega od 4 ključnih razvojnih izzivov Slovenije, navedenih v Poročilu o razvoju 2018: neučinkovitosti upravljanja. Ta je med drugim posledica prevladujočega zaprtega parcialnega sektorskega razvojnega načrtovanja in vlaganj, splošnega pomanjkanja kulture sodelovanja in nizkega zaupanja. Potrebna je ustrezna umestitev regionalnega razvoja v vse razvojne politike ministrstev, okrepitev pristojnosti nosilcev regionalnega razvoja in vzpostavitev stabilnega okolja. Slednje je mogoče predvsem z vzpostavitvijo samostojne proračunske postavke za regionalni razvoj in systemskega financiranja nosilcev regionalnega razvoja. Še posebej v primeru nadaljnega obstoječega »sektorskega« izvajanja regionalnega razvoja je treba zagotoviti transparentnost ukrepov in sredstev posameznih ministrstev ter bolj osredotočeno in smotrno alokacijo le-teh na ključne regionalne razvojne projekte.

Krepiti je treba obstoječe in vzpostavljati nove regionalne pristope: poleg okrepitev regionalnega razvojnega načrtovanja in delovanja regijskih razvojnih mrež je nujno vzpostaviti prostorsko načrtovanje na regionalni ravni in pripraviti regionalne prostorske plane v vseh razvojnih regijah KRZS. Nadgraditi in okrepiti je treba regijsko podporno okolje (za spodbujanje podjetništva, krožnega gospodarstva, turizma, internacionalizacije itd.), ohraniti regijske štipendijske sheme in regijske garancijske sheme, pripraviti celostne regijske prometne strategije in kjer obstaja potreba regijske inovacijske strategije, vzpostaviti regijske centre za upravljanje mobilnosti, itd.

Na področju prostorskega načrtovanja je novi ZUreP-2 opredelil regionalni nivo planiranja, ki bi zapolnil vrzel med nacionalnim in lokalnim prostorskim načrtovanjem. Zahtevna naloga nujno potrebuje takojšnje definiranje akterjev in finančnega okvirja priprave regionalnih prostorskih planov.

2. Okrepitev celostnih teritorialnih pristopov evropske kohezijske politike

V naslednjih programskih obdobjih izvajanja evropske kohezijske politike finančno in izvedbeno (tudi z medsektorskim sodelovanjem) **okrepiti celostne teritorialne pristope** kot učinkovite mehanizme za doseganje razvojnih ciljev na lokalni in regionalni ravni: celostne teritorialne naložbe (CTN), lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost (CLLD) in morebitne druge celotne pristope, ki jih dopušča zakonodaja. Obstajajo tudi potrebe po izvajanju celostnih teritorialnih pristopov **v čezmejnem prostoru**.

Izziv je ohraniti in še okrepiti uspešen sistem **izvajanja urbanega razvoja z mehanizmom CTN**, kot se ga izvaja v tekoči perspektivi 2014-2020, ter **gadodatno razširiti** na širša urbana območja: CTN je orodje za izvajanje teritorialnih strategij na celosten način. Krepi povezanost akterjev, medsektorsko sodelovanje, omogoča kombiniranje prednostnih osi ter kombiniranje sredstev iz različnih ESI skladov enega ali več OP. Potreba po izvajanju CTN obstaja v širšem prostoru, na nivoju širših urbanih območij, kar je tudi skladno z osnovnim namenom mehanizma. V tej luči je smiselno mehanizem razširiti tudi na območja občin.

Uvedba mehanizma CTN za območje Triglavskega narodnega parka za celovito izvajanje med seboj povezanih ukrepov iz upravljaljskega načrta, ki so usmerjeni v varstvo narave in zagotavljanje trajnostnega razvoja na območju TNP in celotnih parkovnih občin. Ukrepi se trenutno izvajajo prepočasi oz. se tisti, ki se nanašajo na celovite parkovne občine, sploh ne.

Uvedba mehanizma CTN za druga območja zavarovane dediščine. Izvajanje ukrepov in celovito upravljanje območij ter usklajevanje z deležniki na območju kulturne in naravne dediščine je ključnega pomena za učinkovito zaščito spomenikov oziroma območij, ki so jim priznane izjemne univerzalne vrednote za vse ljudi (npr. dediščina na UNESCO-vem seznamu, območja Natura 2000, območja kulturne dediščine).

Povečati učinkovitost izvajanja mehanizma CLLD: CLLD mehanizem je izrednega pomena za razvoj KRZS, saj gre za edinstven pristop k razvoju območij po sistemu »od spodaj navzgor« in kot tak pomembno prispeva k aktivaciji lokalnega prebivalstva za skupno načrtovanje in odločanje o razvoju po načelu subsidiarnosti in participativne demokracije. Dolgotrajno birokratsko vodenje postopkov otežuje uspešno izvajanje projektov in črpanje EU sredstev, zato je potrebna optimizacija vodenja sicer uspešnega mehanizma. Zaradi raznovrstnih razvojnih potreb je treba v mehanizmu CLLD v prihodnje vključiti vse ESI sklade, vključno z ESS(+), ki v obdobju 2014–2020 ni bil vključen.

Primeri projektov / ukrepov:

- Priprava trajnostnih urbanih strategij / CTN za širša urbana območja ter druga zaokrožena območja, katerih razvoj prednostno potrebuje celostne pristope, npr. CTN za Triglavski narodni park, CTN za Ljubljansko Barje, CTN za Ljubljansko prometno vozlišče, CTN med regijami, CTN za čezmejna širša mestna območja, CTN za območja UNESCO-ve dediščine, CTN za nekdanjo obalno cesto Koper - Izola.
- Priprava in izvajanje ukrepov prednostnih področij trajnostnih urbanih strategij (npr. trajnostna mobilnost, celovito urejanje degradiranih območij, socialna vključenost, energetska učinkovitost, varnost, stanovanja).
- Uspešno izvedeni programi LAS in uspešna realizacija predlaganih projektov.

3. Celosten razvoj funkcionalnih območij podeželje-mesto in širših zavarovanih območij ter razvoj podeželja

Med podeželjem oz. periferijo in urbanih središči v KRZS obstajajo velike teritorialne razlike z vidika **dostopnosti do storitev in delovnih mest**. V tem kontekstu je Slovenija celo izpostavljena kot ena od držav OECD z največjimi razlikami v dostopnosti do zdravstvenih storitev (vir: OECD Regions and cities at a glance 2018). Treba je **krepi celosten teritorialni razvoj podeželja in mest kot dopolnjujočih se funkcionalnih območij**.

Celosten razvoj je nujen tudi za **območja širših zavarovanih območij narave** (narodni, krajinski in regijski parki) ter druga zaokrožena območja, kot je npr. območje Julijskih Alp. Slednja so posebno biosferno območje, pomembno za razvoj turizma, v katerem je prioriteto vzpostaviti celovit sistem trajnostne mobilnosti.

V sklopu **razvoja podeželja** je pozornost treba nameniti izboljšanju kakovosti bivanja prebivalcem, izboljšanju **trajnostne mobilnosti** za vse starostne skupine, še posebno starejše, ter povečanju **dostopnosti** do storitev in delovnih mest. Med drugim je tudi v ta namen treba na podeželju zagotoviti 100 % pokritost z visoko zmogljivim **internetom**. Prizadevati si je treba za ohranjanje bogate **kulturne dediščine in naravnih vrednot** ter razvijati paradigmo **ekoturizma** s čim manjšimi vplivi na okolje in naravo.

Primeri projektov / ukrepov:

- Ukrepi za povečanje dostopnosti do storitev v urbano-ruralnih območjih.
- Spodbude za občine za izvajanje ukrepov trajnostne mobilnosti.
- Razvoj sistemov prevozov na klic na podeželju.
- Celostne naložbe za razvoj podeželja, ki ob ohranjanju obstoječih kakovostnih storitev vključujejo npr.: ukrepe spodbujanja odpiranja delovnih mest, razvoj infrastrukture in ponudbe za preživljanje prostega časa, razvoj novih oblik storitev splošnega družbenega pomena za zagotavljanje oskrbe posameznim ciljnim skupinam (npr. kmetije s programi za ostarele), razvoj in uveljavitev novih tehnologij pridelovanja hrane (rastlinjaki, odporne vrtnine ...), vzpostavitev podeželskih inkubatorjev, uvedbo storitev prevoza na klic, vzpostavitev delovne skupine med predstavniki kmetijsko-gospodarske zbornice, MKGP, občin in izobraževalnih institucij, podpora mladim kmetom, učenje ob in v naravi za šolajoče se otroke itd.
- Valorizacija Suhogradenj in Kaštelirjev v turistične namene in vzpostavitev sonaravnih zeliščnih parkov in drugega kmetovanja.

4. Razvoj obmejnih območij

V številnih obmejnih območjih so potrebni ukrepi za izboljšanje **kakovosti bivanja prebivalcev** in s tem **ohranjanja poselitve**. Eden od ključnih ukrepov je **izboljšati dostopnost** do delovnih mest (tudi z odpiranjem novih delovnih mest na slabše dostopnih območjih) in do storitev splošnega družbenega pomena, z upoštevanjem potreb vedno večjega števila starejših.

V obmejnih območjih je pomembno krepiti tesno **čezmejno sodelovanje**³⁸ na lokalni in regionalni ravni za reševanje skupnih problemov in izzivov oz. za krepitev uravnoteženega gospodarskega in družbenega razvoja. V ta namen je pomembno vzpostaviti nove in okrepiti delovanje obstoječih struktur upravljanja čezmejnih območij (npr. EZTS GO) ter tudi vlogo manjšinskih skupnosti.

5. Okrepitev partnerskega sodelovanja

Partnersko sodelovanje je treba okrepiti predvsem med nacionalnim in regionalnim nivojem pri pripravi razvojnih dokumentov na državni ravni, vključno s programiranjem v sklopu priprave na izvajanje EKP po letu 2020, **med regionalnim in lokalnim nivojem** z uporabo razvitih metod participacije ter povezovanje nasploh med različnimi **akterji in prebivalci** kohezijske regije, s čimer se bo povečal **čut pripadnosti** regiji.

6. Morje, modra rast in celovito upravljanje z obalnim območjem

S pojmom „**modra rast**“ se imenuje dolgoročna strategija EU za podporo trajnostni rasti v celotnem morskem in pomorskem sektorju. Priznava pomen morij in oceanov za razvoj evropskega gospodarstva in poudarja možnosti za inovacije in rast. Celostna pomorska politika pomembno prispeva k uresničevanju strateških razvojnih ciljev EU in obsega:

- Znanje o morju za lažjo dostopnost podatkov o morju, trajnostno rast morskih dejavnosti in gospodarstva ter zagotavljanje novih delovnih mest.
- Pomorsko prostorsko načrtovanje za učinkovito in trajnostno upravljanje pomorskih dejavnosti in ribištva.
- Zdravo morsko okolje in hrano.

³⁸ Več je navedeno v poglavju A.6.

- Integrirani pomorski nadzor, ki pristojnim organom omogoča lažje izvajanje nadzora nad dejavnostmi na morju s ciljem zagotavljanja bolj varnega prostora na morju.
- Trajnostno in bolj odgovorno ribištvo.

Celovita trajnostna ureditev obalnega in priobalnega pasu v okviru sistema integralnega upravljanja z obalnim območjem (Protokol ICZM Barcelonske konvencije). Slovensko primorje je območje izjemnega pomena zaradi potencialov za gospodarstvo, modro in zeleno rast, zaradi privlačnosti za bivanje in rekreacijo, narave in okoljskih značilnosti ter izjemne krajine. Sooča se s procesom litoralizacije. Treba je pripraviti celovito prostorsko zasnovo ureditve celotnega obalnega pasu in na tej podlagi pripraviti projekte ureditve priobalnega pasu vzdolž celotnega slovenskega primorja. Cilj ureditve bo (skladno s prostorskimi dokumenti) vzpostavitev območja, ki ga bo povezovala promenada ob celotni obali, s prepletom turistično rekreacijskih rab, ob upoštevanju zahtev varstva narave, biotske raznovrstnosti, kulturne dediščine in krajine.

Skladno s Protokolom ICZM je treba **vzpostaviti strukturo celovitega upravljanja z obalnim območjem**, ki bo združevala partnerje na ravni države, regije in občin. Treba je nasploh okrepiti medsektorsko sodelovanje in sodelovanje med državo, občinami in ostalimi partnerji za kompleksnejši pristop k urejanju obalnega pasu tudi v okviru pomorskega prostorskega načrtovanja.

Primeri projektov / ukrepov:

- Projekti v sklopu celovite trajnostne ureditve obalnega in priobalnega pasu morja (ICZM Protokol): ureditev in vzdrževanje obalnega pasu med Koprjem in Izolo; ureditev obale okoli koprskega, izolskega in piranskega mestnega jedra; ureditev pešpoti med Lucijo in Sečovljami z ureditvijo lokalnega pristanišča v Jernejevem kanalu; ureditev obale med Portorožem in Piranom; ureditev infrastrukture za večmodalno trajnostno mobilnost v obalnem pasu (znižanje potreb po energiji in zmanjšanje pritiskov na okolje).
- Vzpostavitev in podpora delovanju strukture celovitega upravljanja obalnega pasu in morja (npr. Svet za slovensko morje ali drugo obliko združevanja interesov od spodaj navzgor) ter krepitev pomena delovanja Podporne pisarne EUSAIR za vzpostavitev lokalnega oz. regionalnega funkcionalnega območja.
- Izgradnja otoka Izola in drugih ureditev za trajnostno ali zeleno infrastrukturo.

A.2 Povezana regija

Prometna infrastruktura, trajnostna mobilnost, IKT infrastruktura

Nekaj uvodnih dejstev

Ena od prednosti KRZS je njena **geostrateška lega**. Leži na stičišču pomembnih prometnih poti. Preko nje potekata **sredozemski in baltsko-jadranski koridor** v omrežju **TEN-T**. Slovenija sicer velja za **transitno državo** z veliko vlogo v **transportu blaga** v EU, ki jo utrjuje predvsem s **pristaniščem v Kopru** - Luka Koper in Ljubljanskim prometnim vozliščem. Za TEN-T omrežje je značilno, da se je v preteklosti vlagalo večinoma v razvoj cestne infrastrukture, železniško omrežje pa zaostaja za evropskim nivojem in je predvsem slabo povezano z vzhodno Evropo in Balkanom.

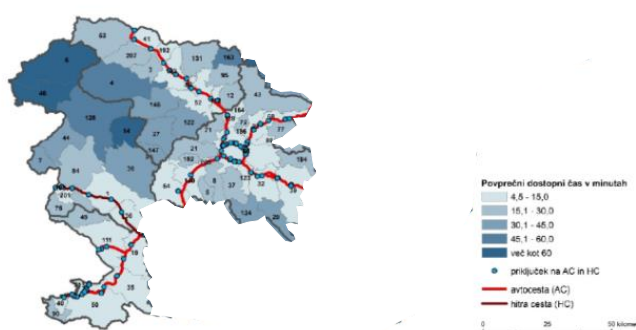
Promet je ključni krivec za visoko onesnaženost zraka v mestih in visoke emisije toplogrednih plinov, ki povzročajo podnebne spremembe. **Emisije toplogrednih plinov iz prometa so v Sloveniji med najvišjimi v Evropi.** Okoljsko problematično je predvsem povečevanje tranzitnega cestnega prometa in splošne netrajnostne mobilnosti (vir: Strategija razvoja Slovenije).

Slika: Emisije toplogrednih plinov iz prometa, 2015

(vir: Poročilo o razvoju 2018, UMAR)

Med evropskimi državami Slovenija prednjači po **visokem deležu uporabe osebnega avtomobila v potniškem prevozu** oz. skladno s tem po nizkim deležu uporabe drugih, bolj trajnostnih prevoznih sredstev (vlak, avtobus) (vir: <http://kazalci.arso.gov.si>).

Z vidika **dostopnosti** je območje KRZS izredno **heterogeno**. Slabša dostopnost je tipična za območja z geografskimi posebnostmi, kot so npr. hribovita in redko poseljena območja, kakršni so Posočje, Cerkljansko in Idrijsko. Slaba fizična dostopnost pomeni tudi slabo dostopnost do delovnih mest in manj možnosti za zaposlitev, slabšo dostopnost do storitev (npr. bolnišnic, šol, pošt), do območij, privlačnih za priložnostne aktivnosti, vpliva na visoke stroške transporta za podjetja in povečuje problem pridobitve ustreznega kadra idr.

Slika: Dostopnost do priključkov avtocest oz. hitrih cest, 2015 (vir: Samo Drobne³⁹)

Slovenija je država z najvišjo **porabo finančnih sredstev po gospodinjstvih za osebno mobilnost** v Evropi (vir: EU Transport in Figures – Statistical Pocketbook 2018, Evropska komisija; vir podatkov: EUROSTAT).

³⁹ Povprečna dostopnost do najbližjega priključka na avtocesto ali hitro cesto po občinah Republike Slovenije v letu 2015, UL-FGG, 2016

Potrebe in izzivi

Predvsem zaradi številnih prometno slabo dostopnih območij in na drugi strani območij z velikimi prometnimi obremenitvami ob sočasni zastarelosti obstoječe infrastrukture v KRZS obstajajo številne potrebe po **investicijah v osnovno prometno infrastrukturo** za prevoz potnikov in tovora (železniške, cestne, kolesarske, pomorske). Potrebni so tudi raznoliki ukrepi za **podporo trajnostni mobilnosti na različnih teritorialnih nivojih** (npr. znotraj urbanih območij, somestij, na nivoju regij, medregijsko in čezmejno) s katerimi bi se zadovoljilo **potrebe vseh ljudi** po mobilnosti, zmanjšalo **porabo energije**, zmanjšalo onesnaževanje, predvsem **emisij toplogrednih plinov**, in znižalo **stroške mobilnosti**. Investicije v prometno infrastrukturo je treba prvenstveno usmerjati v razvoj javnega potniškega prometa, razvoj železnic, razvoj kolesarske infrastrukture in drugih oblik trajnostne mobilnosti, manj pa zadovoljevati potrebe mobilnosti z osebniimi vozili.

7. Posodobitev in nadgradnja železniške infrastrukture

Obstoječe proge že danes ne nudijo dovolj kapacitet za potrebe prevoza tovora in ljudi, v prihodnje pa se pričakuje še dodatne pritisk na zastarelo in slabo vzdrževano infrastrukturo (proge, postaje, postajališča, vlakovne kompozicije itd.). Razvoj železniškega **prevoza potnikov** je ključni projekt razvoja trajnostne mobilnosti kohezijske regije. Izziv je vzpostaviti privlačen železniški potniški promet, ki bo po hitrosti in udobju konkurenčen prevozu z osebnim avtomobilom. Prav tako je nujna posodobitev in nadgradnja infrastrukture v smeri povečanja zmogljivosti in hitrosti **prevoza tovora**, kar bo neposredno prispevalo k dvigu gospodarske konkurenčnosti regije. Potrebe in izzivi se izkazujejo na celotnem železniškem omrežju v KRZS in tudi v njegovih navezavah na omrežje znotraj države in v čezmejnih regijah.

Za nadaljnji razvoj KRZS je **nujno zagotoviti dobro železniško povezavo Ljubljane kot glavnega mesta in gospodarskega središča Slovenije s Koprom in njegovim mednarodni pristaniščem ter z osrednjim slovenskim mednarodnim Letališčem Jožeta Pučnika**. Povezava je potrebna tako za prevoz tovora, kot za prevoz potnikov. Izpostaviti je treba povečanje zmogljivosti železniške povezave Koper – Divača, ki bo pomembno prispevala k večji konkurenčnosti koprškega pristanišča v severnem Jadranu.

Vzpostavitev Ljubljanskega železniškega vozlišča je nujna za dolgoročno vzdržnost sistema železniških prevozov. Potrebna je posodobitev in nadgradnja infrastrukture s povečanjem najvišje možne hitrosti na progi **Ljubljana – Jesenice** in krepitev vloge **Bohinjske proge**.

Poleg vzpostavitve čezmejne **železniške povezave Nova Gorica – Gorica** je pomembna tudi **izgradnja naslednje nove železniške infrastrukture**: izgradnja manjkajoče železniške infrastrukture za potniški promet Koper–Trst za izboljšanje dostopnosti med urbanima središčema, izgradnja nove Železniške postaje Ljubljana, in izgradnja lahke železnice v zaledju obalnega pasu med Ankaranom in Piranom oz. obalnim somestjem.

Primeri projektov / ukrepov:

- Izvedba projekta Ljubljanskega železniškega vozlišča, vključno z izdelavo državnega prostorskega načrta zanj.
- Povečanje hitrosti in kapacitet na železniški progi Ljubljana-Koper, s prioritetenim projektom izgradnje drugega železniškega tira Koper-Divača.
- Izgradnja železniške povezave Ljubljana-Brnik.
- Projekt povečanja najvišje možne hitrosti na železniški progi Ljubljana-Jesenice.
- Izgradnja manjkajoče infrastrukture za potniški promet Koper-Trst.
- Nadgradnja železniških prog, postaj in postajališč v Ljubljanski urbani regiji ter uvedba taktnega voznega reda na relacijah od Ljubljane v smereh: Litija, Logatec, Kamnik, Medvode (Kranj), Grosuplje (Ivančna Gorica).
- Uvedba potniškega prometa na progi Grosuplje-Kočevje.
- Posodobitev regionalnih železniških prog, postaj in postajališč, posebej na Bohinjski progi. Ureditev objektov za zagotavljanje varnosti (npr. podhodi pod železniško progo, posodabljanje voznega parka) ter razvoj »produkta«.
- Elektrifikacija železniške povezave med Sežano in Novo Gorico.
- Elektrifikacija železniške povezave Šempeter pri Gorici - Gorica in izgradnja potrebnega tira za zavijanje vlakov iz Sežane proti Gorici.
- Vzpostavitev čezmejne železniške povezave Nova Gorica – Gorica.

- Uvedba krožnega potniškega prometa Nova Gorica - Sežana - Trst - Gorica - Nova Gorica.
- Ponovna uvedba potniškega prometa na progi Nova Gorica – Ajdovščina.
- Izgradnja nove železniške postaje Ljubljana.
- Izgradnja lahke tirne železnice v zaledju obalnega pasu Ankaran-Piran.
- Nabava dodatnih potniških garnitur.
- Priprava dolgoročnih načrtov razvoja hitre železnice.

8. Investicije v kolesarsko infrastrukturo

Investicije v kolesarsko infrastrukturo, ki bodo omogočile varno, udobno in hitro mobilnost, so še vedno potrebne po celotni KRZS. V obdobju do leta 2023 bo sicer navedena infrastruktura delno zgrajena, vendar bodo potrebne nadaljnje investicije za njihovo povezanost in **sklenitev državnega in regionalnih kolesarskih omrežij** ter tudi za ureditev **kolesarskih povezav med mestnimi središči** in v njihovem **zaledju** za dnevno mobilnosti in v turistično-rekreacijske namene. Poleg vlaganja v kolesarsko prometnice je treba kolesarjem prilagoditi tudi storitve (ureditev objektov za shranjevanje koles, avtobusi za prevoz koles itd.).

Primeri projektov / ukrepov:

- Izgradnja in ureditev manjkajočih odsekov regionalnih kolesarskih mrež v vseh razvojnih regijah KRZS. Primer: kolesarska povezava Komen–Sežana–Lipica–Divača–Hrpelje-Kozina–Koper ali mreža kolesarskih poti iz CPS LUR.
- Vzpostavitev regionalnih sistemov izposoje koles, njihovo poenotenje oz. povezanost na nivoju kohezijske regije oz. države ter njihova povezanost s sistemi javnega mestnega prevoza.
- Povečanje zmogljivosti železniških kompozicij in avtobusov za prevoz koles.
- Izgradnja objektov za varno shranjevanje koles z možnostjo polnjenja e-koles.
- Ureditev kolesarskih točk »vse na enem mestu« za izposajo koles/e-koles, servisiranje in polnjenje e-koles: postavitve polnilnic, postavitve stebričkov za orodje, nakup koles in e-koles za izposajo, ureditev specializiranih nastanitvev za kolesarje (prenočišče, servis koles, hrana).

9. Nadgradnja in integracija javnega potniškega prometa s pametnim upravljanjem ter uvedba enotne vozovnice

Javni potniški prevoz se v zadnjih letih ni prilagodil potrebam prebivalstva (npr. starejšim), vse oblike javnega prevoza niso medsebojno povezane in/ali ne zagotavljajo ustreznega nivoja storitve. Treba je okrepiti povezave med mestom in podeželjem. Ukrepi za izboljšanje **javnega potniškega prometa** so splošna potreba celotne kohezijske regije (npr. optimizacija linij javnega potniškega prometa, vključno z uvedbo novih, modernizacija voznega parka). Prioriteta je poenotenje vseh javnih prevozov v sklopu **integracije javnega potniškega prometa (IJPP)** s pametnim enotnim upravljanjem, vključno z njegovo povezavo s sistemi izposoje koles in parkiranja, ter uvedba **enotne vozovnice** v sklopu IJPP.

Projekti:

- Uvedba IJPP in enotne vozovnice za vse kategorije vozovnic in za vse sisteme javnega prevoza potnikov RS.
- Vzpostavitev, nadgradnja in/oz. optimizacija povezav javnega potniškega prometa (predvsem v podeželskih območjih).
- Uvedba hitrih avtobusnih povezav med pomembnejšimi urbanimi središči.
- Uvedba ločenih pasov za vozila JPP na cestah rezerviranih za motorna vozila, in na večjih vpadnicah v urbana središča.

10. Investicije v cestno infrastrukturo

Potrebe so po nadaljnem vlaganju v izboljšavo in razvoj **4. razvojne osi in navezav nanjo** za boljšo povezanost primorskega in gorenjskega dela kohezijske regije. Območje Posočja, Cerkljanskega in Idrijskega je prometno slabo dostopno. Omenjena povezava je potrebna za izboljšanje njegove povezanosti z gorenjskim delom, kar bo omogočilo razvoj gospodarstva in turizma. Treba je urediti **dostop do mednarodnega pristanišča v Kopru po kopnem**, s čimer se bo zmanjšal obseg tovarnega prometa v centru mesta Koper. **Izgradnja hitre ceste v zaledju slovenske Istre do meje s Hrvaško** je pomembna zaradi preusmeritve tranzitnih prometnih tokov proti hrvaški Istri v zaledje in razbremenitve obalnega

pasu. Skladno z usmeritvami glede trajnostne mobilnosti so potrebne investicije v **cestno infrastrukturo v urbanih območjih** (npr. preoblikovanje obcestnega prostora HC Koper–Slavček–Izola Jagodje in prilagoditev rešitve za traso Jagodje–Lucija). Na območju Ljubljanskega prometnega vozlišča je treba zaradi preobremenjenosti cestnih povezav v prometnih konicah zagotoviti odpravo ozkih grl in uravnotežena dograditev in nadgraditev obvoznih prometnih povezav (npr. zmožljiva povezava Šentjakob – Stanežiče, nadgradnja ljubljanskega AC obroča, izgradnja predvidenih AC priključkov, izgradnja povezovalne ceste Želodnik – Vodice). Treba pa je tudi nasploh zagotavljati dobro kakovost cestno-prometne infrastrukture predvsem na podeželju in glavnih povezovalnih cest med urbanim in podeželskim okoljem ter razbremeniti urbana središča.

Primeri projektov / ukrepov:

- Izboljšave in razvoj 4. razvojne osi: izgradnja povezave Želin – Cerkno – Škofja Loka, moderniz. cest Tolmin – Kalce
- Načrtovanje prečnih cestnih povezav Logatec – Idrija – Vipavska dolina – Kras.
- Projekt ureditve dostopa po cesti do Luke Koper z Bertoške vpadnice.
- Izgradnja HC Koper–Dragonja.
- Posodobitev cest v slabem stanju na povezavah med urbanim in podeželskimi območji na regionalni ravni.
- Ureditev infrastrukture za intermodalno trajnostno mobilnost v obalnem pasu morja.
- Izgradnje povezovalne ceste Šentjakob – Stanežiče (Nemška cesta).
- Izgradnja povezovalne ceste Želodnik – Vodice.
- Izgradnja manjkajočih AC priključkov (npr. Študa).
- Izgradnja povezovalne ceste Trzin – Študa.
- Nadgradnja projekta južne Blejske obvoznice.
- Izgradnja obvoznic (npr. Logatec, Škofljica, Polhov Gradec, IOC Logatec, Rovte, Vrhnika, Tolmin).

11. Vzpostavitev učinkovitih intermodalnih stičišč

V različnih delih KRZS je treba vzpostaviti ustrezne pogoje za učinkovita **intermodalna stičišča** tako za potniški, kot za tovorni promet. Zaradi velikega obsega tovrnega prometa, ki poteka med morjem (pristanišče v Kopru), cesto in železnico, je treba analizirati stanje, izvesti presojo o optimalnih intermodalnih točkah na državni ravni in o nujnosti njihovih širitev (v Obalno-Kraški razvojni regiji npr. Koper, Divača, Sežana). Potrebno je preusmerjanje tovora s cest na železnico. Vzpostaviti je treba intermodalne točke za trajnostno mobilnost prebivalstva (npr. kolo-avtobus, kolo-vlak). V Osrednjeslovenski razvojni regiji je treba dokončati mrežo P+R. V Gorenjski razvojni regiji je tudi zaradi intenzivnih turističnih tokov treba vzpostaviti intermodalno stičišče ob stičišču prometnih poti v Bohinjsko in Zgornjesavsko dolino (Radovljica).

Primeri projektov / ukrepov:

- Projekti za dokončanje mreže P+R v Osrednjeslovenski regiji.
- Vzpostavitev intermodalnega stičišča v Radovljici.
- Širitev terminala v Sežani za potrebe logistične dejavnosti.
- Vzpostavitev učinkovite intermodalne distribucije tovora v mestna središča ob obali.
- Izgradnja logističnega terminala Ljubljana.
- Vzpostavitev intermodalnih vozlišč, kot npr. v Kopru in Izoli.
- Študija izvedljivosti za najbolj optimalne intermodalne točke na državni ravni, skladno s SPRS.

12. Razvoj alternativnih oblik in izgradnja ostale infrastrukture za trajnostno mobilnost

Razvoj alternativnih oblik trajnostne mobilnosti za vse skupine prebivalcev je posebej potreben na podeželju, v območjih s slabo dostopnostjo. Potrebe so po okrepitvi **delitvene ekonomije** na področju mobilnosti (car sharing, izposoja koles) ter razvoju in vzpostavitvi novih oblik javnega potniškega prometa, prilagojenih potrebam prebivalcev oz. posameznim območjem. Npr. **prevozi na klic**, ki omogočajo mobilnost prebivalcem brez lastnega avtomobila, kar je še posebno relevantno v slabo dostopnih, praviloma hribovitih območjih z visokim deležem starejšega prebivalstva. Izziv je izgradnja ustrezne

infrastrukture in spodbujanje uporabe vozil na **alternativna goriva** (elektrika, plin). Potrebni pa so tudi ukrepi za spodbujanje **pešačenja** ter v ta namen vlaganja v izgradnjo privlačne infrastrukture.

Primeri projektov / ukrepov:

- Uvedba prevozov na klic.
- Projekti za vzpostavitev in spodbujanje souporabe avtomobilov (car-sharing).
- Investicije v okolju prijazne avtobuse za mestni in medkrajevni javni potniški promet.
- Izgradnja pešpoti, senčenje peš koridorjev (npr. drevoredi v obalnem pasu morja), investicije v dvigala in tekoče stopnice v območjih z velikimi vertikalnimi razlikami itd. za spodbujanje pešačenja.
- Vzpostavitev medmestnega in mednarodnega prevoza po morju za Severni Jadran, ki bi intermodalno povezovalo vsa letališča Severnega Jadrana (Pila, Portorož, Ljubljana, Trst, Benetke, Gorica, Trbiž, Benetke in Bologna ter krožno nazaj po morju).

13. Vlaganja v pristaniško infrastrukturo

Vlaganja v pristaniško infrastrukturo v mednarodnem pristanišču v Kopru bodo izboljšala konkurenčni položaj pristanišča v severnem Jadranu in ga utrdilo kot jedrno pristanišče v omrežju TEN-T. Poleg investicij v **pomole** in **plovne poti** je treba zgraditi sodoben **potniški terminal** in vzpostaviti učinkovit in trajnosten **dostop** do pristanišča, ki bi razbremenil urbani promet. Sočasen izziv predstavlja okoljsko visoka občutljivost severnega Jadrana, ki jo je nujno upoštevati pri razvojnih ukrepih.

Primeri projektov / ukrepov:

- Projekt izgradnje sodobnega potniškega terminala v koprskem pristanišču s pripadajočo varčno in učinkovito infrastrukturo.
- Ureditev vhoda za tovorna vozila v Luko Koper.
- Podaljšanje 1. in 2. pomola in izgradnja 3. pomola v Luki Koper.
- Poglobljanje plovnih poti v Luki Koper.

14. Celostno načrtovanje in upravljanje mobilnosti

Izdelava **celostnih regijskih prometnih strategij**.

Vzpostavitev **logističnih centrov mobilnosti** na ravni urbanih aglomeracij (npr. za somestje Koper-Izola-Piran, na območju Osrednjeslovenske regije) in **regionalnih centrov za upravljanje mobilnosti**, ki bi zbirali vse pomembne prometne podatke in skrbeli za pripravo strateških in akcijskih načrtov za izvajanje ukrepov trajnostne mobilnosti. V njih bi se oblikovale ideje o prometnih ureditvah za zmanjšanje obsega prometa in njegovo večjo pretočnost, izvajalo spremljanje in vrednotenje prometne politike, pomenil pa bi tudi prostor stalne komunikacije med lokalnimi in državnimi strukturami, ki delujejo na področju prometa.

Primeri projektov / ukrepov:

- Izdelava celostnih prometnih strategij na nivoju razvojnih regij (v povezavi s sosednjimi regijami).
- Pilotni projekt vzpostavitve logističnega centra za mobilnost v Mestni občini Koper.
- Vzpostavitev regionalnih centrov za upravljanje mobilnosti (na novo ali v obstoječi strukturi RRA).
- Prilagoditev občinskih prostorskih načrtov celostnim prometnim strategijam za uvajanje trajnostne mobilnosti.

15. Druge potrebe in izzivi

Za prehod k trajnostnim oblikam mobilnosti je ključno **motivirati ljudi za spremembe njihovih navad in potovalnih vzorcev od manj k bolj trajnostnim oblikam**. Pri tem je pomembno imeti v mislih različne ciljne skupine z različnimi potrebami, katerim je treba prilagoditi infrastrukturo in storitve. Pomembna ciljna skupina v tem smislu so starejši prebivalci, katerih število vztrajno narašča.

Potrebna je nadaljnja **digitalizacija prometa in logistike**, razvoj in implementacija pametnih omrežij, še posebno v povezavi z vzpostavitvijo logističnih centrov za mobilnost oz. regionalnih centrov za upravljanje mobilnosti, v katerih se bodo zbirali vsi pomembni podatki o prometu, ter v povezavi z vzpostavitvijo

enotnih vozovnic. Na področju logistike, ki jo je treba krepiti v smeri intermodalnosti, se je med logističnimi podjetji že začela izmenjava informacij prek sistema blockchain.

Visokozmogljiva komunikacijska omrežja v vsako gospodinjstvo: velika območja regije so še vedno slabo povezana in tako v razvojnem smislu še dodatno omejena. Izgradnja visokozmogljivih povezav tudi na območjih nižje gostote poselitve je del osnovne komunalne opreme.

Primeri projektov / ukrepov:

- Ukrepi za prilagoditev prometne infrastrukture starejšim prebivalcem.
- Osveščanje in promocije za spodbujanje trajnostnih oblik mobilnosti.
- Mobilnostni načrti za podjetja in šole ter ureditev infrastrukture za njihovo izvedbo (npr. garderobe, tuši).
- Izgradnja manjkajočih visokozmogljivih optičnih povezav – tudi v območjih, kjer je nižja gostota poselitve.

A.3 Zelena, nizkoogljična regija

Naravni viri, biotska raznovrstnost, krožno gospodarstvo, energetska učinkovitost in obnovljivi viri energije, okoljska infrastruktura, naravne nesreče

Nekaj uvodnih dejstev

KRZS je v evropskem prostoru prepoznana kot ena od evropskih regij z najbolje ohranjenim naravnim okoljem. Ima visoko stopnjo biotske raznovrstnosti, bogate naravne vrednote in naravne vire ter veliko krajinsko pestrost, ki pomembno sooblikujejo njeno identiteto. Na eni strani akterji v KRZS nosijo veliko odgovornost do ohranjanja navedenih danosti, na drugi strani pa je le-te pomembno aktivno vključiti v družbeni in gospodarski razvoj KRZS.

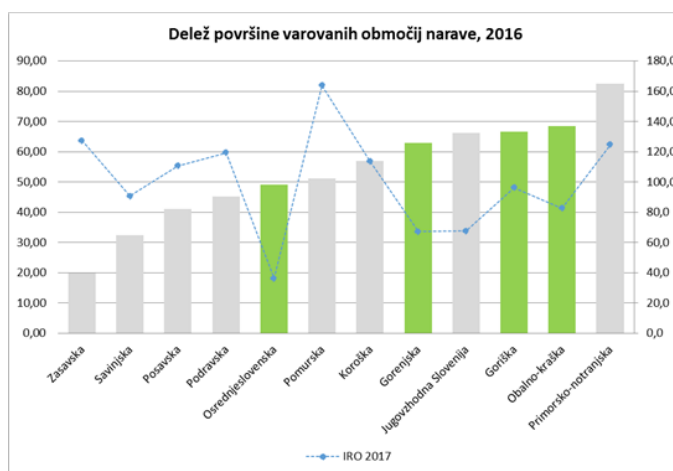

S 38 % je Slovenija **prva med državami EU** po deležu varovane kopne površine za ohranjanje biotske raznovrstnosti – **Natura 2000** (vir: EUROSTAT, 2017), pri čemer je delež v KRZS še višji. Velik delež KRZS pokrivajo tudi **zavarovana območja** narave, med katerimi je poleg številnih krajinskih parkov, regijskega parka in naravnih rezervatov pomembno izpostaviti **edini narodni park v Sloveniji - Triglavski narodni park**. Razvojne regije v KRZS so po deležu površine varovanih in zavarovanih območij narave (ZO, Natura 2000, naravne vrednote in EPO) v vrhu razvojnih regij Slovenije⁴⁰.

Slika: Območja Natura 2000

KRZS je bogata z **naravnimi viri**, med katerimi izstopata voda in les. **68 % površine KRZS je pokrite z gozdovi** (vir: EUROSTAT, 2015), kar jo uvršča na visoko 7. mesto med 281 evropskimi regijami. **Kakovost vode** v Sloveniji je za **55 % višja od povprečja v EU** (vir: Poročilo o razvoju 2018).

Kljub dobri ohranjenosti naravnega okolja je prisotno njegovo **prekomerno obremenjevanje predvsem z gospodarskimi dejavnostmi in prometom**. Slovensko gospodarstvo v primerjavi z EU nadpovprečno sloni na **rabi surovin**. V Sloveniji je prevelika **onesnaženost zraka** (s prašnimi delci in ozonom), s hitrejšo gospodarsko rastjo se je začela tudi povečevati raba naravnih virov, problematična je predvsem **visoka raba energije v prometu**. Promet ustvari precej več **izpustov toplogrednih plinov** od povprečja EU (glej poglavje Fizična in digitalna povezanost). **Skupna raba energije** je še vedno sorazmerno **visoka** zaradi velikega deleža energetske intenzivnih dejavnosti (vira: Strategija razvoja Slovenije in Poročilo o razvoju 2018). V letu 2017 je bila **energetska odvisnost** Slovenije 48 % (vir: SURS).

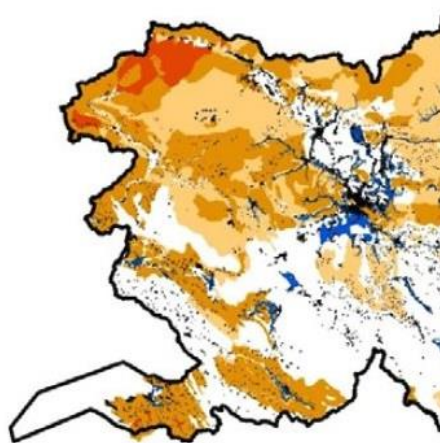
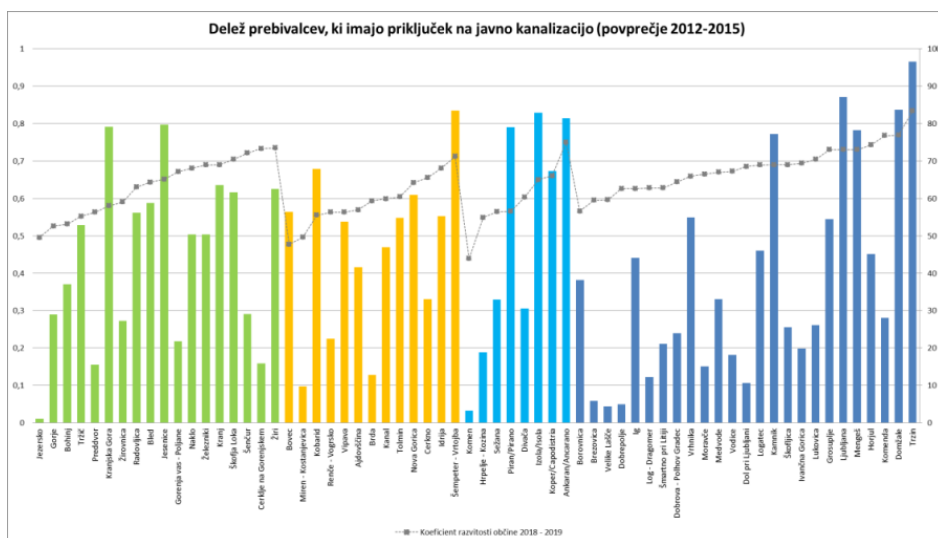
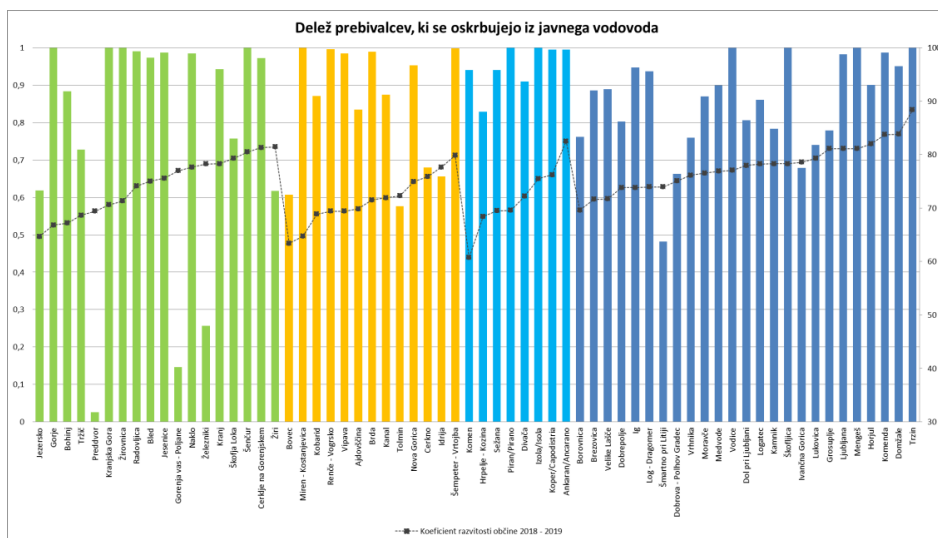

Znotraj Slovenije, ki v evropskem merilu ustvari **nadpovprečno količino odpadkov**, je na nivoju kohezijskih regij problem bolj pereč za KRZS in se z leti še stopnjuje. Samo ravnanje z odpadki se je v zadnjih letih sicer izboljšalo.

Slika: Količina nastalih komunalnih odpadkov na prebivalca leta 2016 (vira: SURS in SRS).

⁴⁰ Vir: ZRSVN; kazalnik uporabljen v Poročilu o razvoju 2018

Stanje opremljenosti z okoljsko infrastrukturo⁴¹ po občinah v KRZS (opozorilo: podatki prikazujejo stanje pred izvedbo investicij v sklopu izvajanja OP EKP 2014–2020):

V regiji, ki v svetovnem merilu velja za izredno varno, predstavljajo **naravne nesreče največji vir ogrožanja** (poplave, suše, zemeljski plazovi, neurja s točo in žledom, potresi, požari, izrazitejše plimovanje morja itd.) (vira: SRS in Poročilo o razvoju 2018). Ogroženost je zaradi geografskih, hidroloških in podnebnih značilnosti relativno **visoka na območju vseh razvojnih regij** v KRZS, število nesreč se v zadnjih letih povečuje, po napovedih pa se bo zaradi podnebnih sprememb ogroženost še stopnjevala.

Slika: Poplavna in erozijska območja

(vir: Strokovna podpora fokusnim skupinam v sklopu priprave SPRS 2050 – podeželje in zelena infrastruktura; vir podatkov: GURS, ARSO).

⁴¹ Vir podatkov za graf »Delež prebivalcev, ki se oskrbujejo iz javnega vodovoda« je *OP oskrbe s pitno vodo za obdobje od 2015 do 2020*. Vir podatkov za graf »Delež prebivalcev, ki imajo priključek na javno kanalizacijo (povprečje 2012-2015)« je *Določitev koeficientov razvitosti občin za leti 2018 in 2019 z dne 5. 1. 2018*.

Potrebe in izzivi:

Pereč splošen izziv KRZS je njen **prehod k trajnostni oz. vzdržni naravnosti v vseh segmentih razvoja**, še posebej prehod v **nizkoogljično krožno gospodarstvo** ter k **trajnostnim oblikam mobilnosti** (zadnje je zajeto v poglavju A.2 Povezana regija). To je pot v smeri ohranjanja oz. krepitev primerjalne prednosti KRZS – njenih bogatih naravnih virov in zdravega okolja – ter v smeri uresničevanja podnebnih in energetske ciljev EU: zmanjšati emisije toplogrednih plinov, povečati energijo iz obnovljivih virov ter povečati energijsko učinkovitost.

16. Prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo oz. zeleno ekonomijo

Prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo za zmanjšanje obremenjevanja okolja in povečanje konkurenčnosti gospodarstva je pomemben izziv KRZS in hkrati eden od razvojnih ciljev države (Strategija razvoja Slovenije) ter v Poročilu o razvoju 2018 prepoznani kot eden od 4 ključnih aktualnih razvojnih izzivov Slovenije. Krožno gospodarstvo predstavlja gospodarski model, ki obstoječo razsipnost naravnih virov zamenjuje z odgovornim ravnanjem. Je ključnega pomena za prehod v trajnostno naravnano družbo ter **priložnost za nov inovativni zagon**, tudi z uporabo kreativnih industrij.

Krožno gospodarstvo zahteva spremembo potrošniških in proizvodnih vzorcev v bolj trajnostne, zlasti z bolj trajnostnim in učinkovitejšim izkoriščanjem naravnih virov in s tem **dvigom snovne in energetske produktivnosti**. Izziv je vzpostavljanje **industrijskih simbioz** kot ekonomije zaključenih snovnih tokov, kjer se lahko odpadki (npr. v kovinarstvu, lesarstvu) uporabijo kot resursi za nove izdelke. Ob bogatih naravnih virih je izziv KRZS povečanje izrabe biomase, posebej v sklopu povečanja učinkovitosti in konkurenčnosti **lesno-predelovalne industrije**. Za krepitev krožnega gospodarstva je potrebna sočasna krepitev trajnostne mobilnosti (poglavje A.2 Povezana regija), povečanje energetske učinkovitosti in rabe obnovljivih virov energije, trajnostno upravljanje s prostorom - degradirana območja za gospodarske namene, razvoj digitalizacije, krepitev izobraževanja in ozaveščanja prebivalstva ter sodelovanja in povezovanja.

Primeri projektov:

- Industrijska simbioza: npr. odpadki, ki nastajajo v kovinarstvu, lesarstvu se uporabijo kot resursi za nove izdelke.
- Spodbujanje podjetij k implementaciji krožnega gospodarstva v svoje proizvodne procese z ugodnimi krediti, nepovratnimi sredstvi, ugodnimi komunalnimi prispevki.
- Ukrepi spodbujanja sodelovanja in razvoja v lesnopredelovalni panogi: povezava s kreativnimi industrijami za višanje dodane vrednosti izdelkov, vzpostavitev regijskega lesnopredelovalnega centra.
- Spodbude za izkoriščanje lesne biomase.
- Projekti izobraževanja in ozaveščanja javnosti.
- Razvoj upravljanih poslovnih con in funkcionalno degradiranih območij.

17. Povečanje učinkovitosti rabe energije in deleža energije iz obnovljivih virov

Potrebne so številne **energetske prenove stavb** v javni in zasebni lasti (pomembno predvsem za Osrednjeslovensko in Obalno-Kraško razvojno regijo). To velja tudi za stavbe in kulturne spomenike v zaščiteneh območjih starih mestnih jeder ter druge stavbe kulturne dediščine. Za ogrevanje objektov se porabi velik delež fosilnih energentov, kar poleg negativnih vplivov na okolje pomeni tudi veliko finančno breme za javne institucije in gospodinjstva. Z energetske prenove stavb in rabe obnovljivih virov energije se lahko znatno zmanjša negativne vplive na okolje in izboljša finančni položaj lastnikov stavb. V ta namen je treba na podlagi izdelanih lokalnih energetske konceptov predhodno pripraviti **regijski akcijski načrt za trajnostno energijo** (Obalno-Kraška razvojna regija).

KRZS ima bogate **obnovljive naravne vire** s potencialom za proizvodnjo energije. V Gorenjski in Goriški razvojni regiji je to predvsem **les** in **voda**, v Goriški regiji tudi geotermalna energija. V Obalno-Kraški regiji je obetaven vendar še ne zadosti raziskan potencial za izrabo **geotermalnega vira** za proizvodnjo elektrike za oskrbovanje ladij na privezih v Luki Koper. Tu je treba preveriti tudi možnosti za dodatno izrabo **toplote morske vode**, potenciale za izkoriščanje **vetrne energije** na kraškem delu ter povečati zmogljivosti

pridobivanja električne energije iz **sončnih elektrarn**. Poseben poudarek je treba nameniti pametnim omrežjem, ki bodo povezovala razpršeno proizvodnjo električne energije in njeno razpršeno hrambo.

Primeri projektov / ukrepov:

- Zagotovitev zadostne priključne moči elektro-vodov z ustreznim za-zankanjem na srednjih in nizko-napetostnih vodih v Obalno-Kraški regiji za potrebe razvoja Luke Koper in priobalnih mest.
- Vzpostavitev distribucije zemeljskega plina na obalnem območju s primarnim vodom, kot prehodnega energenta v nizko-ogljico družbo.
- Številni projekti energetske prenove stavb v javni in zasebni lasti, tudi v zaščitenih območjih starih mestnih jeder in drugih stavbah kulturne dediščine.
- Izdelava regijskega akcijskega načrta za trajnostno energijo (Obalno-Kraška razvojna regija), ki v podporo strateškemu načrtovanju na lokalnem nivoju vključuje tudi toplotne karte potreb po energiji ter usmerjevalne karte za izkoriščanje obnovljivih virov energije, **med drugimi** **plitve geotermalne energije, vetrne in vodne energije (male hidroelektrarne in črpalne elektrarne, ki so pomembne zaradi elektromobilnosti)**.
- Vzpostavitev regijskih institucij na področju energetike za pripravo lokalnih in regionalnih načrtov, svetovanje, pripravo in izvedbo projektov ter spremljanje učinkovite rabe energije in rabe obnovljivih virov.
- Priprava izvedbenega programa upravljanja z energijo v javnem sektorju, vključno z načrtom ustrezne informacijske podpore.
- Oblikovanje in vzpostavitev ustreznih finančnih instrumentov na regionalnem nivoju, ki bodo omogočili pravočasno izvedbo ukrepov učinkovite rabe energije ter rabo obnovljivih virov energije v načrtovanem obsegu.
- Izobraževanje in vzpostavitev mreže energetske managerjeve v javnem sektorju na nivoju regije.
- Priprava regijskega modela financiranja ukrepov celovitih prenov stavb v stanovanjskem in javnem sektorju, ki sloni na principu »vse na enem mestu« ter udeležbi zasebnega kapitala.
- Demonstracijski projekti s področja trajnostne graditve, tudi v povezavi s spodbujanjem podjetništva.
- Demonstracijski projekti na območju celotne kohezijske regije na področju energetske revščine in vzpostavitev mreže svetovalcev za nudenje podpore pri njihovi izvedbi.
- Projekti sanacije javne razsvetljave za večjo energetske učinkovitost ter gradnja novih in širitev obstoječih omrežij za daljinsko ogrevanje in hlajenje, ki slonijo pretežno na obnovljivih virih energije.
- Priprava strokovnih podlag za oceno potenciala za energetske izrabo toplote morja in geotermalnega vira oz. potencialno zanimivih virov ter priprava študije izvedljivosti (tehnične možnosti izrabe ter ekonomičnost postavitve elektrarne) in tehnične dokumentacije. Izvedba projekta – elektrarne.
- Preveritev možnosti izgradnje čezmejnega omrežja oskrbovanja z energijo, v sodelovanju z Italijo in Hrvaško.
- Ukrepi za vzpostavitev oskrbe energije z OVE. Na področju gradnje malih hidroelektrarn (Gorenjska in Goriška razvojna regija) predhodno preveriti potrebo in možnosti za zakonodajne spremembe.
- Načrti za oskrbo z energijo iz lastnih zalog. Primer projekt NEDO za predhodno prepoznane kritične točke.
- Promocija in subvencioniranje ukrepov za zmanjšanje porabe energije.
- Izgradnja pametnih omrežij razpršene proizvodnje in hrambe električne energije.

18. Vzpostavitev infrastrukture za odvajanje in čiščenje odpadnih voda in drugi ukrepi varstva vodnih virov

V programskem obdobju 2014–2020 so bila z vlaganji v okoljsko infrastrukturo opremljena številna območja aglomeracij s skupno obremenitvijo enako ali večjo od 2.000 PE. Ob tem, da so nekatera od njih kljub vsemu še vedno ostala neopremljena, se predvsem številna (zgodovinska) središča mest soočajo s **problemom stare, dotrajane in puščajoče kanalizacije**, ki je mešana (meteorno-fekalna). To med drugim v obalnih mestih predvsem ob plimi in obilnejših padavinah močno okoljsko obremenjuje morje s fekalijami. Vdor slane vode v kanalizacijski sistem pa ogroža instalacije in naprave ter zmanjšuje učinkovitost sekundarne in terciarne stopnje čiščenja. Pereč problem KRZS so tudi območja **aglomeracij s skupnimi obremenitvami med 50 in 2.000 PE, ki infrastrukturno še niso opremljena**. Številne greznice in celo prosti iztoki odpadnih voda v naravo tako še naprej neposredno ogrožajo kakovost podtalnice.

Zaradi okoljskih obremenitev (še posebno v vplivnih območjih vodnih virov) kakor tudi zaradi iztekajočega se roka za izpolnitev zahtev EU (Direktiva 91/271/EGS) je **izgradnja še manjkajočega javnega kanalizacijskega omrežja ter izgradnja ali nadgradnja manjkajočih komunalnih čistilnih naprav**

predvsem v aglomeracijah z obremenitvami pod 2.000 PE, kakor tudi sanacija dotrajanih obstoječih kanalizacijskih omrežij predvsem v strnjenih mestnih središčih, potreba KRZS, ki zahteva prioritarno obravnavo. Ker tovrstne naložbe zahtevajo znatna finančna sredstva, ki praviloma daleč presegajo proračunske zmožnosti občin, je treba zagotoviti sistemsko financiranje.

Primeri projektov / ukrepov:

- Številni projekti izgradnje infrastrukture za odvajanje in čiščenje odpadnih voda v območjih aglomeracij z obremenitvami med 50 PE in 2.000 PE ter še manjkajoče infrastrukture v območjih aglomeracij z obremenitvami enako ali nad 2.000 PE (v vseh razvojnih regijah KRZS).
- Priprava investicijske in projektne dokumentacije ter izvedba prioritarnih projektov sanacije dotrajanih kanalizacijskih omrežij v obalnih mestnih središčih (predvsem Piran in Izola).

19. Dolgoročna in varna oskrba vseh prebivalcev s kakovostno pitno vodo

Območje Obale in Krasa se sooča s perečim problemom **pomanjkanja pitne vode** predvsem v poletnem sušnem obdobju ob višjih turistične sezone. **Moteno oskrbo** s pitno vodo zaradi omejenih količin vodnih virov ali defektov na omrežju imajo tudi v drugih delih KRZS. Treba je **povezati** vodovodne sisteme, ki se oskrbujejo iz **različnih virov**. Številna območja še vedno **nimajo javne infrastrukture** za oskrbo s pitno vodo. Drugod so obstoječi vodovodni sistemi hidravlično **neustrezni**, grajeni iz neustreznih materialov (npr. salonit) ali preprosto zaradi **zastarelosti in dotrajanosti** materialov prihaja do velikih **izgub vode**. Potrebne so investicije v **izgradnjo nove in v sanacijo obstoječe infrastrukture, pri čemer so največje potrebe po investicijah v manjše vodovodne sisteme za oskrbo do 10.000 prebivalcev**. Ker tovrstne naložbe zahtevajo znatna finančna sredstva, ki praviloma daleč presegajo proračunske zmožnosti občin, je treba zagotoviti sistemsko financiranje (samo v 11 občinah Osrednjeslovenske razvojne regije so ocenjene potrebe po vlaganjih v infrastrukturo za oskrbo s pitno vodo v skupnem obsegu 31 mio EUR).

Primeri projektov / ukrepov:

- Številni projekti izgradnje manjkajoče vodovodne infrastrukture za oskrbo s kakovostno pitno vodo, večinoma v manjših sistemih za oskrbo do 10.000 prebivalcev (v vseh razvojnih regijah KRZS).
- Projekt oskrbe s pitno vodo Obale in Krasa.
- Projekti obnove obstoječih vodovodnih sistemov.
- Povezave vodovodnih sistemov, ki se oskrbujejo iz različnih virov ter vzpostavitev rezervnih sistemov el. napajani za nemoteno in varno oskrbo s pitno vodo.
- Aktivacija 4. vrtine z izgradnjo novega objekta črpališča in obnovo ostalih vodnjaških cevi (3 vodnjaki) v starem črpališču Klariči.
- Uravnavanje optimalnega delovanja vodovodnih sistemov ter prehod na pameten sistem upravljanja z vodnimi viri.

20. Ohranjanje narave, razvoj v varovanih in zavarovanih območjih narave in zelena infrastruktura

V preteklosti se je uveljavila praksa, da zgolj prepovedi lahko v zadostni meri varujejo naravo in okolje, kar se je pokazalo za zmotno. Kljub različnim varstvenim režimom se stanje nekaterih okolij v varovanih in zavarovanih območjih narave in kulturne krajine poslabšuje. Poleg **izboljšanja učinkovitosti upravljanja in nadzora** je zato treba **vlagati sredstva v »infrastrukturo«**, ki bodo omogočila trajnostno gospodarjenje z naravnimi danostmi in razvoj skupnosti v območjih, ki lahko predstavljajo omejitve, a so hkrati zaradi ohranjene identitete prostora tudi razvojna priložnost. Izziv predstavlja **razvoj novih integralnih in tematskih turističnih proizvodov, ki temeljijo na ohranjanju narave, biotske raznovrstnosti in naravnih virih**, s katerimi bi se okrepila konkurenčnost in obseg turistične dejavnosti ter kakovost turistične ponudbe in doživetij. Potrebni so **ukrepi usklajevanja nasprotno razvojnih in varstvenih interesov** v varovanih in zavarovanih območjih narave, kot so optimizacija obiskov in njihovo upravljanje, opredelitev območij za razvoj turizma, spodbujanje ekološkega kmetijstva itd.

Za KRZS je pomemben **razvoj in vzdrževanje zelene infrastrukture na regionalni in lokalni ravni**. Mesta in regije se ob uvajanju določenih ukrepov (npr. odvodnjavanje, zmanjševanje poplavne ogroženosti) soočajo

s kompleksnimi izzivi, ki jih je treba reševati celovito in sistemsko, z investicijami, ki združujejo več funkcij v sklopu razvoja sistema zelene infrastrukture regije. Razvoj in vzdrževanje zelene infrastrukture igra tudi pomembno vlogo pri soočanju regij in mest s podnebnimi spremembami in njenimi potencialnimi fizičnimi, socialnimi, gospodarskimi, okoljskimi in kulturnimi učinki, saj zelena infrastruktura pomaga na primer pri zmanjševanju poplav, shranjevanju ogljika ali preprečevanju erozije tal (vir: ESPON Applied Research on Low-Carbon Economy – LOCATE).

Primeri projektov / ukrepov:

- Razvoj novih integralnih in tematskih turističnih proizvodov KRZS, ki temeljijo na ohranjanju narave, biotske raznovrstnosti in naravnih virov. Združevanje lokalne ponudbe, zagotavljanje boljše povezanosti urbanih območij s podeželjem in povezovanje s turističnimi proizvodi sosednjih regij. Razvoj posebnih vrst turizma na osnovi vzdržnega in previdnega izkoriščanja naravnih danosti KRZS – npr. razvoj talasoterapije in jamskega turizma v omejenem obsegu.
- Razvoj infrastrukture v varovanih in zavarovanih območjih narave (turistično rekreacijska, interpretacijska itd.).
- Vzpostavitev Geoparka Kras, katerega namen je združitev ponudbe Krasa in predstavitev območja z enotno podobo ob vzpostavljeni skupni upravljalni strukturi.
- Vzpostavitev arheološkega parka Divje Babe.
- Vzpostavitev upravljanja na območju krajinskega parka Polhograjski dolomiti.
- Priprava strategije in Izvedba ukrepov CTN na območju Ljubljanskega Barja.
- Vzpostavitev strukture in procesa upravljanja varovanega območja Natura 2000 Slovenska Istra (za območje Dragonje s pritoki).
- Ukrepi za preprečevanje konfliktov varstva in razvoja v varovanih in zavarovanih območjih narave z npr. opredelitvijo območij s potencialom za razvoj turizma, modeli vzdržnega upravljanja z obiskom in izkoriščanja potencialov, spodbujanjem ekološkega kmetijstva.
- Ohranjanje krajinske vrednosti naselij.
- Tipologija grajenih struktur v območjih kulturne krajine.
- Ukrepi ohranjanja in vzpostavljanja zelene infrastrukture na regionalni in lokalni ravni.
- Ukrepi sofinanciranja projektov LIFE.

21. Varstvo pred naravnimi nesrečami

Ob veliki in zaradi podnebnih sprememb še naraščajoči ogroženosti KRZS zaradi poplav, potresov, suš, zemeljskih plazov, požarov in drugih naravnih nesreč je treba **okrepiti sistem zagotavljanja varnosti prebivalcev** v smeri hitre prepoznavne groženj in pravočasne preprečitve oz. zmanjšanja posledic.

Za KRZS z visoko potresno ogroženostjo so nujni ukrepi za izboljšanje varnosti predvsem s **protipotresno sanacijo objektov**. Potrebni so nadaljnji ukrepi za zmanjšanje ogroženosti oz. **omilitev posledic poplav v vseh razvojnih regijah KRZS v sklopu celovitega upravljanja s povodji in morjem**. Potrebno je nadaljnje izvajanje **protipoplavnih ukrepov** (prioritetno v območjih pomembnega vpliva poplav) in izvajanje **mehkih ukrepov** spodbujanja interdisciplinarnih pristopov na nivoju regije, razvoja zelene infrastrukture itd. V številnih območjih KRZS so nujno potrebne **sanacije plazov**. Za zmanjševanje erozijske ogroženosti ter ogroženosti zaradi lubadarja je treba vzpostaviti **odpornejše sestave gozdov** (mešane).

Primeri projektov / ukrepov:

- Sanacije plazov: v Gorenjski razvojni regiji prioriteten na Koroški Beli; v Obalno-Kraški razvojni regiji: Krnica, Podpeč stena, Bezovica skale, Guci itd.
- Protipoplavni ukrepi: v Obalno-Kraški razvojni regiji v dolinah Rižane, Dragonje in Badaševice itd.; v Goriški razvojni regiji v porečjih Soče, Idrije, Vipave itd.; v Gorenjski razvojni regiji hudourniki itd.
- Ureditve morskega obalnega in priobalnega območja z vidika protipoplavnega varstva.
- Izvedba državnega prostorskega načrta za zagotavljanje poplavne varnosti jugozahodnega dela Ljubljane in naselij v občini Dobrova - Polhov Gradec.

- Zmanjševanje poplavne ogroženosti Osrednjeslovenske regije (na območju občin Borovnica, Brezovica, Dobrova - Polhov Gradec, Dol pri Ljubljani, Domžale, Grosuplje, Horjul, Ig, Ivančna Gorica, Kamnik, Komenda, Litija, Log-Dragomer, Medvode, MOL, Logatec, Trzin, Vodice, Vrhnika).
- Ureditev retenzijskih površin za športno rekreacijske namene (npr. Vanganelška dolina, Pradišjöl).
- Pogozdovanje golosekov z odpornejšimi (mešanimi) sestavami gozdov (Gorenjska razvojna regija).
- Vkopi električnih daljnovodov za zagotovitev nemotene oskrbe z električno energijo ob žledu ali vetroolomu.
- Priprava in po potrebi posodobitev načrtov za zagotavljanje varnosti prebivalcev.
- Elaborati potresne ogroženosti (večstanovanjskih) stavb in protipotresne sanacije.
- Vzpostavitev sistema za zgodnejše obveščanje o naravnih nesrečah.
- Krepitev akcij ozaveščanja o posledicah naravnih in drugih nesreč.

22. Trajnostno upravljanje naravnih virov in zagotavljanje prehranske samooskrbe

Samooskrba z večino osnovnih kmetijskih proizvodov, še posebej iz ekološke pridelave, je v Sloveniji razmeroma nizka (Poročilo o razvoju 2018), pri čemer je povečevanje samooskrbe oz. zagotavljanje prehranske varnosti s stabilno pridelavo varne, kakovostne in potrošniku dostopne hrane eden izmed osnovnih strateških ciljev slovenskega kmetijstva in živilstva. Sistem za varnejšo preskrbo s hrano je treba vzpostaviti tudi mislijo na številna opuščena kmetijska zemljišča in zaraščene površine v KRZS. Treba je poskrbeti, da bodo **razdalje med kraji, kjer se hrana proizvaja in porablja, čim manjše**. Z vidika zagotavljanja prehranske samooskrbe je aktualen izziv **interdisciplinarnega povezovanja znanj in raziskav** z namenom oblikovanja rešitev v kontekstu gospodarskih učinkov in zmanjševanja negativnih vplivov na okolje (kmetijstvo, turizem, ekosistemske storitve itd.). Za ohranitev in razvoj kmetij ter za zagotovitev kakovostne prehranske samooskrbe je pomembno, da se kmetije znajo in zmorejo **prilagajati podnebnim spremembam**, pa tudi **spremembam na trgu in novim možnostim ter razvoju tehnologije**. Nove rešitve je treba iskati s **povezovanjem in sodelovanjem** z zadrugami in predstavniki kmetijsko-gospodarske zbornice.

Vodne vire, ki so strateškega pomena za kakovost življenja in nadaljnji razvoj KRZS, je treba **varovati** ne le z izgradnjo ustrezne **okoljske infrastrukture** in ustreznim čiščenjem odpadnih voda, pač pa tudi s povečanjem **učinkovitosti rabe** vodnih virov, spodbujanjem **ponovne uporabe očiščene komunalne odpadne vode** predvsem v povezavi z izvajanjem kmetijskih dejavnosti in z drugimi ukrepi varstva. S podnebnimi spremembami se povečuje ogroženost naravnih virov, med katerimi izstopajo predvsem **vodni viri in gozdovi**⁴². Odpornost gozdov se slabša, kar se odraža tudi v večji erozijski ogroženosti ter v množičnih pojavih lubadarja. Z ustreznimi upravljavskimi in drugimi ukrepi si je treba prizadevati **zmanjševati ogroženost** naravnih virov.

Na splošno si je treba prizadevati učinkovito **načrtovati in upravljati s prostorom** kot omejeno dobrino z dajanjem prednosti prenovi (investicije »brownfield«) pred novogradnjo (investicije »greenfield«) in s prednostnim usmerjanjem razvojnih dejavnosti v (funkcionalno) degradirana območja. Na območju KRZS leži večina **funkcionalno degradiranih površin** (FDO), evidentiranih v Sloveniji, tako po številu kot po površini (vir: Projekt CRP⁴³). Med njimi jih je daleč največ v Osrednjeslovenski razvojni regiji (36 % vseh FDO v Sloveniji). Za navedena območja bo treba usmerjeno pripraviti niz povezanih sistemskih in drugih ukrepov, ki bodo spodbujali njihovo **oživitev**. Širši izziv je okrepiti celoten sistem prostorskega načrtovanja, dvigniti njegovo učinkovitost in ga integralno povezati z razvojnim načrtovanjem.

Primeri projektov / ukrepov:

- Projekti celovitega varstva vodnih virov na nivoju porečij – npr. regijski projekt za porečje Soče (Idrija, Vipava, Soča) s premeri ukrepov: nadgradnja in obnova okoljske infrastrukture; ozaveščanje prebivalcev.
- Projekti razvoja in vzpostavitve sistemov rabe alternativnih virov vode v kmetijstvu: npr. za namakanje in zalivanje v Obalno-Kraški razvojni regiji na podlagi predhodno izvedenih študij možnosti (1) voda iz čistilne naprave Koper

⁴² Načrtovanje in upravljanje s prostorom je zajeto v poglavju Celovit razvoj in upravljanje.

⁴³ Lampič B. in sod., Celovita metodologija za popis in analizo funkcionalno degradiranih območij, izvedba pilotnega popisa in vzpostavitev ažurnega registra, Ljubljana, 2017

- na Ankaranski Bonifiki za namakanje v spodnjem delu doline Rižane in po bližnjih pobočjih in (2) vodni vir iz rudnika Sečovlje na lokaciji Ribiča za namakanje doline Dragonje; čiščenje s postopkom reverzne osmoze zaradi vsebnosti žvepla in klora.
- Ukrepi prilagajanja malih (družinskih) kmetij in krepitev odpornosti proti naravnim in drugim nesrečam: npr. subvencije za nove produkte zavarovanj za kmetijstvo, ukrepi za zaščito pridelkov, ukrepi za krepitev svetovalnih služb (v smislu izobraževanja tudi o upravljanju kmetij, krožnem gospodarstvu itd.).
 - Sledenje smernicam Strategije prilagajanja kmetijstva na podnebne spremembe v Vipavski dolini 2017–2021, pridobljeni skozi program LIFE VivaCCAdapt.
 - Različni ukrepi, ki bodo spodbudili pridelavo hrane na družinskih kmetijah; npr. vlaganje v IKT tehnologijo, posodobitve naprav, povezovanje v verigi vrednosti.
 - Ustanovitev regionalnih poskusno-demonstracijskih centrov (npr. za namakanje, sortni poskusi, tehnike dela v gozdu).
 - Pilotni projekti kmetijskih zadrug z dostavo pridelkov na dom.
 - Spodbujanje urbanega vrtnarjenja v in ob mestnih središčih.
 - Revitalizacije številnih (funkcionalno) degradiranih območij v KRZS.
 - Odpravljanje administrativnih ovir (SDG) pri večnamenski rabi državnih gozdov.
 - Certifikati za lastnike gozdov za trajnostno upravljanje z gozdovi.
 - Ozaveščanje in drugi ukrepi za vzdržno rabo in učinkovito upravljanje z naravnimi viri (npr. vzdržna raba pitne vode, pogozdovanje v smeri odpornejše sestave gozdov).

23. Povečanje učinkovitosti upravljanja s komunalnimi odpadki

Za reševanje problema velikih in še naraščajočih količin komunalnih odpadkov v KRZS, še posebno odpadne embalaže, so potrebni raznoliki ukrepi v smeri njihovega **zmanjševanja in ponovne rabe**. Poleg akcij osveščanja prebivalcev so potrebni ukrepi za **povečanje deleža ločeno zbranih odpadkov**, tudi z **dograditvijo infrastrukture in modernizacijo opreme** za ravnanje s komunalnimi odpadki (zbiranje, odvoz in predelava – predvsem v urbanih območjih Goriške in Obalno-Kraške razvojne regije) ter **posodobitvijo sistemov javnih gospodarskih služb**. Treba je krepiti oblikovanje in upravljanje izdelkov in procesov tako, da se povečuje ponovna uporaba – **odpadek je surovina (zero-waste)** ter vzpostaviti dodatne in krepiti obstoječe **centre ponovne uporabe**.

Primeri projektov / ukrepov:

- Spodbude podjetjem v obliki ugodnejših kreditov, subvencij, nepovratnih sredstev, nižanja komunalnih prispevkov za uvajanje zero-waste tehnologij in prehod v krožno gospodarstvo.
- Ukrepi zmanjševanja količin odpadne embalaže: npr. uvedba »trošarin« na embalažo, osveščanje in izobraževanje prebivalcev, promocijske akcije itd.
- Vzpostavitev skupne pretovorne postaje obalnih občin (za avtomatsko polnjenje in mehansko stiskanje komunalnih odpadkov ter nalaganje v kontejnerje).
- Vzpostavitev manjkajočih zbirnih centrov (npr. v Luciji).
- Vzpostavitev centrov ponovne uporabe (npr. v Kopru in Luciji).
- Ureditev infrastrukture za optimizacijo blata iz čistilne naprave Srmin v Kopru.
- Izboljšanje učinkovitosti na področju ravnanja z odpadki z uvajanjem novih IT sistemov.

24. Drugi ukrepi prilagajanja podnebnim spremembam

Spodbujanje **trajnostnih oblik mobilnosti** (glej področje Fizična in digitalna povezanost).

Trajnostno načrtovanje in upravljanje prostora, vključno z usmerjanjem prostorskega razvoja v (funkcionalno) degradirana območja (glej poglavje A.1 Celosten razvoj in upravljanje).

Omilitveni ukrepi za zmanjšanje naraščajoče **poplavne ogroženosti obalnega pasu Jadranskega morja** zaradi višanja gladine morja.

Prilagajanje turistične ponudbe v pretežno zimskih turističnih središčih: zaradi segrevanja ozračja in posledično pomanjkanja snega se bodo zimsko športna središča morala preusmeriti (tudi) na letno sezono (prioritetno za Gorenjsko razvojno regijo).

Ukrepi na področju **gradnje objektov**: trajnostna gradnja z ustreznim oblikovanjem in izborom materialov za večjo energetske učinkovitost stavb, rabo ekoloških materialov in prilagajanjem prostorskim značilnostim.

Primeri projektov / ukrepov:

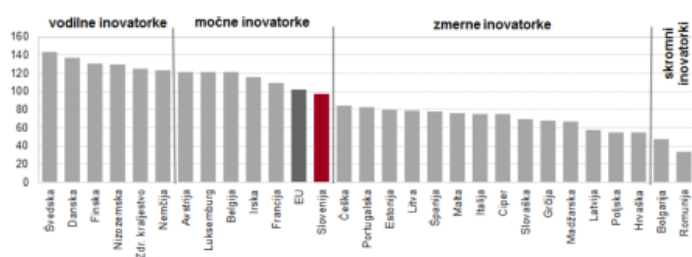
- Zagotavljanje razvoja in posodobitve infrastrukture za namene zadrževanja vode za namakanje ter varstva pred nevarnostjo pozebe (npr. akumulacija Vogršček in namakalni sistem).
- Postavitev zadrževalnikov za meteorno vodo, ureditev ustreznih retencijskih površin ter črpališč za meteorno vodo.
- Ureditev morskega obalnega in priobalnega območja z vidika protipoplavnega varstva.
- Razvoj in uvedba novih turističnih produktov v tradicionalno zimskih turističnih središčih, ki bodo prilagojeni letnemu turizmu.

A.4 Pametna regija

Razvoj in inovacije, podjetništvo, digitalizacija, turizem, kreativne industrije, izobraževanje in trg dela

Spodbujanje uporabe pametnih tehnologij, strategij in politik lahko bistveno pripomore k izboljšanju življenja ljudi, ki živijo in delajo v regiji, ter hkrati krepi gospodarsko rast regije. Znano je, da bo evropsko gospodarstvo lahko ohranilo svojo konkurenčno prednost le z razvojem novih industrij, ki ustvarjajo inovativne proizvode, storitve in procese. V gospodarskem razvoju se višja razvitost namreč kaže v višji tehnološki sestavi gospodarstva in višji dodani vrednosti na zaposlenega zaradi tehnoloških in netehnoloških inovacij. Tako raste konkurenčnost gospodarstva, medtem ko podporno okolje spodbuja nove in višje naložbe podjetij v razvoj ter v nova, zlasti bolj kakovostna delovna mesta. Konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor je tako pomembno gibalno razvoja, konkurenčnost slovenskega gospodarstva pa zmanjšuje predvsem nizka dodana vrednost na zaposlenega (produktivnost).

Inovacijska uspešnost, ključni dejavnik produktivnosti, je prenizka

Vir: Vir: European Innovation Scoreboard 2017, 2017.

(vir: Poročilo o razvoju 2018, UMAR)

Slovenija se v obdobju 2010–2016 še ni približala povprečju EU glede učinkovitosti **inovacijskega sistema**, zato bo KRZS svoje aktivnosti intenzivno usmerjala tudi v to področje, s čimer bo pripomogla k uresničitvi skupnega cilja Strategije razvoja Slovenije, to je uvrstitve v skupino vodilnih inovatorke po vrednosti EII - evropski inovacijski indeks. **Priložnosti** se kažejo v ustvarjanju visoke dodane vrednosti, ki bo podprto z inovacijami, bazičnim in aplikativnim raziskovanjem, spodbujanjem ustvarjalnosti ter v boljšem sodelovanju

med akterji in neuskladenosti politik na različnih področjih.

Potrebe in izzivi:

25. Raziskovalna, inovacijska sposobnost

Potrebe se kažejo v pospeševanju nastajanja novih inovativnih podjetij, na znanju temelječih programih in s potencialom rasti (npr. krepitev centrov znanja na področju zelene ekonomije in specializacije regije kot so logistika, turizem, kmetijstvo, zdravstvo, obnovljivi materiali in zdravo bivanjsko okolje).

Priložnosti so v dvigu investicij v RD dejavnosti (raziskave in razvoj), povezovanje raziskovalnih inštitucij z gospodarstvom, dvig inovativnosti, dvig dodane vrednosti, lasten razvoj produktov in storitev za ohranjanje konkurenčnosti. Spodbujanje raziskovalne dejavnosti v podjetjih je ključnega pomena za ustvarjanje novih produktov in storitev z višjo dodano vrednostjo. Pri tem je nujno potrebno sodelovanje med izobraževalnimi institucijami in podjetji z namenom izobraževanja tistih kadrov, ki jih podjetja v regiji potrebujejo.

Visoko izobražena delovna sila je kreator novih produktov in storitev, ki so tržno zanimivi in s tem se v regiji ustvarjajo nova delovna mesta z višjo dodano vrednostjo.

Potrebe se prav tako kažejo v zagotovitvi delovnih mest predvsem višje izobraženemu kadru v KRZS, saj se bo s tem zmanjšala selitev omenjene delovne sile iz manj razvitih delov KRZS v razvitejše dele Slovenije oziroma v tujino s čimer je lahko ogroženo gospodarstvo KRZS, predvsem pa gospodarstvo na težje dostopnih območjih (npr. Zgornje Posočje, Idrijsko-Cerkljansko).

Primeri projektov:

- Innorenew Coe center Odličnosti za raziskave in inovacije na področju obnovljivih materialov in zdravega bivanjskega okolja.

- Center mediteranskih kultur.
- Razvojni sklad Gorenjske.
- Vključitev ustvarjalcev, podjetij, izobraževalnih institucij in lokalnih skupnosti v Fab Lab mrežo Slovenije.
- Krepitev policentričnih inovacijskih središč, spodbude gospodarstvu, ter tudi izobraževalnim in raziskovalnim inštitucijam za delo na območju KRZS.
- Združevanje podjetij v branžne mreže – na primer živilska industrija – za razvoj skupnih produktov in brandinga.
- Spodbude podjetjem k vlaganju v R&D, inovacije, digitalizacijo, podjetništvo, usposabljanje in izobraževanje.
- Vzpostavitev »future labs«.
- Povezovanje vseh deležnikov »quadruple helix«.

26. Internacionalizacija in spodbujanje investicij

Internationalizacija je eden ključnih dejavnikov zagotovitve blagostanja in trajnostnega razvoja prebivalcev in države Slovenije. Glede na to, da izvoz predstavlja več kot 70 % vrednosti slovenskega GDP, lahko upravičeno govorimo o eni izmed prioritet s posebno pozornostjo. Ključnega pomena je spodbujati podjetja, še posebej mala in srednje velika (v nadaljevanju: MSP), v razvojno prestrukturiranje, ki vključuje internacionalizacijo poslovanja, predvsem z namenom proizvajanja končnih proizvodov/storitev z višjo dodano vrednostjo. Tuje neposredne investicije (v nadaljevanju: TNI) so kot najvišja stopnja internacionalizacije ena izmed najhitreje rastočih, najbolj običajnih ter najbolj pomembnih oblik mednarodnega sodelovanja (vir: Program spodbujanja internacionalizacije 2015 – 2020).

Priložnosti KRZS se kažejo v zagotovitvi potrebnih konkurenčnih infrastrukturnih pogojev za gospodarstvo in vzpostavitev boljših pogojev za nova podjetja iz naslova neposrednih tujih investicij. Namen internacionalizacije območja KRZS se kaže v tem, da se obstoječe dejavnosti promocije KRZS sistemsko uredi, ter s tem dosega še boljše multiplikativne rezultate, ki vplivajo na konkurenčno gospodarstvo, dvig dodane vrednosti in posledično razvoj regije. V preteklosti so regije dobro vzpostavile vezi z določenimi trgi na katerih delujejo aktivno in uspešno, zato je treba z aktivnostmi tudi nadaljevati.

Primeri projektov:

- Nova vlaganja v poslovno infrastrukturo.
- Sistematična pomoč podjetjem pri prodoru na tuje trge – razvoj podpornega okolja.
- Invest Gorenjska.
- Internationalizacija KRZS.
- Razvoj gospodarskih con s poudarkom na podjetjih nove ekonomije (prestrukturiranje posameznih con, vzpostavitev novih območjih).
- Razvoj gospodarskih con s poudarkom na podjetjih nove ekonomije (prestrukturiranje posameznih con, vzpostavitev novih območij, možnosti umestitve tehnološkega parka, inkubatorja s poslovno inovacijskim centrom, univerzitetnega inkubatorja).

27. Finančni instrumenti

Stališče KRZS je, da naj nepovratna sredstva ostanejo glavni mehanizem za uresničevanje naložb v obdobju 2021–2027 oziroma instrument financiranja kohezijske politike tudi v razvitih regijah. Finančni instrumenti (FI), ki so pomembni za spodbujanje zasebnih vlaganj v gospodarstvo in inovacije, pa naj predstavljajo podporo pri zbiranju kapitala za financiranje projektov, ki pod tržnimi pogoji ne bi mogla pridobiti sredstev (npr. start-up podjetja) in kot instrumenti podpore za prehod na gospodarstvo z nizkimi emisijami ogljika ter trajnostnega urbanega in teritorialnega razvoja.

Primeri projektov:

- Vzpostavitev finančnih instrumentov po meri gospodarstva – Razvojni sklad Gorenjske.
- Finančni instrumenti za spodbujanje zasebnih vlaganj v gospodarstvo z ugodnejšimi pogoji (nižja obrestna mera, nižja potrebna zavarovanja, moratorij na odplačevanje kredita, daljša ročnost kreditov, nepovratna sredstva itd.), regijske garancijske sheme, instrumenti za novonastala podjetja.
- Financiranje infrastrukturnih projektov v KRZS po vzoru projekta RuNe.

28. Kreativne industrije

Številni dokumenti⁴⁴ na Evropski ravni kulturne in kreativne industrije (KKI) prepoznavajo kot najhitreje rastoči sektor v Evropi v preteklih desetih letih. Še več, po napovedih bodo s pospešenim razvojem netehnoloških rešitev (kreativno in inovativno preoblikovanje okolja na uporabniku prijazen način), z novimi globalnimi priložnostmi (digitalizacijo) in ne nazadnje s prihajajočo tehnološko preobrazbo (denimo augmented reality/izboljšana resničnost (AR), virtual reality/navidezna resničnost (VR) in posledično zahtevo po novih vsebinah) kulturne in kreativne industrije v prihodnjih letih brez dvoma postale temeljnega pomena za strategije rasti.

Za KKI je značilno, da so skoncentrirane na večjih urbanih območjih in v velikih mestih (Power, Nielsen, 2010). Potencial KKI v Ljubljani in Osrednjeslovenski regiji, kot delu KRZS, je primerljiv s potencialom zahodnoevropskih mest in regij. Pri spodbujanju razvoja KKI v celotni KRZS je treba graditi na pomenu in nujnosti vključevanja ustvarjalnosti v gospodarstvo in druge sektorje, ki temeljijo na znanju. Znanje in veščine so namreč postale osrednjega pomena za ustvarjanje vrednosti v gospodarstvu kot celoti, kreativne industrije pa postajajo še posebno pomembna gospodarska, kulturna in družbena sila. Spodbujajo rast in zaposlovanje; prispevajo k inovacijam, podjetništvu in razvoju veščin; podpirajo urbano in podeželsko regeneracijo; spodbujajo izvoz; ohranjajo kulturno identiteto in krepijo kulturno raznolikost.

Področje KKI je v KRZS podobno kot tudi v širšem evropskem prostoru segmentirano in pretežno sestavljeno iz mikro in malih podjetij. Posledično je pomembno, da za področje KKI pospešeno omogočamo in podpiramo grozdenje, vlaganje v človeške vire, razvoj infrastrukture, dostop do financiranja ter hkrati omogočamo stabilnost in dolgoročnost politike. Treba je strateško razvijati in vlagati v infrastrukturo KKI: tako fizično (poleg prostorske - coworking prostori, inkubatorji, kreativni centri - tudi v najnovejšo širokopasovno internetno povezavo), transportno, organizacijsko kot v mehke veščine (vlaganje v človeške vire). Samo to bo omogočilo dolgoročno stabilno in podporno okolje, ki bo začrtalo v prihodnost zavrte projekte ter spodbujalo in omogočalo razvoj inovacij, konkurenčnosti na širšem trgu in kulturno izmenjavo. Pomembno je tudi spodbujati povezovanje javnega sektorja (javnih subvencij) in zasebnih vlaganj.

Izzivi KRZS hkrati izhajajo iz vpetosti v širše evropsko in svetovno okolje. Evropska industrija je na pragu velikih sprememb, kot posledica vse večje globalne konkurence. Tradicionalne industrije se soočajo z vedno večjimi konkurenčnimi pritiski. Jasno je, da lahko evropsko gospodarstvo ohrani svojo konkurenčno prednost le z razvojem novih industrij, ki ustvarjajo inovativne proizvode, storitve in procese. Pojav novih industrij je veliko več, kot prenova tradicionalnih industrij, pomeni ustvarjanje povsem novih verig vrednosti v različnih industrijskih sektorjih. T.i. 4. industrijska revolucija predstavlja izjemne priložnosti za izdelke in storitve kreativnih industrij. Vloga kreativnih industrij za inovacijsko uspešnost je tu večplastna. Na eni strani lahko KI razvijajo in uvajajo inovacije, ki vključujejo nove izdelke/storitve, kakor tudi nove tehnologije/postopke poslovanja, ki povečujejo učinkovitost ali kakovost proizvodnje (procesne inovacije). KRZS ima preko kreativnih industrij priložnost za pripravo programov, ki bodo ustvarili nove verige vrednosti, ki nastajajo znotraj t.i. Industrije 4.0.

Primeri projektov:

- Integracija KKI v Regionalne razvojne programe, kjer bo izpostavljena pomembnost sektorja KKI za rast konkurenčnosti regijskega gospodarstva prek spodbujanja inovativnosti in kreativnosti podjetij in s podporo povezovanja raziskovalne sfere in gospodarstva (vključno s kreativnimi industrijami), uporabe novih tehnologij in ustvarjanja delovnih mest, inovativnih proizvodov in storitev z visoko dodano vrednostjo.
- Projekt, ki omogoča prenos kreativnih znanj v napredne proizvodne strukture in hkrati vzpostavlja povezovanje z novimi tehnologijami v regiji. (COCO projekt/Interreg Europe).
- Projekt, ki spodbuja in omogoča razvoj zagonskih podjetij, preko mentorskega programa in interdisciplinarnega povezovanja (PONI/Regionalni projekt).

⁴⁴ Boosting the competitiveness of cultural and creative industries for growth and jobs (2015), Creating growth: Measuring cultural and creative markets in the EU (2014) in European Agenda for Culture: Policy Handbook (2012).

- Spodbujanje obrtnih dejavnosti in tradicionalnih industrij z vključevanjem kreativnih industrij za razvoj novih poslovnih modelov, proizvodov in storitev (v povezavi s turizmom in kulturno dediščino).
- Povezovanje potenciala malih obrti in vključevanje v Fab Lab mrežo Slovenije.
- Program za dvig splošnih kompetenc zaposlenih, ki so potrebne za delo v podjetjih (digitalne kompetence, tuji jeziki).
- Vzpostavitev sodelovanja med kreativnimi industrijami in gospodarstvom.

29. Digitalizacija

Izzivi na področju digitalizacije so v porastu, uporabljivi in neločljivo povezani z mnogimi področji, ki jih prikazujemo v izhodiščih strategije KRZS (npr. Izkoriščanje potencialov vezanih na razvoj turizma, digitalizacija prometa in logistike...) ter delujejo horizontalno/povezovalno. Za nadaljnji razvoj KRZS je med drugim zelo pomemben razvoj digitalizacije na področju prometa, vključno z vzpostavitvijo prometno-informacijskih centrov, ter tesno mednarodno sodelovanje, ki pa je upočasnjeno, če nimamo dobro razvitih digitaliziranih vsebin, ki je osnova trgovanju in komuniciranju. Z zavedanjem pomena in vlaganjem sredstev v razvoj pametnih rešitev, tako na ekonomski, kot okoljski ravni se bo izboljševala kakovost življenja prebivalcev KRZS ter se posledično zmanjševale regionalne razlike na nacionalni in EU ravni.

30. Spodbujanje MSP in družinskih podjetij

Mala in srednje velika podjetja (MSP) v Sloveniji potrebujejo spodbudo pri preskoku iz „družinskega“ oz. „lokalnega“ podjetja v srednje veliko ali celo globalno podjetje s hitrejšim potencialom in ambicijami rasti. Za socialna podjetja (oziroma socialno ekonomijo), kot neizkoriščen potencial v Sloveniji, je pomembna podpora zlasti v fazah zagona, rasti in razvoja, za njihovo ustrezno integracijo v podjetniško okolje (povzeto po dokumentu: Slovenska strategija pametne specializacije). Za konkurenčno gospodarstvo KRZS je ključno: (I.) spodbujanje rasti in razvoja MSP ter sistematična in trajnostno spodbujanje razvoja; (II.) sistematična pomoč pri prenosu lastništva na naslednje generacije in posledično ohranjanje delovnih mest; (III.) pomoč MSP-jem pri internacionalizaciji.

Primer projekta:

- Razvoj podpornega okolja.

31. Znanja in spretnosti prilagoditi potrebam gospodarstva

Kljub visoko izobraženemu kadru, znanja in spretnosti niso dovolj prilagojena trenutnim in bodočim potrebam gospodarstva in družbe. Ob tem je pomembno izpostaviti že prisotno četrto industrijsko revolucijo, ki že prinaša dodatne velike spremembe na trgu dela in povpraševanje po specifično izobraženem kadru.

Potrebam gospodarstva je treba v prvi vrsti približati **sistem formalnega izobraževanja**, ki mora biti **hitro odziven in prilagodljiv** na hitro spreminjajoče se potrebe. V ta namen je treba **vzpostaviti tesno sodelovanje** med gospodarstvom in izobraževalnimi, pa tudi raziskovalnimi institucijami v regiji. Na drugi strani je treba krepiti **vseživljenjsko učenje** vseh prebivalcev KRZS z razvojem privlačnih dejavnosti neformalnega učenja in izobraževanja različnih ciljnih skupin (mladih, starejših, priseljencev...). Posebej ob mladih, je smiselno spodbujati podjetništvo pri osebah od 50. leta dalje, ki težje dobijo zaposlitev, imajo pa pred seboj še 10 ali več let delovne dobe. Predhodno omenjene osebe imajo specifična in redka znanja (npr. oblikovati programe usposabljanja in ohranjanja rokodelstva), ki imajo potencial za samozaposlitev, ne pa tudi ustreznih digitalnih in podjetniških kompetenc za npr. ustanovitev in vodenje lastnega podjetja. Nadaljevati je treba z učinkovitimi spodbudami kot so npr. **regijske štipendijske sheme**. Te ne le omogočajo usklajevanje ponudb in potreb po kadrih, pač pa tudi spodbujajo delodajalce v regiji k dolgoročnemu načrtovanju kadrov glede na potrebe razvoja, postopno dvigajo izobrazbeno strukturo prebivalstva in zmanjšujejo strukturno brezposelnost v regiji ter omogočajo večjemu deležu mladih, ki se šolajo izven regije, da se po končanem šolanju vrnejo v regijo in pripomorejo k njenemu razvoju.

Potrebne so **promocije in spodbude za deficitarne in perspektivne poklice v regiji**. Okrepiti je treba **karierno svetovalno dejavnost za poklice prihodnosti** in **vzpostaviti centre** za celovito in medsebojno

povezano ponudbo informacijsko-svetovalnih storitev za vseživljenjsko karierno orientacijo, osebni razvoj in vseživljenjsko učenje ter razviti in povezati medpodjetniške izobraževalne centre.

Primeri projektov:

- Regijska študentska shema.
- Vzpostavitev REKACE – kariernega centra Obalno-Kraške regije, v katerega bodo vključene Univerza na Primorskem, Zavod RS za zaposlovanje, Ljudska univerza Koper, Univerzitetni razvojni center in inkubator Primorske d. o. o. (iskanje primernih kadrov glede na potrebe gospodarstva).
- Razvoj medpodjetniških izobraževalnih centrov in njihovo povezovanje.
- Centri vseživljenjskega učenja in kariera Gorenjske.
- Usposabljanje ljudi s podjetniškimi idejami za razvoj gospodarskih pobud, regionalni program PONI .
- Nadaljevanje ESS projektov povezovanja podjetij z izobraževalnimi in raziskovalnimi institucijami.
- Nadaljevanje projektov Pridobivanje temeljnih in poklicnih kompetenc (tudi za mlajše od 45 let).
- Nadaljevanje programov nadaljnega poklicnega izobraževanja in usposabljanja.
- Izvedba brezplačnih programov NPK za deficitarne poklice npr. bolničarji – prekvalifikacije.
- Promocija tehniških poklicev.
- Osnovati pobudo Senior podjetništvo.
- Univerzitetni kampus v Izoli (zagotavljanje prostorskih možnosti za razvoj univerzitetnih, visokošolskih in drugih izobraževalnih ustanov).
- Na trgu dela spodbujati in graditi na specifičnih delovnih kompetencah kulturnega značaja. Npr. v sodelovanju z Lipica d.o.o. ter drugimi institucijami v okolju ohranjati specifične poklice (npr. kovači in šivilje).

32. Turizem

Izhodišča razvoja turizma v KRZS se v veliki meri naslanjajo na pred kratkim sprejeto »Strategijo trajnostne rasti slovenskega turizma 2017–2027« z vizijo postati globalna zelena butična destinacija za zahtevnega obiskovalca ter dolgoročni trajnostni cilji, kot so vpliv na gospodarsko rast in zaposlovanje, vključevanje v turistični trg vse zainteresirane gospodarske subjekte ter povečanje prepoznavnosti v svetu. poslovnih nalog in interesov malih in srednjih podjetij.

Makro destinacije v KRZS

Nacionalni dokument »Strategija trajnostne rasti slovenskega turizma 2017–2021« Slovenijo deli na štiri makro destinacije (Osrednja Slovenija & Ljubljana, Alpska Slovenija, Mediteranska Slovenija, Termalna Panonska Slovenija) od katerih se prve tri nahajajo v KRZS.

Glede na glavne značilnosti posamezne regije so opredeljeni tudi nosilni produkti/storitve s področja turizma:

Osrednja Slovenija & Ljubljana

Nosilni produkti so osredotočeni na:

POSLOVNA SREČANJA & DOGODKI (celoletni poslovni turizem – poslovni gostje na konferencah, srečanjih, motivacijskih srečanjih in razstavah, skupaj s podpornimi dogodki, ki privabijo večdnevne goste)

MESTA in KULTURA (city break, bogata zgodovina, festivalsko in prireditveno dogajanje, sodobna in alternativna umetnost, odkrivanje mest)

KROŽNA POTOVANJA (Ljubljana kot mesto za odkrivanje makro destinacije in Slovenije)

GASTRONOMIJA (preplet urbane kulinarike in kulinarike na podeželju)

Alpska Slovenija

Nosilni produkti so osredotočeni na:

POČITNICE V GORAH (celoletne poletne ali zimske aktivne počitnice v gorah za pare in družine: doživetja narave, aktivnosti, wellness in sprostitvev)

OUTDOOR (celoletni aktivni športi v naravi, kot so kolesarjenje, pohodništvo, vodni športi, zračni športi, smučanje itd. – poudarek na določeni outdoor aktivnosti kot vodilnemu motivu prihoda)

ŠPORTNI TURIZEM (celoletni produkt za športne ekipe na pripravah, športni dogodki in športna prvenstva evropskega ali svetovnega formata)

POSLOVNA SREČANJA & DOGODKI (celoletni poslovni turizem – poslovni gostje na konferencah, srečanjih, motivacijskih srečanjih in razstavah, skupaj s podpornimi dogodki, ki privabijo večdnevne goste)

Meditranska Slovenija

Nosilni produkti so osredotočeni na:

POSLOVNA SREČANJA & DOGODKI (celoletni poslovni turizem – poslovni gostje na konferencah, srečanjih, motivacijskih srečanjih in razstavah, skupaj s podpornimi dogodki, ki privabijo večdnevne goste)

ZDRAVJE & DOBRO POČUTJE (celoletni produkt, ki se osredotoča na wellness, sprostitvev, selfness/mindfulness in preventivo, z uporabo naravnih zdravilnih dejavnikov in sredozemskega podnebja, speleoterapije itd.)

SONCE & MORJE (tradicionalni sezonski sredozemski produkt Sun & Beach, osnovan na plažah, soncu, plavanju, sprostitvi, zabavi in aktivnostih)

GASTRONOMIJA (kombinacija kulinarčne dediščine in sodobnih rešitev, ki odražajo številne lastnosti t. i. sredozemske prehrane, prepletene z alpsko in mednarodno kulinariko, v kombinaciji z vrhunskimi vini in vinsko proizvodnjo)

Tabela: Prikaz nosilnih in sekundarnih/podpornih produktov po makro destinacijah:

		NOSILNI PRODUKTI			SEKUNDARNI/PODPORNI PRODUKTI			
ALPSKA SLOVENIJA		Počitnice v gorah	Športni turizem	Poslovna srečanja & Dogodki	Gastronomija		Kultura	Igralništvo
		Outdoor			Krožna potovanja		Doživetja narave	Turizem na podeželju
MEDITERANSKA SLOVENIJA		Poslovna srečanja & Dogodki	Sonce & Morje	Gastronomija	Kultura	Krožna potovanja	Križarjenje & Navtika	Posebni interesi
			Zdravje & Dobro počutje	Doživetja narave	Outdoor	Turizem na podeželju	Igralništvo	
PANONSKA SLOVENIJA		Zdravje & Dobro počutje	Gastronomija		Outdoor	Kultura	Posebni interesi	Doživetja narave
			Turizem na podeželju					
OSREDNJA SLOVENIJA & LJUBLJANA		Poslovna srečanja & Dogodki	Kultura	Krožna potovanja	Outdoor	Posebni interesi	Nakupovanje	Igralništvo
				Gastronomija				

VIR: Strategija trajnostne rasti slovenskega turizma 2017–2021

Analiza stanja v KRZS

V letu 2015 je obseg turizma v Sloveniji dosegel svoj rekord – 10,3 milijona ustvarjenih nočitev in 3,9 milijona ustvarjenih obiskov (VIR: Strategija trajnostne rasti slovenskega turizma 2017–2021), od tega je bilo v KRZS ustvarjenih 6.269.561 nočitev, kar predstavlja 60 % vseh nočitev v Sloveniji (Vir: STO, Turizem v številkah 2015).

Najboljših 5 destinacij glede števila nočitev v Sloveniji doseže približno 43 % vseh nočitev, če prištejemo naslednjih 5, pa dosežejo skupaj 60 % vseh nočitev v Sloveniji. Med prvih 5 destinacij se uvrščajo kar 4 iz KRZS (Vir: Strategija trajnostne rasti slovenskega turizma 2017–2021).

Tabela: Deset najboljših destinacij glede na število nočitev, l. 2015

Občina	Število nočitev	Delež (v %)
Piran/Pirano	1.408.490	14
Ljubljana	1.186.191	11
Bled	730.074	7
Brežice	634.540	6
Kranjska Gora	520.265	5
Moravske Toplice	492.389	5
Bohinj	370.771	4
Izola/Isola	347.897	3
Podčetrtek	317.995	3
Maribor	285.163	3
SKUPAJ	6.294.075	61

VIR: Strategija trajnostne rasti slovenskega turizma 2017–2021

Slovenija ima dobro razvito cestno infrastrukturo (predvsem avtocestni križ s turističnimi obvestilnimi tablami) – vendar so problematični deli cestnega omrežja za dostop do turističnih središč. Težava so tudi slabe javne mednarodne prometne povezave med destinacijami, kar se odraža tudi znotraj KRZS.

Tranzitni turisti, teh je približno 22 milijonov letno, so izjemen potencial za slovenski turizem.

Potrebe KRZS se kažejo v kakovostnih turističnih proizvodih, ki so trajnostno naravnani in spadajo med ponudbo višjega cenovnega razreda, ki stremijo k ohranjanju naravnega okolja in poudarjajo zelene, planetu prijazne vsebine (npr. ponudba hotelov višje kategorije v ključnih turističnih destinacijah, specializirane in nove oblike nastanitve - npr. družinski hoteli, butične namestitve).

Nadaljnji izzivi so v privlačnih produktih na področju kulturnega turizma, ki s pestrim prireditvenim in festivalskim kulturnim dogajanjem, z umetnostjo in alternativno ponudbo kulture pospešujejo obisk manjših mestec in zgodovinskih mest v KRZS. Tovrstni turizem predstavlja tudi priložnost za oživitev opuščenih industrijskih območij (npr; kreativni centri, industrijski festivali, grafiti, poligoni).

Razvoj produkta »outdoor« aktivnosti ima velik vpliv na celostno podobo kohezijske regije kot zelene in aktivne destinacije (npr. profesionalni in zanimivi outdoor dogodki, ki pokrivajo več destinacij, in outdoor dogodki z močnim potencialom za soznamčenje in lansiranje novih športnih izdelkov, razvoj javne infrastrukture, prevozov, žičniških naprav za prevoz koles, kot podpora produktu). V tej povezavi se odpirajo možnosti v razvoju produkta počitnice v gorah in raznoliko ponudbo aktivnih doživetij v naravi (outdoor), ki so lahko dostopna in zadovoljujejo potrebe zahtevnega obiskovalca. Ta produkt močno vpliva na celostno podobo Alpske Slovenije kot butične in aktivne destinacije z visoko dodano vrednostjo.

Alpska Slovenija je v okviru KRZS bogata z organizacijo športnih prvenstev, zato je ključen razvoj športne infrastrukture (npr. športne dvorane v manjših občinah) za priprave in promocijo športnikov.

Potencial v KRZS se kaže v verskem turizmu, ki ima zagotovljen obisk v vseh letnih časih. Romarske cerkve bi lahko izkoristili tudi kot motiv za pohodništvo, touring in kolesarjenje (npr. kanalska pot treh svetišč). Izzivi se kažejo v promociji zelene destinacije - daljše bivanje turistov v KRZS in interes vsake od občin, da se pokaže v vlogi turističnega ponudnika.

Glede na porast kolesarskih poti v KRZS se kaže potreba v podporni infrastrukturi za kolesarje v nastanitvenih objektih, restavracijah (servisne storitve, stojala za kolesa, polnilnice, pralnice koles ipd.).

Primeri projektov / ukrepov:

- Projekti, ki bi izboljšali povezanost urbanih okolij s podeželjem, projekti tematskih poti na podeželju.
- Krepitev izvajanja talasoterapije in jamskega turizma v omejenem obsegu.
- Poživitev mestnih središč, vključevanje manjših privlačnih točk in njihova navezava na središče) v okolici mestnih destinacij. Pospesitev uporabe digitalne komunikacije pri interpretaciji kulturne/naravne dediščine.
- Projekti spodbujanja turizma v ustreznih območjih znotraj širših zavarovanih območij (narodni park, krajinski in regijski parki). Npr. ureditev naravnih kopališč, obal jezer, mokrišč, rek, tematskih in pohodnih poti v sklopu TNP.
- Povezava aktivnih tematskih poti (kolesarskih, naravoslovnih, kulturnih, itd.) narejenih iz različnih občinskih, državnih ter mednarodnih projektov v skupno brošuro in aplikacijo.
- Promocija že izdelanih turističnih produktov – tematskih poti – npr. Alpe Adria Trail.
- Razvoj butičnega turizma na določenih območjih KRZS.
- Promocija zaščitenih območij in dediščine s strani organizacije UNESCO, skupna promocija in povezovanje (Škocjanske jame, kolišča na Ljubljanskem barju, Idrija, alpski MAB (Angl. Man and biosphere) - UNESCO program Človek in biosfera). Prav tako dodajanje novih področij na UNESCO seznam (npr. Castra in rimski ostanki v Ajdovščini).
- Promocija nesnovne dediščine (v nekaterih primerih tudi zaščitene s strani organizacije UNESCO – npr. Škofjeloški pasijon, klekljanje).
- Izgradnja potniškega terminala v Kopru bo dodana vrednost k razvoju turizma in bo omogočila osnovne pogoje za sprejem potniških ladij.
- Poenotenje turistične obvestilne signalizacije med občinami in s sosednjimi regijami – obstoječa signalizacija se med občinami razlikuje, kar je moteče za obiskovalce.
- Ureditev manjkajoče infrastrukture v povezavi s turistično ponudbo.
- Ureditev in oprema lokacij za kamping in »glamping«.
- Oblikovanje integralnih turističnih proizvodov (pohodniških, kolesarskih, jahalnih, navtičnih ipd.) na ravni regije, ki bi združili lokalno ponudbo, zagotovili boljšo povezanost urbanih okolij s podeželjem in se navezali na turistične proizvode sosednjih regij.
- Vpliv na spremembo zakonodaje, ki bo omogočila manj strog režim gorskega kolesarjenja v naravnem okolju.
- Vzpostavitev kompetenčnega centra za turizem (sodelujoči partnerki Univerza na Primorskem in Fakulteta za turistične študije) – namen projekta je dvig kompetenčnosti turizma v regiji s pomočjo izobraževanja in usposabljanja kadra ter z raziskovalno dejavnostjo.
- Valorizacija Suhogradenj in Kaštelirjev v turistične namene in vzpostavitev sonaravnih zeliščnih parkov in drugega kmetovanja.

A.5 Regija za ljudi

Stanovanja, zdravstvo, socialno varstvo, kultura, šport in rekreacija, varnost

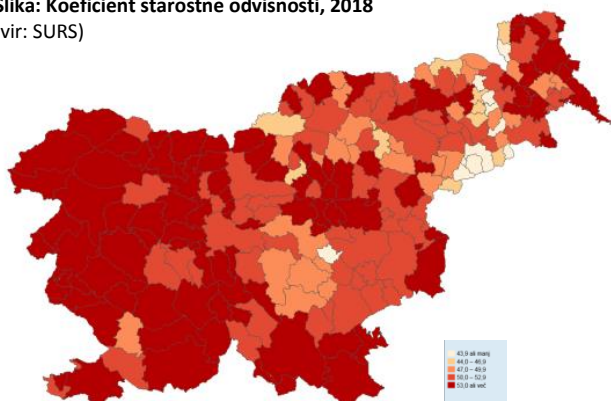
Nekaj uvodnih dejstev

Demografija

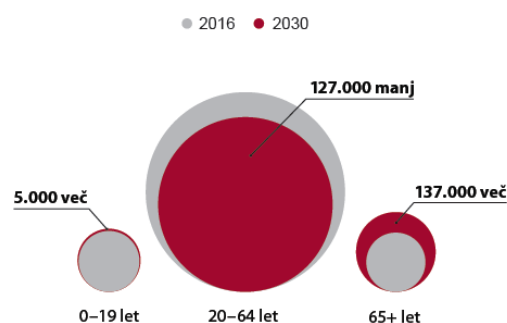
Demografsko stanje je znotraj KRZS izredno heterogeno, kar posledično vodi v različne, ponekod na videz celo nasprotujoče si potrebe in izzive po različnih območjih KRZS. V letu 2017 sta imeli 2 razvojni regiji negativni in 2 razvojni regiji pozitivni skupni prirast prebivalcev. Razlike v demografskem stanju znotraj KRZS opisujejo (na nivoju države) skrajne vrednosti kazalnikov: v KRZS je razvojna regija z največjim skupnim prirastom (Osrednjeslovenska) in razvojna regija z drugim najvišjim negativnim skupnim prirastom prebivalstva (Goriška) v državi (vir: SURS; 2012–2017). Na lokalnem nivoju so v KRZS občine z najvišjimi (Kranjska gora, Bovec, Piran, Tolmin, Šempeter – Vrtojba itd.) in občine z najnižjimi (Komenda, Gorenja vas – Poljane, Dol pri Ljubljani, Moravče, Ivančna Gorica itd.) indeksi staranja v Sloveniji (SURS, 2018).

Za Slovenijo so že sicer značilne visoke vrednosti koeficienta starostne odvisnosti, pri čemer so te najvišje skoraj po celotnem prostoru KRZS. Iz slike spodaj levo je jasno razvidno, da je problem bolj pereč in značilen za KRZS.

Slika: Koeficient starostne odvisnosti, 2018
(vir: SURS)

Slika: Spremembe v številu prebivalcev
(vir: Poročilo o razvoju 2018, UMAR)

Struktura slovenskega prebivalstva se bo glede na zadnje demografske projekcije Eurostata 2015 v prihodnje zelo spremenila (glej sliko desno zgoraj). Medtem, ko bo delež otrok oz. mladih (0-19 let) ostal skoraj nespremenjen, se bo delež starejših (stari 65 let in več) od leta 2016 do leta 2070 povečal za več kot polovico (z 18,6 % na 28,3 %). Glede na napovedano znižanje delovno aktivnega prebivalstva za 15 % se bo koeficient starostne odvisnosti starejših (P_{65+}/P_{20-64}) približno podvojil⁴⁵.

Prilagoditi se demografskim spremembam za zagotovitev dostojnega življenja za vse in dolgoročno vzdržnost javnih financ je v Poročilu o razvoju 2018 prepoznano kot eden od 4 ključnih aktualnih razvojnih izzivov Slovenije.

Izobraževanje in trg dela

V KRZS so prisotni močni centri srednješolskega in visokošolskega izobraževanja s 4 univerzami. Dosežena raven izobrazbe prebivalstva je sicer relativno visoka (za Slovenijo nadpovprečna glede na EU) in se še povečuje, vendar vsa znanja in spretnosti niso dovolj prilagojena trenutnim in bodočim potrebam gospodarstva in družbe. Struktura vpisanih v izobraževanje se le počasi prilagaja potrebam po delovni sili

⁴⁵ Vir: Informacija o Poročilu o staranju 2018 – povzetek s poudarkom na Sloveniji; MF, 2018

(Poročilo o razvoju 2018)⁴⁶. Zaradi demografskih sprememb in tudi povečanega odseljevanja v tujino postaja zagotavljanje zadostnega obsega ustrezno usposobljene delovne sile vse večji izziv. Za Slovenijo je posebej značilna **nizka stopnja delovne aktivnosti starejših** od 55 let glede na evropsko povprečje (Poročilo o razvoju 2018). Stopnja **delovne migracije** se v KRZS v zadnjih 9 letih povečuje (SURs, indeks delovne migracije 2009–2017). Vedno več ljudi je pripravljeno iskati primerno delo izven območja bivanja, še posebno v obmejnih območjih kjer veliko prebivalcev išče zaposlitev v sosednjih državah. Opazen pa je tudi trend izseljevanja visoko izobraženih kadrov v tujino..

Storitve splošnega družbenega pomena

V KRZS so prisotne velike **razlike v dostopnosti do storitev splošnega družbenega pomena** (zdravstvo, socialno varstvo, kultura, šport, vzgoja in izobraževanje). Slaba dostopnost do storitev je značilna predvsem za gorska in obmejna območja s slabo prometno dostopnostjo – predvsem v Goriški in Gorenjski razvojni regiji (ESPON projekt PROFECY). Tu se dostopnost do storitev splošnega družbenega pomena, kakor tudi splošnega gospodarskega pomena, še poslabšuje tudi s centralizacijo storitev oz. ukinjanjem »nedobičkonosnih« storitev (npr. lekarne, pošte, banke itd.).

Slika: Leta pričakovanega
zdravega življenja, 2016
(vir: Poročilo o razvoju 2018,
UMAR; vir podatkov: EUROSTAT)

Na področju zdravja je pomembno izpostaviti pereč problem **neenakosti v zdravju** (Ministrstvo za zdravje in NIJZ) in omeniti dolge čakalne vrste ter beg medicinskega osebja, zasebno zdravstvo pa ostaja večini prebivalstva nedostopno. Neenakosti so močno pogojene s socialno-ekonomskimi dejavniki in se jasno odražajo v prostoru na nivoju občin in regij (Zdravje v občini 2018, NIJZ)⁴⁷. Splošen problem je **nizko število pričakovanih zdravih let življenja**, kar je povezano predvsem s **nezdravim življenjskim slogom** (vir: Poročilo o razvoju 2018). Kljub nekoliko boljši sliki Zahodne Slovenije od Vzhodne, je problem prisoten in se bo po napovedih zaradi demografskih sprememb (staranje prebivalstva) še povečeval.

Za Slovenijo je značilna visoka stopnja **tveganja revščine starejših** od 65 let (Poročilo o razvoju 2018).

Varnost

Ena od ključnih prednosti KRZS je njena visoka **varnost**. Slovenija je ena najbolj varnih držav na svetu (Strategija razvoja Slovenije). Prepoznana je kot ena najbolj varnih turističnih destinacij na svetu z nizkim tveganjem za zdravje in nizkim tveganjem na področju prometne varnosti (www.travelriskmap.com). Največji vir ogrožanja so **naravne in druge nesreče**⁴⁸, pri čemer se v zadnjih letih število nesreč še povečuje, pomemben varnostni izziv pa predstavljajo tudi **migracije** (Poročilo o razvoju 2018).

Potrebe in izzivi:

33. Zagotoviti razpoložljiva, dostopna in primerna stanovanja

Stanovanjska politika na državni ravni je bila vse od osamosvojitve osredotočena bolj ali manj k lastniškemu zagotavljanju bivalnih potreb državljanov, predvsem skozi ukrepe zemljiške politike, v delu pa tudi z gradnjo stanovanjskih enot za trg. Posledice dolgoletne odsotnosti sistemskega financiranja se izkazujejo v nakopičenem **primanjkljaju cenovno dostopnih stanovanjskih enot**.

⁴⁶ Izzivi in potrebe, vezane na trg dela, so vključene v poglavje Pametna regija.

⁴⁷ Znotraj KRZS so občine z največjim številom novih primerov raka na 1000 prebivalcev, z najvišjimi stopnjami bolezni, neposredno pripisljivih alkoholu in najpogostejšimi prometnimi nezgodami z alkoholiziranimi povzročitelji, z najvišjimi stopnjami bolnišničnih obravnav zaradi astme pri otrocih in mladostnikih itd. na državni ravni (Zdravje v občini 2018, NIJZ).

⁴⁸ Varstvo pred naravnimi nesrečami je vključeno v poglavje Zelena regija.

V Sklepnem poročilu »Oprelitev in določitev prednostnih območij za stanovanjsko oskrbo – PROSO^{49,50}« je posebej poudarjeno, da glede na izračun kazalnika »Primanjkljaj stanovanj⁵¹« izrazito izstopa ocenjeni **stanovanjski primanjkljaj** v Ljubljani, ki (do leta 2025) presega 16.000 stanovanj. Velik primanjkljaj je sicer značilen tudi za njene sosednje občine (predvsem Domžale, Grosuplje, Vrhnika, Kamnik, Škofljica), med mestnimi središči pa v KRZS izstopajo še Kranj, Logatec in Koper.

Iz rezultatov Ankete o potrebah po javnih najemnih stanovanjih 2016 – 2017, ki jo je izvedel SSRS, izhaja, da na ravni države obstaja **primanjkljaj javnih najemnih stanovanj** v višini nekaj manj kot 9.200 stanovanj, od katerih kar 4.200 v Mestni občini Ljubljana. Omenjeni presežek povpraševanja po neprofitnih najemnih stanovanjskih enotah na območju Mestne občine Ljubljana nad njihovo ponudbo bi ob trenutni dinamiki povečevanja fonda lastnih neprofitnih stanovanjskih enot (okvirno 100 stanovanjskih enot / leto) in javnofinančnih pogojih, v katerih posluje Javni stanovanjski sklad Mestne občine Ljubljana, odpravljali kar 40 let. Za namen učinkovitega reševanja opisanega problema je zato nujno potrebno nekaj storiti na strani virov sredstev, iz katerih se financirajo lokalne skupnosti in deležniki, ki skrbijo za ustrezno ponudbo cenovno dostopnih stanovanjskih enot.

Velik primanjkljaj stanovanj je povezan tudi s problemom **cenovne (ne)dostopnosti stanovanj**, ki je v Sloveniji posebej pereč na območju KRZS. Prav vse slovenske občine z najslabšo relativno finančno zmogljivostjo lokalnega prebivalstva za nakup nepremičnine (ta se kaže skozi razmerje med ceno zemljišč in povprečno neto plačo) so iz KRZS: Ljubljana, Piran, Izola, Trzin in Kranjska Gora⁵².

Poleg zagotovitve razpoložljivih in cenovno dostopnih stanovanj, kar bi med drugim povečalo privlačnost KRZS za bivanje mladih in mladih družin, je ob demografskih spremembah izziv tudi zagotoviti **primerna, kakovostna in dostopna stanovanja za starejše** ter izvesti številne **energetske in protipotresne prenov**e stanovanjskih objektov.

34. Povečati raznovrstnost in dostopnost storitev splošnega pomena vsem prebivalcem s poudarkom na starejših in drugim ranljivih skupinah

Že sicer visok in še naraščajoč koeficient starostne odvisnosti v KRZS narekuje potrebo po **raznovrstnih socialno-varstvenih storitvah**, prilagojenih različnim ciljnim skupinam. Med njimi je treba zaradi trenda staranja prebivalstva posebno pozornost posvetiti **starejšim in drugim ranljivim ciljnim skupinam, s poudarkom na razvoju in krepitvi pestrih oblik kakovostnega življenja starejših in njihovega vključevanja v organizirane aktivnosti**. Povečati je treba delež dolgotrajne oskrbe na domu oziroma v skupnosti. V okviru formalne dolgotrajne oskrbe na domu prevladuje zdravstveni del, medtem ko je socialni del bistveno manj razvit in manj intenziven. Storitve pomoči na domu bo treba v prihodnosti okrepiti, ponekod je osveščeno o storitvi nizka. Ljudje o možnostih in pravicah, ki jih imajo, niso dovolj informirani ali zavračajo misel, da vstopajo v tretje življenjsko obdobje. Med storitvami **oskrbe v skupnosti** so se v zadnjih dvajsetih letih poleg pomoči na domu (socialna oskrba na domu) razvili tudi dnevni centri, stanovanjske skupine, oskrba v oskrbovanih stanovanjih, dostava kosil ipd.. Nekatere storitve v skupnosti (socialni servis, varovanje na daljavo) še niso zaživele oziroma ostajajo v primerjavi z razvitimi evropskimi državami še vedno relativno nedostopne.

Kaže se tudi potreba po programih, ki bi različnim skupinam uporabnikov omogočili oziroma **olajšali prehod iz institucionalne namestitve v življenje v skupnosti** (npr. iz zavodov, stanovanjskih skupin,

⁴⁹ ReNSP15–25 opredeljuje PROSO kot prednostna območja za stanovanjsko oskrbo, t.j. območja, kjer je potreba prebivalstva in gospodarstva po javnih najemnih stanovanjih največja. Oprelitev PROSO se vključuje tako v prostorsko kot tudi stanovanjsko politiko države. Predvideno je namreč, da bo MOP usmerjal izvajanje obeh politik tako na lokalni kot na regionalni ravni v območja, kjer je izkazana potreba po stanovanjih največja. SSRS pa naj bi najmanj 60 % sredstev, namenjenih financiranju gradnje novih stanovanj, usmeril v gradnjo javnih najemnih stanovanj na PROSO.

⁵⁰ Sklepno poročilo sta v novembru 2016 (po naročilu Ministrstva za okolje in prostor) izdelala Prostorsko, urbanistično in arhitekturno projektiranje, Petra Pogačar s. p. in Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. Dosegljivo na strani: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/studije/PROSO_koncno_porocilo.pdf

⁵¹ Kazalnik podaja oceno absolutnega števila stanovanj, ki bi ga bilo potrebno zgraditi glede na demografsko projekcijo do leta 2025.

⁵² Oprelitev in določitev prednostnih območij za stanovanjsko oskrbo – PROSO, Sklepno poročilo, november 2016.

zavetišč, rejništva, zaporov). Potrebe so po razvoju storitev v skupnosti za osebe z demenco in njihove svojce ter vzpostavitev centra za demenco itd.

Izziv je **izboljševanje kakovosti** socialno-varstvenih **storitev** in programov ter drugih oblik pomoči tudi s povečanjem učinkovitosti upravljanja in vodenja izvajalskih organizacij, povečanjem njihove avtonomije ter upravljanjem kakovosti in zagotavljanjem večjega vpliva uporabnikov in predstavnikov uporabnikov na načrtovanje in izvajanje storitev.

Izziv je zagotoviti **primerno dostopnost** do storitev splošnega družbenega pomena (zdravstvo, kultura, izobraževanje itd.) in tudi do storitev splošnega gospodarskega pomena (npr. trgovine, banke, pošta) vsem prebivalcem KRZS, tudi tistim v oddaljenih in manj poseljenih hribovitih območjih, med katerimi je treba izpostaviti območje TNP. V ta namen je v sklopu posameznih vrst storitev treba preveriti možnosti vzpostavitve oz. nadgradnje mobilnih enot.

Primeri projektov:

- Okrepitev nekaterih obstoječih vrst programov (programi reintegracije bivših odvisnikov, preventiva na področju zasvojenosti, programi za uživalce kokaina, programi nastanitvene podpore za brezdomce, stanovanjsko izključene in deložirane družine), ter razvoj novih programov (npr. programi za bivše zapornike, specializirani reintegracijski programi, namenjeni psihiatričnim bolnikom, programi za ženske, ki imajo težave z alkoholom).
- Preoblikovanje domov za starejše v regijske – lokalne centre, ki starejšim ponujajo tako institucionalne kot tudi druge - skupnostne oblike storitev.
- Storitve CSD; institucionalno varstvo - storitve v skupnosti, tudi za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami; socialnovarstveni programi.
- Vzpostavitev zdravstvene mobilne enote, ki bo sodobno opremljena s t.i. self cheek opremo – to so diagnostično merilne naprave za hitro diagnozo in odkrivanje obolenj oz. zdravstvenega stanja (pilotni projekt e-zdravstva 4.0).
- Nadaljevanje projektov: Izboljšati dostopnost storitev na gorskih, obmejnih, bolj oddaljenih in manj poseljenih območjih ter realizacija zakonskih obvez za območje TNP.
- Dnevni centri za otroke in mladostnike.
- Razširitev programa Rdeči gumb (Zavod Sopotnik).
- Izvajanje regijskih izvedbenih načrtov na področju socialnega varstva.

35. Medgeneracijsko sodelovanje

V zadnjih letih postaja vedno bolj aktualna tema zaradi razlik v načinu delovanja različnih generacij, ki so lahko tudi ovira v skupnem doseganju zastavljenih ciljev organizacij, pri čemer se bo stanje še stopnjevalo. Poznavanje dejavnikov, ki vplivajo na motivacijo različnih generacij in uspešno medgeneracijsko komunikacijo, je nujno za uspešno medgeneracijsko sodelovanje. Potreben je nadaljnji **razvoj medgeneracijskih / večgeneracijskih centrov in njihovih storitev** z obogatitvijo ponudbe občin v in izven regijskega središča z izboljšanjem razpoložljivosti in pestrosti ter zagotavljanjem **dostopnosti in dosegljivosti storitev in programov** medgeneracijskih / večgeneracijskih centrov.

Primeri projektov:

- Razvoj programov medgeneracijskega sodelovanja.
- Razvoj medgeneracijskih / večgeneracijskih centrov.
- Vzpostavitev družinskih centrov.

36. Programi krepitve zdravega življenjskega sloga in preventivni programi varovanja zdravja

Zdravstveno stanje je odraz kakovosti življenja v regiji ter tudi pomemben dejavnik konkurenčnosti regije. Izziv je **zmanjševanje neenakosti v zdravju** znotraj KRZS in krepitev zdravega življenjskega sloga predvsem z razvojem in sofinanciranjem **programov krepitve zdravega življenjskega sloga** (prehrana, gibanje, nezdrave razvade ...). Z vidika obstoječih neenakosti v zdravju je pomembno zagotoviti **dostopnost in prilagojenost** omenjenih programov **vsem ciljnim skupinam** s poudarkom na ranljivih ciljnih skupinah.

Primeri projektov:

- Nadaljevanje projektov zdravega življenjskega sloga v šolah in na delovnem mestu.

- Drugi programi telesne dejavnosti za krepitev zdravja, vadbeni programi in športno rekreativni programi.
- Projekti sistematičnega preventivnega varovanja zdravja, vključno s preventivnimi programi NIJZ.
- Promocija zdravja.
- Projekt Univerze na Primorskem Vzvod zdravja.
- Projekti za razvijanje, podporo in utrjevanje zdravja z lastno aktivnostjo, preusmeritev od bolezni k zdravju, spremembo miselnosti v korist zdravja in zagotavljanje preventive.
- Centri za krepitev zdravja.

37. Razvoj, ohranjanje in spodbujanje kulture⁵³

Splošen izziv je **dvigniti pomen kulture v širši družbi**, še posebej med mladimi. V času globalizacije in razslojevanja je namreč kultura vezivo skupnosti in temeljni dejavnik lokalne, regionalne in nacionalne identitete; poleg tega imajo kulturne dejavnosti tudi nesporno ugotovljene pomembne ekonomske in razvojne učinke.

Kulturo in kulturne prireditve še močneje približati prebivalcem kohezijske regije, ob čemer je še posebej pomembno zagotoviti njihovo **dostopnost** ranljivim skupinam ljudi (finančno, infrastrukturno...).

Potrebe so po **investicijah za izgradnjo nove kulturne infrastrukture** (knjižnice, kulturni domovi, kulturni centri) in povečanje prostorskih pogojev za kulturne in umetniške dejavnosti.

Digitalna preobrazba sveta (industrija 4.0) spreminja kulturo 21. stoletja. Nove tehnologije prinašajo **nove digitalne umetniške prakse in nove izzive na področju razvoja, ohranjanja in interpretacije kulturne dediščine** (obnova slik z nanotehnologijo, oživljanje zgodovinskih stavb z programi navidezne resničnosti itd.).

V izogib izginjanja slovenske **bogate kulturne in jezikovne raznolikosti** v KRZS je pomembno njuno aktivno **ohranjanje** na različnih teritorialnih ravneh. Pri tem gre za varstvo in obnovo številnih objektov kulturne dediščine, ohranjanje nesnovne kulturne dediščine in ohranitev ter okrepitev delovanja kulturnih institucij.

Številni v preteklih letih obnovljeni **objekti kulturne dediščine** so programsko prazni in predstavljajo neizkoriščen potencial. Potrebna je njihova **oživitev z ustreznimi vsebinami** s poudarkom na kulturno-turistični ponudbi. Obenem pa številni kulturni spomeniki in objekti znotraj zaščitene območij kulturne dediščine še vedno potrebujejo **trajnostno prenavo**. Glede na navedeno je smiselno in potrebno spodbujati tudi zasebna vlaganja v obnove objektov kulturne dediščine, zlasti na osnovi dolgotrajnih, stroškovno znosnih najemov objektov, in zagotoviti sodelovanje najemnikov/vlagateljev z Zavodom za varstvo kulturne dediščine (ZVKD) pri načrtovanju obnove in prenovе objektov ter njihove kasnejše namembnosti ter nadzor ZVKD ob izvedbi obnove in po drugi strani tudi ustrezno fleksibilnost ZVKD.

Okrepljen (inovativni) kulturni turizem s pestrimi prireditvami in ostalo ponudbo bi pritegnil veliko obiskovalcev in povečal prepoznavnost **regije kot kulturne destinacije**. Vendar je zato treba **vzpostaviti ustrezno infrastrukturo in okrepiti promocijo**.

Ob splošnem problemu naraščajoče nestrpnosti v družbi je pomembno **krepitev medkulturni dialog**.

Primeri projektov:

- Projekti oživitve objektov kulturne dediščine s kulturnimi vsebinami (muzejske zbirke – npr. zbirka REX, glasba, literarni večeri itd.). V tem okvirju gre tudi za oživitev industrijskih objektov, spodbujanje čebelarstva, vzpostavitev centrov domače in umetnostne obrti itd.
- Projekti izgradnje nove kulturne infrastrukture (knjižnice, kulturni domovi, kulturni centri) oz. njihove obnove, kot je izgradnja nove Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani (NUK II).
- Infrastrukturni projekti obnove objektov kulturne dediščine (npr. industrijski objekti, mestna in trška jedra), varovanje kulturne krajine.

⁵³ Področje kreativnih industrij je vključeno v poglavje Pametna regija.

- Projekti promocije in spodbujanja digitalnih praks v kulturi ter razvoja in ohranjanja kulturne dediščine preko novih tehnologij.
- Regijski kulturni turizem v mestih (širitev tudi izven večjih mestnih središč) oz. oblikovanje tematskega turističnega produkta kulturni turizem.
- Uporaba digitalne komunikacije pri interpretaciji kulturne (in naravne) dediščine.
- Dogodki medkulturnega dialoga.
- Projekti povezovanja znanosti, izobraževanja, umetnosti in turizma.

38. Investicije v infrastrukturo za šport in rekreacijo

Telesna aktivnost je poleg prehrane ključni dejavnik varovanja in krepitev zdravja, ki prispeva k boljšemu zdravju in večji kakovosti življenja. Kljub povečanju deleža telesno dejavnih v zadnjih letih, ti pozitivni trendi niso značilni za vse skupine prebivalcev, med njimi še posebej za socialno-ekonomsko ogrožene in druge prikrajšane skupine (invalidi, geografsko odmaknjeni, etnične skupine ...). Priporočila glede rekreativne telesne dejavnosti dosega zgolj 20 % odraslih v Sloveniji. Kot je navedeno v Nacionalnem programu o prehrani in telesni dejavnosti za zdravje (2015–2025) imajo lokalne skupnosti ključno vlogo pri omogočanju in spodbujanju zdravega življenjskega sloga med drugim preko ustreznega **načrtovanja in izgradnje infrastrukture** z zagotovitvijo njene dostopnosti **vsem skupinam prebivalcev**, še posebej socialno-ekonomsko ogroženim in drugim prikrajšanim skupinam.

Primeri projektov:

- Investicije v igralne površine, parke, kolesarske in peš poti, telovadne in vadbene in športne prostorov, vključno z bazeni, stadioni itd.
- Investicije v lokalne športne parke in športne centre (npr. Podmežakla, Voke, Gorajte, Ilirija) ter v športne dvorane v manjših občinah.
- Investicije v opremo in infrastrukturo v rekreacijsko turističnih centrih (npr. Krvavec, Stari vrh, Kranjska gora, Vogel).

39. Zagotoviti višji delež delovno aktivnega prebivalstva s poudarkom na zaposlovanju težje zaposljivih skupin prebivalstva

Izziv je prioriten za območja v KRZS, kjer se zaradi demografskih sprememb, odseljavanja (predvsem mlajših izobraženih) in prezgodnjega upokojevanja zmanjšuje število delovno aktivnega prebivalstva.

Poleg zgoraj navedenih potreb, vezanih na prilagajanje znanj in spretnosti prebivalcev potrebam gospodarstva, je treba **spodbuditi zaposlovanje vseh skupin prebivalcev s poudarkom na težje zaposljivih skupinah** (npr. starejši, invalidi, dolgotrajno brezposelni, Romi, brezposelni s kompleksnimi socialnimi in zdravstvenimi težavami) z motiviranjem, aktiviranjem in graditvijo njihovih zmožnosti in kompetenc, s prilagajanjem delovnih mest, krepitevjo medgeneracijskega sodelovanja itd.

Primeri projektov:

- Razvoj programov socialne aktivacije v sodelovanju z gospodarstvom in javnim sektorjem.
- Nadaljevanje projekta Prilagajanje delovnih mest za daljšanje aktivnosti delovnega prebivalstva.
- Nadaljevanje projekta Starejši mentorji mladim.
- Nadaljevanje različnih prostovoljskih programov: npr: Podari uro na dan, mesec.
- Nadaljevanje projekta Kreiranje povezav med mladimi in zaposlovalci ter privabljanje kadrov, ki jih v regiji primanjkuje, od drugod (štipendije, privlačno in stimulatívno delovno okolje, stanovanja, itd.).
- Spodbuda gospodarstvu in raziskovalni sferi k zaposlovanju mladih, ki so bili na izobraževanju, usposabljanju, delu v tujini.
- Programi zaposlovanja – ZRSZ.

40. Izzivi migracij

Migracije predstavljajo globalni izziv, s katerim se sooča tudi KRZS predvsem kot regija tranzita ali cilja. Priseljevanje ljudi iz drugih kulturnih okolij so dejstvo. Ob naraščajočem izzivu – zagotoviti višji delež

delovno aktivnega prebivalstva v starajoči se družbi – se je treba urejanja migracij, vključno s sprejemom migrantov, njihovim vključevanjem v družbo in zagotavljanjem dostojnega dela, lotiti enotno in sistemsko. Treba je pripraviti scenarije masovnih migracij, izdelati in s širšo javnostjo uskladiti načrt vključevanja migrantov v družbo, z državnimi institucijami sodelovati na področju varnosti in zakonitosti, vzpostaviti ustrezne centre ter drugo ustrezno infrastrukturo in storitve.

Primeri projektov:

- Izdelava načrtov vključevanja migrantov v družbo.
- Izobraževalni projekti za premoščanje jezikovnih, kulturnih in verskih razlik.
- Izdelava načrta in izvedba ukrepov zagotavljanja varnosti.
- Medkulturni center Gorenjske: ta bi povezal vse ključne deležnike za vključevanje priseljencev v družbo (občine, upravne enote, zdravstveni domovi, šole, knjižnice, centri za socialno delo, ljudske univerze, razvojne agencije, nevladne organizacije, poslovni subjekti itd.). Predstavljal bi enotno točko, kjer bi priseljenci dobili podporo za osebno in profesionalno življenje v skupnosti, prav tako bi razvijal in implementiral programe lokalnih skupnosti za vključujočo družbo.
- Vzpostavitev oskrbovalnih centrov in drugi infrastrukturni projekti za sprejem in oskrbo migrantov.

41. Druge potrebe in izzivi

Investicije v družbeno infrastrukturo vzgoje in izobraževanja s strani države: v določenih občinah KRZS število prebivalstva stalno narašča. Med prvimi 10 slovenskimi občinami z najvišjim naravnim prirastom prebivalstva v obdobju 2012–2017 je kar 8 občin iz KRZS. Nujno je skladno z normativi zagotoviti dodatne prostorske zmogljivosti predvsem v institucijah predšolske in osnovnošolske vzgoje ter izobraževanja. Ker gre za finančno (pre)zahtevne investicije občin, je potrebna finančna podpora države.

Izgradnja nove regijske bolnišnice v Gorenjski razvojni regiji, ki bo zagotavljala najvišjo raven kakovostne in varne celostne zdravstvene obravnave pacientov. Sočasna preureditev sedanje Splošne bolnišnice Jesenice v **negovalno bolnišnico**. Gre za celovito rešitev kot odgovor na demografske in epidemiološke spremembe.

Investicije v domove za ostarele in varovana stanovanja.

Na osnovi večnivojskega sodelovanja **prenova zdravstvena sistema** v smeri njegove dosegljivosti vsem v razumnih rokih in z nivojem storitev na najvišjem nivoju. Povečanje števila zdravnikov na primarni zdravstveni ravni, kjer so potrebe največje.

Zmanjševanje tveganja revščine in povečevanje socialne vključenosti socialno ogroženih in ranljivih skupin prebivalstva (starejše ženske, enostarševske družine, neaktivne in brezposelne osebe itd.).

Nadgradnja in posodobitev sistema **varnih hiš**. Te morajo še naprej nuditi oskrbo za ranljive skupine in ljudi, ki so deprivirani zaradi (ne)materialnega pomanjkanja ter jim olajšati ponovno vključitev v družbo.

Razvoj **digitalne pismenosti oz. spretnosti za starejše**. Digitalna ne-pismenost starejših ne pomeni samo slabšo dostopnost do nekaterih storitev, ampak tudi manjšo socialno vključenost, pogosto dražje storitve in večjo odvisnost. Digitalna pismenost je tudi predpogoj za uvajanje oz. koriščenje e-storitev.

Zagotavljanje **varnosti v prometu** po načelu brez nesreče: poleg vlaganj v učinkovit javni potniški promet je v ta namen treba posodobiti infrastrukturo, okrepiti sposobnosti organizacij, ki ponujajo izobraževanje o prometni varnosti in z akcijami spodbujati voznike k varnim načinom vožnje.

Davčna razbremenitev dela in prilagodljiva delovna zakonodaja: fleksibilnost trga dela in davčna razbremenitev dela sta pomembna ukrepa atraktivnosti in prilagodljivosti trga dela. Dinamično delovno okolje, ki spodbuja in nagrajuje produktivnost pa je predpogoj za nadaljnjo gospodarsko rast.

Primeri projektov:

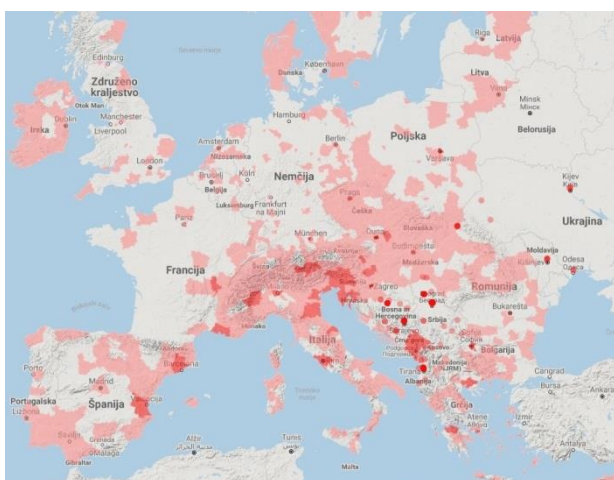
- Projekti izgradnje družbene infrastrukture vzgoje in izobraževanja.
- Sodelovanje države in lokalnih skupnosti pri prenovi zdravstvenega sistema v RS.
- Izgradnja nove regijske bolnišnice v Gorenjski razvojni regiji; nadgradnja kakovosti in razvoj kadrov.

- Izgradnja novih domov za ostarele in varovanih stanovanj (npr. Kras, Brkini).
- Vzpostavitev centra za dolgotrajno oskrbo in negovalno-paliativne bolnišnice na Jesenicah (preureditev sedanje Splošne bolnišnice Jesenice) ter razvoj primarne paliativne mreže na Gorenjskem.
- Razvoj inovativnih ukrepov za zmanjšanje revščine in socialne izključenosti najbolj ogroženih skupin prebivalstva (starejše ženske, enostarševske družine, neaktivne in brezposelne osebe).
- Vzpostavitev enotne vstopne točke za socialno aktivacijo.
- Digitalna pismenost za starejše.
- Nadgradnja in posodobitev sistema varnih hiš.
- Vzpostavitev sistema, kjer lahko vozniki med seboj tekmujejo, kdo bolj upošteva cestno-prometne predpise in je za to finančno nagrajen.
- Infrastrukturni projekti za večjo varnost v prometu za vse udeležence.
- Pobude za spremembe delovne in davčne zakonodaje ter nagrajevanje delovno uspešnih.

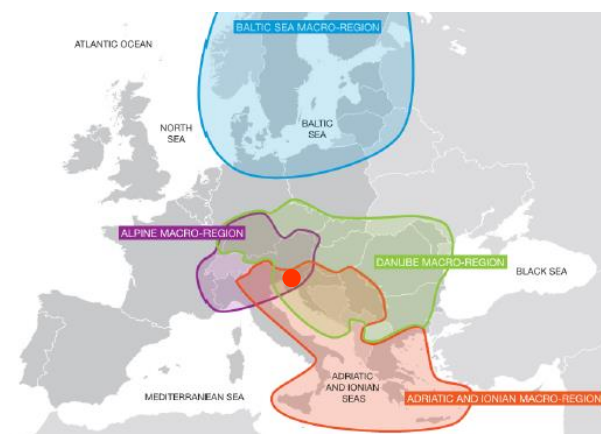
A.6 Mednarodno sodelovanje

Nekaj uvodnih dejstev

KRZS je ena od 281 evropskih regij, s katerimi se povezuje ter sklepa zaveznitva in pobude. Leži na stičišču treh od štirih makroregionalnih strategij EU: Podonavske (EUSDR), Jadransko-jonske (EUSAIR) in Alpske (EUSALP) in je vključena v izvajanje številnih programov sodelovanja Interreg 2014–2020, v katerih se povezuje s partnerji iz različnih delov Evrope za namen reševanja skupnih problemov oz. izzivov.

Slika: Lokacije partnerjev, s katerimi so sodelovale institucije iz KRZS v sklopu evropskega teritorialnega sodelovanja 2007-2013 (vir: www.keep.eu)

Slika: KRZS na stičišču treh makroregionalnih strategij EU (vir: Study on EU Macro-regional strategies and their links with Cohesion Policy, 2017)

Potrebe in izzivi:

42. Vpetost v mednarodne mreže in zaveznitva s poudarkom na povezovanju z evropskimi regijami

Izziv KRZS je zastopati potrebe in interese ter dvigniti **prepoznavnost** tudi v širšem mednarodnem prostoru. V ta namen je treba okrepiti **vpetost KRZS v mednarodne mreže in zaveznitva** s poudarkom na povezovanju in sodelovanju z evropskimi regijami predvsem pri prizadevanjih za močno, prenovljeno kohezijsko politiko po letu 2020 za vse regije.

Potrebna je nadaljnja aktivna vključenost Razvojnega sveta KRZS v **Skupščino evropskih regij** (Assembly of European Regions - AER), v **Zaveznitvo za kohezijo** – Cohesion Alliance in v **pobudo Regions4Cohesion** za močno in prenovljeno regionalno politiko za vse regije po letu 2020. Izziv je njegova vključitev tudi v druge močne evropske strukture, ki zastopajo interese evropskih regij, kot je npr. **Evropski odbor regij** in **Konferenca perifernih obmorskih regij** (CPMR) ter mednarodno povezovanje v sklopu izvajanja **makroregionalnih strategij in evropskih teritorialnih programov**.

43. Izboljšanje čezmejne mobilnosti z vzpostavljanjem prometne infrastrukture, povezav in storitev ter razvojem prometnih sistemov

Poudarek je na **celostnem sistemu trajnostne mobilnosti**, pri čemer so največje potrebe po vzpostavitvi povezav v **javnem potniškem prometu po kopnem in morju**. Poleg **razvoja železniškega prometa** so potrebne poenostavitve postopkov pristojnega ministrstva za vpeljavo **čezmejnih avtobusnih linij**. Izziv ostaja **razvoj intermodalnih storitev**, kjer je med drugim potreben dogovor med ministrstvi sosednjih držav o načinu poenostavitve postopkov za vpeljavo multimodalnih povezav s poudarkom na morskih povezavah (prevoz potnikov in kolesarjev z ladjo med Hrvaško, Slovenijo in Italijo). Nujne pa so tudi investicije v **mrežo kolesarskih navezav** na sosednje regije in države. Potrebna je vzpostavitev

čezmejnega sodelovanja na področjih **skupnega načrtovanja** prometnih ureditev in **promocije (čezmejne) trajnostne mobilnosti** (izdelava strateških dokumentov in vzpostavitev delovnih teles).

Primeri projektov / ukrepov:

- Izboljšanje železniške povezave za potniški promet med Slovenijo in sosednjimi državami (na relacijah Trst–Ljubljana, Trst–Koper, Ljubljana – Celovec, Ljubljana – Dunaj, Ljubljana – Zagreb, Ljubljana – Budimpešta).
- Vzpostavitev čezmejnih multimodalnih povezav (npr. kolo+avtobus, kolo+ladja).
- Finančna in tehnična podpora uvedbi čezmejnih linij potniškega prometa, vključno z ukrepi za izboljšanje čezmejnih avtobusnih linij.
- Nadaljnji ukrepi za izgradnjo kolesarskih povezav s sosednjimi državami, tudi v sklopu evropske mreže kolesarskih poti EuroVelo.
- Priprava čezmejne prometne strategije, vzpostavitev metodologije za analizo začetnega stanja v prometu in za spremljanje stanja v naslednjih letih (ministrstva, regionalne in lokalne oblasti).
- Projekti priprave investicijske in tehnične dokumentacije za čezmejno prometno infrastrukturo in povezave.
- Koordinacija čezmejnega upravljalvskega in operativnega telesa, ki bosta oblikovana pri standardnem projektu Interreg IT-SI Inter Bike III in strateškemu projektu Crossmoby II (EZTS).

44. Razvoj čezmejnih zdravstvenih in socialnih storitev

Različni dejavniki (naraščajoče potrebe po storitvah zaradi staranja prebivalstva, teritorialne razlike v dostopnosti do storitev itd.) narekujejo potrebo po **povezovanju in dopolnjevanju pri nudenju predvsem zdravstvenih storitev**, pa tudi pri **oskrbi starejših** in drugih storitev splošnega pomena. Treba je vzpostaviti stabilno dolgoročno sodelovanje zdravstvenih institucij pri obravnavi bolnikov, nudenju možnosti zdravljenja pacientov v sosednjih državah in izmenjavi znanj med zdravstvenim osebjem. Izziv je tudi **razvoj skupnih novih zdravstvenih storitev** v povezavi z razvojem turizma, podjetništva itd.

Primeri projektov / ukrepov:

- Nadaljnji ukrepi za vzpostavljanje skupne čezmejne mreže zdravstvenih storitev (npr. ob meji pri Šempetru in Novi Gorici) ter izmenjave delavcev v zdravstvenih institucijah.
- Uvedba skupne čezmejne mobilne oskrbovalne službe (oskrba starejših) ter izmenjave delavcev v oskrbovalnih institucijah.
- Projekti čezmejnega zdravstvenega turizma.

45. Krepitev čezmejnih funkcionalnih urbanih območij in čezmejno prostorsko načrtovanje

Tu gre predvsem za **območje Nova Gorica - Gorica** ter območje obalnega **somestja Koper-Izola-Piran s tržaškim metropolitanskim območjem**. Nova Gorica kot središče nacionalnega pomena ima zaradi svoje obmejne lege, specifične zgodovine in tesnega sobivanja z občinama Šempeter-Vrtojba in italijansko Gorico, potencial in energijo, da zavzame vlogo **dinamičnega mednarodnega središča** v prostoru med Ljubljano, Vidmom, Trstom in Benetkami. Po drugi strani se je somestje treh občin z ustanovitvijo EZTS odločilo za formalizirano sodelovanje, kar odpira nove priložnosti čezmejnega pozicioniranja.

Za krepitev čezmejnih funkcionalnih območij je treba vzpostaviti tudi **čezmejno sodelovanje v sklopu prostorskega načrtovanja** z ustanovitvijo čezmejnih delovnih skupin npr. po vzoru strukture EZTS. Za čezmejno območje obalnega somestja **Koper-Izola-Piran s tržaškim metropolitanskim območjem** je pomembno vzpostaviti sodelovanje na ravni **strateškega prostorskega načrtovanja**, ki bi vodilo v izboljšanje razvojnih potencialov in večjo konkurenčnost območja. V tem okviru so pomembni dogovori glede usmerjanja urbanih funkcij, usklajevanje glede infrastrukturnega povezovanja, organizacija skupnih prireditev, promocija mest itd. Treba je vzpostaviti tudi čezmejno sodelovanje na področju **prostorskega načrtovanja ob skupnem zalivu med občinama Umag (HR) in Piran (SI)**, kjer se bodo po vstopu Hrvaške v območje schengen sprostile nove razvojne priložnosti neposredno ob meji (npr. čezmejna uporaba turistične infrastrukture, čezmejne ladijske linije potniškega prometa z razširjeno čezmejno večmodalno zasnovano prometa).

Primeri projektov / ukrepov:

- Priprava čezmejnih strokovnih podlag in vizije prostorskega razvoja čezmejnega območja - somestje Koper-Izola-Piran s tržaškim metropolitanskim območjem.
- Zasnova razvoja turistične infrastrukture ob skupnem zalivu ter vzpostavitev čezmejnega pomorskega potniškega prometa (lokalno, regionalno) občin Umag in Piran.
- Ustanovitev čezmejne delovne skupine na področju prostorskega načrtovanja s predstavniki ministrstev in občin, ki bodo predstavljali italijanske, slovenske in hrvaške interese na čezmejnem območju somestja Koper-Izola-Piran s tržaškim metropolitanskim območjem.
- Pilotni projekt »EZTS Severni Jadran«, nova oblika povezovanja obmorskega prostora.

46. Druge potrebe in izzivi

Razvoj enotne čezmejne turistične destinacije: zaradi sorodne kulturne dediščine, podobnih naravnih in geografskih značilnosti, skupne zgodovine itd. ter tudi prostorske zaokroženosti ima čezmejno **slovensko-italijansko-hrvaško območje** velik potencial za skupen razvoj turizma in promocijo kot **enotna čezmejna turistična destinacija**. Tudi drugod je potreba po krepitvi čezmejnega sodelovanja na področju turizma, razvoju skupnih produktov in storitev ter njihovega skupnega trženja.

Vzpostavitev **čezmejnih inovativnih in kreativnih centrov**, okrepiti čezmejno povezovanje MSP-jev, tehnološki razvoj, digitalizacijo procesov, skupne nastope na trgih, itd. S čezmejnim povezovanjem se krepi kritična masa za spodbujanje **krožnega gospodarstva** ter ustvarjanje procesov **industrijske simbioze**.

Čezmejno sodelovanje na področju **urejanja voda** in komunalne infrastrukture (ob celotni SI-IT meji).

Čezmejno sodelovanje na področju **varnosti**: nadaljevanje skupnih izobraževalnih aktivnosti in usposabljanj gasilskih društev in enot civilne zaščite obmejnih držav za usklajeno delovanje v primeru **naravnih in drugih nesreč**.

Primeri projektov / ukrepov⁵⁴:

- Čezmejni projekti razvoja skupnih turističnih produktov in storitev za različne ciljne skupine ter njihovega skupnega trženja.
- Vzpostavitev čezmejnega geoparka na območju Matičnega Krasa z vpisom v UNESCO mrežo geoparkov in z ureditvijo podporne infrastrukture za nudenje informacij o geoparku ter vzpostavitev EZTS na Krasu.
- Vzpostavitev čezmejnih regionalnih inovacijskih stičišč (hub).
- Krepitev Evropskega združenja za teritorialno sodelovanje EZTS GO.
- Kraško-primorski EZTS - podskupina za varnost in v obliki strateškega projekta EUSAIR: Razširitev »Contingency Plan for Nord Adriatic« na celotno Jadransko in Jonsko morje.

⁵⁴ Za krepitev čezmejne mobilnosti je nujno vlagati v prometno infrastrukturo znotraj kohezijske regije. Predlogi teh projektov so navedeni v sklopu področja Povezana regija.

Uporabljene kratice in okrajšave

BSC Kranj	BSC, poslovno podporni center, d.o.o., Kranj
CLLD	Lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost
CPS	Celostna prometna strategija
CTN	Celostne teritorialne naložbe
EKP	Evropska kohezijska politika
ESI skladi	Evropski strukturni in investicijski skladi
ESRR	Evropski sklad za regionalni razvoj
ESS	Evropski socialni sklad
ETS	Evropsko teritorialno sodelovanje
EU	Evropska unija
EZTS	Evropsko združenje za teritorialno sodelovanje
KKI	Kulturne in kreativne industrije
KKS	Kulturni in kreativni sektor
KRVS	Kohezijska regija Vzhodna Slovenija
KRZS	Kohezijska regija Zahodna Slovenija
KS	Kohezijski sklad
MGRT	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
MZI	Ministrstvo za infrastrukturo
NIJZ	Nacionalni inštitut za javno zdravje
OP EKP 2014–2020	Operativni program za izvajanje evropske kohezijske politike za programsko obdobje 2014–2020
PRC	Posoški razvojni center
RA ROD Ajdovščina	Razvojna agencija ROD Ajdovščina
Razvojni svet	Razvojni svet kohezijske regije Zahodna Slovenija
RRA	Regionalna razvojna agencija
RRA LUR	Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije
RRP	Regionalni razvojni program
RS	Republika Slovenija
SPRS	Strategija prostorskega razvoja Slovenije
SRS	Strategija razvoja Slovenije 2030
SSRS	Stanovanjski sklad Republike Slovenije, javni sklad
SURS	Statistični urad RS
TNP	Triglavski narodni park
UMAR	Urad RS za makroekonomske analize in razvoj
ZVKD	Zavod za varstvo kulturne dediščine

Dokument sintezno prikazuje stališča, ki so jih pisno in na delavnicah podali vodstva in zaposleni na RRA-jih v sodelovanju z deležniki. V procesu so sodelovali predstavniki vseh štirih razvojnih regij v KRZS.

Dokument sta uredila dr. Lidija Breskvar Žaucer (dokument brez poglavja A.4 – Pametna regija iz Priloge) in mag. Martin Štiglic (poglavje A.4 – Pametna regija iz Priloge).